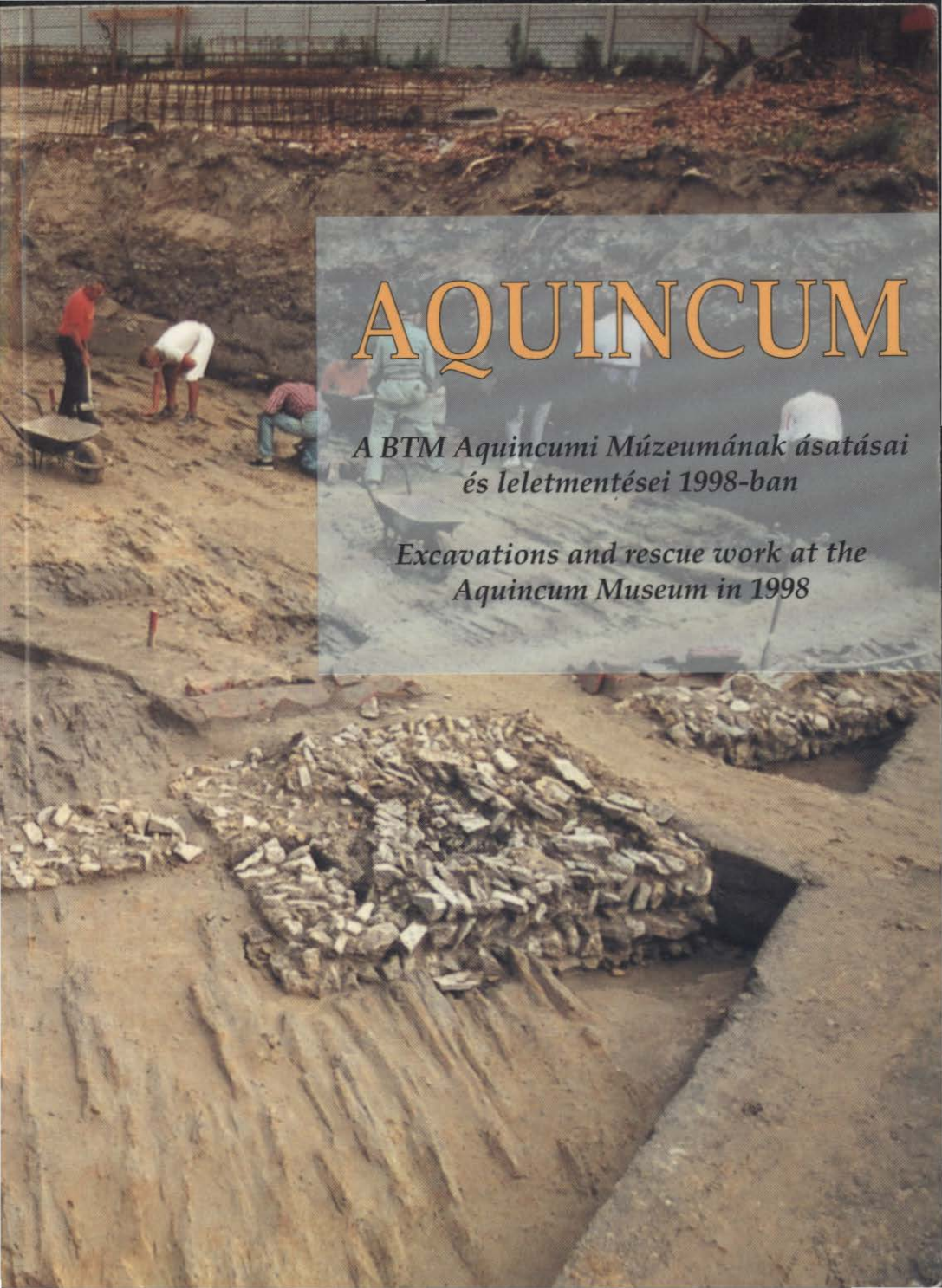
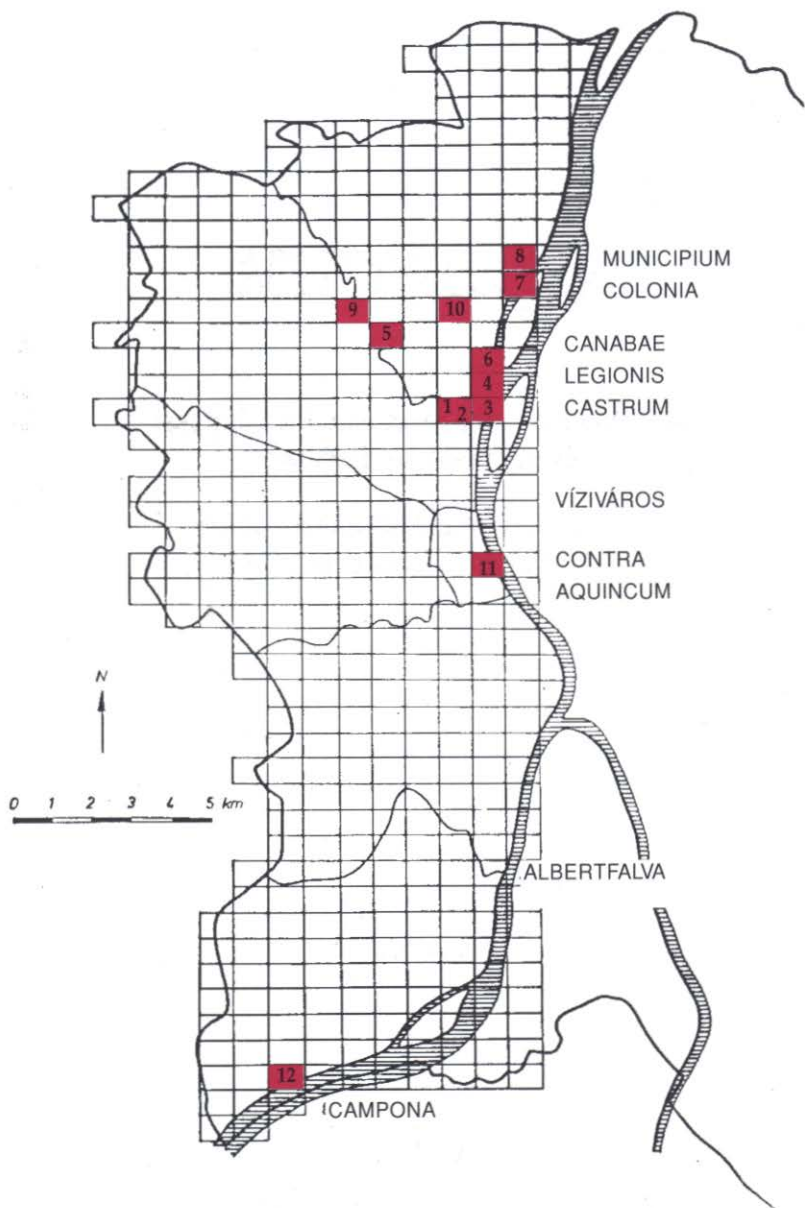

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1998-ban*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1998*

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1998-ban

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1998

Budapest, 1999

Colofon

Szerkesztő:
Zsidi Paula

Fordítás:
Alice M. Choyke,
Bartosiewicz László

Rajz:
Málik Éva, Major János, Vándor
Andrásné

Számítógépes grafika:
Kővágóné Szentirmai Katalin
Csernus Erzsébet

Fotó:
Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc,
A. Horváth Zoltán (címlap)

Geodézia:
Vándor Andrásné, Kovács Tibor,
Viemann Zsolt

Technikai szerkesztő:
Gilicze Zsolt

A külső borítón:
Sírkert részlete feltárás közben
(Bp., III. ker. Szőlőkert utca 1.)

Edited by:
Paula Zsidi

Translation by:
Alice M. Choyke,
László Bartosiewicz

Drawings by:
Éva Málik, János Major,
Mrs. András Vándor,

Computer graphics:
Mrs. Kővágó, Katalin Szentirmai,
Erzsébet Csernus

Photographs by:
Péter Komjáthy, Ferenc Hegyi,
Zoltán A. Horváth (outer cover
photo)

Geodesy by:
Mrs. András Vándor, Tibor
Kovács, Zsolt Viemann

Technical assistance by:
Zsolt Gilicze

Outer cover:
Detail of a walled grave group during
excavation (Bp., District III, 1
Szőlőkert Street)

Budapesti Történeti Múzeum, 1998.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

♦ ♦ ♦

Budapest Historical Museum, 1998.
Editor-in-chief: Dr. Bodó Sándor, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1998-ban

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1998

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest

Aquincumi füzetek
5. szám

ISSN 4 1219 9419
ISSN 4 1219 9427

TARTALOM

Bevezető az 1998. évi régészeti feltárásokhoz	8
<i>(Zsidi Paula)</i>	
Digitalizált régészet.....	14
<i>(Kővágóné Szentirmai Katalin)</i>	
1. Újabb temetőrészlet feltárása Budaújlak déli részén.....	20
<i>(R. Facsády Annamária)</i>	
2. Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról III.	26
<i>(Patrice Bertin)</i>	
3. Nem mindennapi lelet a katonai amfiteátrum közelében	37
<i>(Hable Tibor)</i>	
4. A településszerkezet kutatása az aquincumi katonaváros déli részén	50
<i>(Madarassy Orsolya)</i>	
5. Újabb eredmények a katonaváros nyugati szélének kutatásában..	57
<i>(Madarassy Orsolya)</i>	
6. Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában II.	65
<i>(R. Facsády Annamária)</i>	
7. Későrómai kori temetkezési hely az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül	77
<i>(Zsidi Paula)</i>	
8. A római kori partépítés nyomai a Duna polgárvárosi szakaszán..	84
<i>(Zsidi Paula)</i>	

CONTENTS

Introduction to the 1998 excavation reports	8
<i>(Paula Zsidi)</i>	
Digital archaeology	14
<i>(Mrs. Kővágó, Katalin Szentirmai)</i>	
1. New excavations at the cemetery in the southern section of Budaújlak	20
<i>(Annamária R. Facsády)</i>	
2. Preliminary report on the excavations in the southern sections of the Bécsi Road cemetery, III.	26
<i>(Patrice Bertin)</i>	
3. An unusual find from the proximity of the Military amphitheater	37
<i>(Hable Tibor)</i>	
4. Investigating the settlement structure in the southern section of the Aquincum Military Town..	50
<i>(Orsolya Madarassy)</i>	
5. Recent results of research along the western edge of the Military Town.....	57
<i>(Orsolya Madarassy)</i>	
6. Excavations in the southeastern area of the Aquincum Military Town, II	65
<i>(Annamária R. Facsády)</i>	
7. A Late Roman Period burial site outside the southern wall of the Aquincum Civil Town	77
<i>(Paula Zsidi)</i>	

9. Leletmentés az ún. Bécsi úti temető északi részén95
(*R. Facsády Annamária*)
10. Római kori villagazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között99
(*Zsidi Paula*)
11. A Corvin téri ásatás legújabb eredményei – 1998.....109
(*Hable Tibor*)
12. Nagytétény-Campona – 1998
.....121
(*Kocsis László*)
8. Research along the Danube Bank near the Aquincum Civil Town84
(*Paula Zsidi*)
9. Rescue excavations in the northern section of the so-called Bécsi Street Cemetery95
(*Annamária R. Facsády*)
10. Details of a Roman Period villa farm situated between the Aquincum Military and Civil Towns99
(*Paula Zsidi*)
11. The latest results from the Corvin square excavations – 1998.....109
(*Hable Tibor*)
12. Nagytétény-Campona – 1998
.....121
(*László Kocsis*)

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai az 1998. évben

Test excavations and small-scale rescue operations of the Aquincum Museum in 1998

13. Bp., II. ker. Szépvölgyi út 18-22.
..... 131
(*R. Facsády Annamária*)
14. Bp., III. ker. Kecse utca 7.132
(*Hable Tibor*)
15. Bp., III. ker. Lajos utca 118.-Fényes Adolf utca 6-8.....134
(*Madarassy Orsolya*)
13. Bp., District II, 18-22 Szépvölgyi Street.....131
(*Annamária R. Facsády*)
14. Bp., District III, 7 Kecse Street
..... 132
(*Hable Tibor*)
15. Bp., District III, 118 Lajos Street – 6-8. Fényes Adolf Street134
(*Orsolya Madarassy*)

16. Bp., III. ker. Kiscelli utca-San Marco utca sarok	136
<i>(Madarassy Orsolya)</i>	
17. Bp., III. ker. Hajógyári sziget	138
<i>(H. Kérdő Katalin)</i>	
18. Bp., III. ker. Búvár utca – Folyamőr utca	141
<i>(Szirmai Krisztina)</i>	
19. Bp., III. ker. Szentendrei út – Bogdáni út sarok	141
<i>(Zsidi Paula)</i>	
20. Bp., III. ker. Szentendrei út 139.	142
<i>(Zsidi Paula)</i>	
21. Bp., III. ker. Zsófia utca 16. ..	143
<i>(Zsidi Paula)</i>	

16. Bp., District III, the corner of Kiscelli and San Marco Streets	136
<i>(Orsolya Madarassy)</i>	
17. Bp., District III Óbuda, Hajógyár (Shipyard) Island	138
<i>(Katalin H. Kérdő)</i>	
18. Bp., District III, Búvár Street – Folyamőr Street	141
<i>(Szirmai Krisztina)</i>	
19. Bp., District III, the corner of Szentendrei and Bogdáni Streets	142
<i>(Paula Zsidi)</i>	
20. Bp., District III, 139 Szentendrei Street	143
<i>(Paula Zsidi)</i>	
21. Bp., District III, 16 Zsófia Street	144
<i>(Paula Zsidi)</i>	

Az 1998. évi feltárások közreműködői	146
--	-----

Participants in the 1998 excavations	146
--	-----

Az 1998. évi feltárások megbízói és támogatói	149
---	-----

Employers and patrons of the 1998 excavations	149
---	-----

Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1998-ban megjelent publikációi	150
<i>(Összeállította: Schwarcz Katalin és Hanny Erzsébet)</i>	

Publications by the staff of the Aquincum Museum in 1998	150
<i>(Compiled by Katalin Schwarcz and Erzsébet Hanny)</i>	

Bevezető az 1998. évi régészeti feltárásokhoz

Az Aquincumi Múzeum ásatási tevékenysége az 1998. évben a korábbi évekhez képest jelentősen megnövekedett. Ennek magyarázata részben a fővárosban folyó építési tevékenység felgyorsulásában, valamint az építési rendeletek módosításában (keretszabályozási tervek szakvéleményeztetése a régészeti emlékek szempontjából) kereshető. Kétségtelen tény azonban az is, hogy egyes önkormányzatok építési hatóságai – az elmúlt évek során szerzett tapasztalatok alapján – bizonyos területeken már automatikusan fordulnak a Budapesti Történeti Múzeumhoz régészeti véleményért, függetlenül attól, hogy az adott területre bejegyezték-e a régészeti védeltséget (pld. az aquincumi canabae területén). Ez annál is fontosabb, miután az elmúlt néhány évben a régészeti védelmek üteme lelassult, sőt a korábbi védési határozatok földhivatali bejegyzésére sem került sor. Ez sajnos azzal jár, hogy az ilyen területeken meginduló építkezések során a régészeti védeltségnek csak részlegesen tudunk érvényt szerezni (pld. téli időszakban kényszerültünk, rövid határidős munkák elvégzésére). A fenti kö-

Introduction to the 1998 excavation reports

In comparison with previous years, the excavation activities by the Aquincum Museum increased significantly during 1998. This is, in part, due to accelerated municipal development as well as to changes in construction regulations (the revision of overall planning regulations from the viewpoint of archaeological monuments). On the other hand, owing to the experience acquired over recent years, the construction authorities of local governments often automatically turn to the Budapest History Museum for opinions, regardless of the actual archaeological protection of the areas to be developed (e. g. within the area of the Aquincum canabae). This development is all the more important since in recent years the pace of protecting archaeological monuments has slowed down, and not even previous decisions have been recorded by the real estate authorities. The unfortunate consequence was that, during the course of construction work already in progress, only partial protection could be extended (e. g. short term work had to be carried out during the winter season). Due to the aforementioned circumstances, newly discovered sites

rülmények következtében nem kerülhetett sor újabban ismertté vált fontos lelőhelyek védelmére sem (pld. aquincumi villaövezet). Természetesen ezekre a lelőhelyekre a BTM Adattára a vonatkozó önkormányzatok figyelmét rendszeresen felhívja, azonban ez nem minden esetben vonja maga után az elvárható eljárást.

Ez az volt az első év, amikor az 1997. évi CXL. törvény hatálya alatt végeztük munkánkat. Ez az ásatások szervezése és lebonyolítása tekintetében egyelőre nem jelentett lényeges változást a korábbi évekéhez képest. A némileg megnövekedett adminisztrációs kötelezettséget kompenzálta az, hogy a beruházásokhoz kapcsolódó régészeti kutatások finanszírozásáról a törvény egyértelműen rendelkezik. Egyetlen feltárás esetén próbálkoztunk „vegyes” finanszírozással, ami azt jelentette, hogy az ásatás egy részének költségeit a beruházó fedezte, más részét pedig a törvény által felkínált állami támogatással egészítettük ki.

Az 1998. évben végzett régészeti kutatások (megfigyelés, szondázó jellegű kutatás, leletmentés és megelőző teljes feltárás) az aquincumi topográfia alábbi pontjain folytak:

could not be protected either (e.g. sites in the Aquincum villa belt). Naturally, the Archives of the Budapest History Museum regularly direct the attention of local governments to these sites but this does not always lead to the necessary legal procedures being undertaken.

The past year was the first during which our work was carried out under the effect of Law no. CXL/1997. For the time being, this change has not caused any substantial difference in the organization and execution of excavations compared to previous years. The somewhat increased administrative duties were compensated for by the fact that in this law the financing of archaeological rescue work has been precisely codified. "Mixed" financing was attempted in the case of a single excavation, that is, some of the excavation costs were covered by the developer, while the other portion was complemented with state support guaranteed by the law.

Archaeological investigations in 1998 (field observations, soundings, rescue excavations and preventive complete recovery) were carried out at the following points in the Aquincum archaeological topography:

– **Areas of the Aquincum military territorium south of the Military Town**

– Az aquincumi katonai területi-
um beépítettsége a katonavárostól
délre

II. ker. Bécsi út 26.-Lajos utca 25.-
Sajka utca 4. (R. Facsády Annamária)

II. ker. Szépvölgyi út 18-22. (R.
Facsády Annamária)

III. ker. Bécsi út 46-50. (Hable Ti-
bor, Patrice Bertin)

III. ker. Bokor utca 21. (Hable Ti-
bor)

III. ker. Kecse utca 7. (Hable Ti-
bor)

– Az aquincumi katonaváros

III. ker. Lajos utca 118. – Fényes
Adolf utca 6-8. (Madarassy Orsolya)

III. ker. Kiscelli utca- San Marco
utca sarok (Madarassy Orsolya)

III. ker. Tímár utca 21. (Mada-rassy
Orsolya)

III. ker. Vályog utca 8. (Mada-rassy
Orsolya)

III. ker. Vályog utca 14. (Mada-
rassy Orsolya)

III. ker. Dugovics Titusz tér 13-17.
(R. Facsády Annamária)

III. ker. Hajógyári sziget (Kérdő
Katalin)

III. ker. Búvár utca – Folyamőr ut-
ca (Szirmai Krisztina)

– Az aquincumi polgárváros és katonaváros közötti beépítettség

III. ker. Szentendrei út – Bogdáni
út sarok (Zsidi Paula)

26 Bécsi Street – 25 Lajos Street – 4
Sajka Street, District II (Annamária
R. Facsády)

18-22 Szépvölgyi Street, District II
(Annamária R. Facsády)

46-50 Bécsi Street, District III
(Tibor Hable, Patrice Bertin)

21 Bokor Street, District III (Tibor
Hable)

7 Kecse Street, District III (Tibor
Hable)

– Aquincum Military Town

118 Lajos Street – 6-8 Fényes
Adolf Street, District III (Orsolya
Madarassy)

Kiscelli Street/San Marco Street
corner, District III (Orsolya
Madarassy)

21 Tímár Street, District III (Orso-
lya Madarassy)

8 Vályog Street, District III (Orso-
lya Madarassy)

14 Vályog Street, District III (Or-
solya Madarassy)

13-17 Dugovics Titusz Square,
District III (Annamária R. Facsády)

Óbuda Hajógyár- (Shipyard)
Island, District III (Katalin Kérdő)

Búvár Street – Folyamőr Street,
District III (Krisztina Szirmai)

– Areas between the Aquincum Civil and Military Towns

Szentendrei Street – Bogdáni Street
corner, District III (Paula Zsidi)

– Az aquincumi polgárváros és környezete (*Zsidi Paula*)

III. ker. Záhony utca

III. ker. Gázgyár – Dunapart

III. ker. Szentendrei út 139.

III. ker. Zsófia utca 16.

– Az aquincumi municipium territoriuma (villagazdaságok, utak, temetők)

III. ker. Bécsi út – Farkastorki út
(*R. Facsády Annamária*)

III. ker. Szőlőkert utca 1. (*Zsidi Paula*)

– Az Aquincumtól délre lévő limesszakasz

I. ker. Corvin tér (*Hable Tibor*)

XXII. ker. Nagytétény – Campona
(*MNM – Kocsis László*)

Az ásások szakmai szempontból is több új eredményt hoztak. Ki kell emelnünk a katonaváros beépítettségére, szerkezetére vonatkozó kutatásokat (Vályog utca, Tímár utca, Dugovics Titusz tér), melyekből a terület legkorábbi (1. századi) beépítettségétől egészen a későrómai kori (4./5. századi) használatáig bezárólag nyertünk új adatokat. Ugyancsak fontos újdonságot jelentett a polgárvárosi Dunapart egy szakaszának (a volt Óbudai Gázgyár területén) feltárása. Ez utóbbi ásítás jelentősége egyrészt abban állt, hogy a mint-

– The region of the Aquincum Civil Town (*Paula Zsidi*)

Záhony Street, District III

Gas Factory – Danube bank, District III

139 Szentendrei Street, District III

16 Zsófia Street, District III

– Territorium of the Aquincum municipium (villa farms, roads, cemeteries)

Bécsi Street – Farkastorki Street
District III (*Annamária R. Facsády*)

1 Szőlőkert Street, District III
(*Paula Zsidi*)

– Limes section south of Aquincum

Corvin Square, District I (*Tibor Hable*)

Nagytétény – Campona, District XXII
(*László Kocsis, Hungarian National Museum*)

These excavations yielded several results which may be considered novelties even from the specialists' point of view. New data on the habitation and settlement structure of the Military Town (the Vályog Street, Tímár Street, Titusz Dugovics Square sites), are of especial interest here since they yielded new information on land use from the earliest (AD 1st century) occupation until the Late Roman Period (AD 4th-5th centuries).

egy 80 évnvi ipari használat alatt a kutatás elől elzárt területen, először volt módunk nagyobb felületen ásatást végezni. Másrészt pedig egy olyan, feltehetőleg római kori konstrukciónak a helyét figyelhettük meg, – eddig először az aquincumi Duna-szakaszon – amely az egykori Dunapart kiépítésére, szabályozására szolgált. Tovább gazdagodtak adataink a polgár város környéki villagazdaságokról is. Az idén feltárt falfestményes épületrészletet egyébként az teszi érdekessé, hogy mellette előkerült a villához tartozó egyik zárt sírkert is. Több száz sírral lettünk gazdagabbak ez évben is, ami azt jelenti, hogy gyűjteményünk számos ép tárggyal, köztük üveg edénnyel és ékszerekkel gyarapodott. Mégis az év „szenzációs” leletét egy budaújlaki szemétködör feltárása eredményezte. Innen került elő két, terrakottából gondos munkával készített bőségszaru, melyek nemcsak kidolgozásuk, hanem méretük alapján is (70 cm hosszú) egyelőre analógia nélkül állnak.

Az ásatások előkészítését és szakmai irányítását az Aquincumi Múzeum területileg felelős régészei végezték. A munkák lebonyolításában azonban természetesen a múzeum számos más munkatársa,

A similarly important new discovery was made by the Danube Bank adjacent to the Civil Town (within the territory of the former Gas Factory). The significance of this latter excavation is that it was the first large surface archaeological operation in what had been an industrial area, not available for research for 80 years. Moreover, the place of a special, presumably Roman Period construction was identified which must have served the purposes of river regulation along this section of the Danube bank. This is the first such feature to have been observed on the Aquincum section of the Danube. Additional data have also been gathered on the villa farms that surrounded Aquincum. The ruins of a building with fresco fragments uncovered this year are made interesting by the fact that the nearby villa also had a grave garden adjacent to it. Several hundred burials were excavated this year, which means that the museum's collections have been enriched by several intact artifacts, including glassware and jewelry. Never-the-less, this year's most outstanding finds came to light from a pit in Budaújlak: two carefully made terra-cotta cornucopia models were found here. Not only the artistic execution, but also the respectable sizes (length = 70 cm) of these specimens have no known parallels.

valamint időszakosan alkalmazott vagy megbízott külső szakemberek is részt vettek. Külön említést érdemel a régészhallgatók aktív közreműködése a feltárásoknál.

Zsidi Paula
igazgató
BTM Aquincumi Múzeum

Field work was prepared and professionally directed by archaeologists at the Aquincum Museum responsible for various areas. Excavations, however, were carried out in close cooperation with numerous employees of the museum as well as guest researchers employed and authorized on a temporary basis. The active participation of archaeology students at these excavations deserves special mention.

Paula Zsidi
Director
Aquincum Museum of the
Budapest History Museum

Digitalizált régészet

A régészeti munkában, különösen a régészeti örökség védelem területén, korszakváltást eredményezett a számítógép megjelenése. Az Aquincumi Múzeum által végzett folyamatos ásatási tevékenység, topográfiai kutatás ma már elképzelhetetlen lenne számítógépes adatbázis nélkül. Sokak számára talán úgy tűnhet, hogy a gyűjteményi adminisztráció kevésbé látványos és érdekes feladata a muzeológusnak, mint az ásatás és a kiállítás. Ma már a számítógépek korában ez egyáltalán nem száraz leltárkönyvi írogatást jelentő munka.

1992-ben kezdtük meg egy körültekintően kialakított és az Aquincumi Múzeum összes gyűjteményét átfogó adatbázis megtervezését, mely a lelőhelyeket tartalmazta a BTM Adattári anyaga alapján. Az új adatbázist a vizuális áttekinthetőség céljából térképekhez kapcsoltuk. Erre azért volt szükség, mert a több mint 100 éve érkező leletek lelőhelye, pontosabban címe, ma már részben nem létezik, vagy a keresett utca átkerült a város másik pontjára ugyanazzal a névvel. Térkép nélkül az adatbázisban szereplő címek megtévesztő adatokat eredményezhettek volna akár a kutatás, akár az ásatások

Digital archaeology

The development of computers has also revolutionized archaeological work, in particular the area of heritage management. Excavations carried out by the Aquincum Museum continuously, as well as relevant research in archaeological topography would be unimaginable today without a computerized data base.

Many may think that the administrative management of collections is one of the responsibilities that is less spectacular and of less interest to museologists than field work or the installation of exhibits. Today, however, in the age of computers, this work involves much more than copying boring data into a big inventory book.

The careful planning of a comprehensive data base that would include all collections of the Aquincum Museum was initiated in 1992. This data base contained archaeological sites on the basis of the Archives kept by the Budapest History Museum. In order to enhance visual appraisal, the new data base was linked with maps. This was made necessary by the fact the find spots and street addresses of artifacts that had been collected for over a century either do not exist any longer or streets with identical names were built in completely different

előkészítése terén. A fővárosban folyó építkezések felgyorsult üteme pedig azt sürgette, hogy az ásatást előkészítő időszakot, az építési tervek véleményezési idejét a lehető legrövidebbre csökkentsük.

Az adatbázis tervezésénél döntő szempont volt, hogy a már meglévő – különböző szabályok és rendeletek szerint beletárolt – leleteket, rajzokat, fotókat, irodalmi adatokat ugyanolyan könnyen és gyorsan tudjuk keresni, mint a folyamatosan érkezőket. Úgy kellett kialakítanunk a rendszert, hogy a korábbi leltári kartonok adatait ne változtassuk meg, de valami módon mégis kapcsolódni tudjanak a mai adatokhoz.

Ennek a feloldására hoztuk létre az AMR – az Aquincumi Múzeum és Romterület elnevezés rövidítése – számrendszert, mellyel a régi és új adatainkat is ellátjuk. A lelıhelyeket geodéziai szelvényszámunkal azonosítjuk. Minden szelvényt 25 további kisebb részre osztottunk. Így minden szám egy 120 x 160 m-es részt különböztet meg a fıvárosban. Ehhez tartozik még az ásatás évszáma és az adott évben egy sorszám. Pl. AMR 1998/86/23/02 jelrendszer feloldása: Az Aquincumi Múzeum gyűjteményének része, 1998-ban került be, a 86-os budapesti szelvényrıl, (Óbuda)

parts of the town. Therefore, in the absence of maps, the addresses listed in the data base would have been potentially misleading both for research and in the preparation of excavations. The accelerating pace of constructions in the capital also created a need to minimize the time spent with preparing excavations and making decisions regarding construction plans.

A decisive point during the planning of the data base was the equal speed by which previously inventorized finds, drawings and photographs as well as bibliographic data (prepared following various rules and regulations) and continuously entered new items must be accessed. The system had to be shaped with regard to the unaltered format of earlier card files, but still made compatible with the latest types of information.

Such a compromise was attempted by the introduction of the AMR (short for Aquincum Museum Ruin area) system of numbering, applied to both old and new data. Archaeological sites were identified on the basis of geodesical square numbers. All of these squares were sub-divided into 25 smaller fields. Following this logic, each number refers to a 120 by 160 m surface in the capital. This is completed by the year of excavation and a sequence

a 23-as mezőről, (Flórián tér környéke) az adott évben a második ásatás volt. Ezzel a számrendszerrel egyedileg tudjuk megkülönböztetni az ásatásokat, így a szelvény-számok nélkül azonnal leltári számként is használhatók.

A szelvény és mezőszámokhoz könnyen hozzárendelhattük a különböző gyűjtemények azonos lelőhelyű adatait. Itt kapcsolódik be a mintegy 1250 térképrészlet, melyeknek a lelőhelyek vizuális megjelenítése mellett legfontosabb feladata bemutatni a főváros, római kor szempontjából régészetiileg védett telkeit. Az egyes telkek védettségét piros színnel jelöljük. Ha egy beruházó építési szándékkal keresi meg a múzeumot, a pontos cím vagy házszám alapján a térképről azonnal leolvashatjuk a védettség mértékét. Ha piros telken van, szigorúan védett, ha csak a közelében, akkor is várható régészeti megfigyelés és dokumentálás, melyre a beruházónak fel kell készülnie. Az adatbázis a szóbanforgó telek adatai alapján azonnal rendelkezésre bocsátja a területen folyt további ásatások publikációs listáját, az onnan származó fontosabb leletek adatait, ill. a dokumentáció (leltározott rajz, fotó, felmérés) listáját.

Az időközben Aquidata névre

number within that year. Thus, for example, the number AMR 1998/86/23/02 refers to the part of the Aquincum Museum Collections that was acquired in Square 86 in Budapest (Óbuda), from field 23 (Flórián Square area) within the framework of the second excavation carried out in the respective year, 1998. This system of numbering can be used to make individual distinction between excavations. Thus, when square numbers are disregarded, the code can be used directly as an inventory number.

With the help of square and field numbers, on the other hand, data from various collections but still representing the same site, can easily be assigned to each other. It is at this point that the approximately 1250 map sections become important. In addition to helping to visually localize the sites, the chief aim of this form of presentation is to efficiently show protected lots within the capital that may be of interest for Roman Period archaeology. Archaeological protection of certain lots is marked in red. Should a developer seek help in the museum for his or her construction plans, on the basis of the address and lot number, the degree of archaeological protection can be read directly from these electronic maps. If the spot in question falls within a red field, the

keresztelt adatbázis térképszelvényeit az Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program pályázatán elnyert pénzből vásároltuk meg és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával újabb szelvényekkel bővítettük ki. A térképek készítéséhez a MapInfo nevű szoftvert használjuk.

A gyűjtemények és a védettség feldolgozásával kettős feladatot láttunk el. Egyrészt leltározási, nyilvántartási, másrészt feldolgozói ill. topográfiai kutatói munkát végzünk. Könnyebb anyaggyűjtést végezni, kiállításokat előkészíteni akár téma, akár lelőhely-csoportosításban végzett lekérdezésekkel. A több mint 100 évnyi kutatás eredményeit, 7-8 év alatt, 9 kutató, a téma jó ismerőinek szellemi munkája révén adaptálhattuk a számítógépre. Ugyanők végzik az adatbázis folyamatos karbantartását, melyet az állandóan gyarapodó adatok, információk tesznek szükségessé.

A számítógép másik alkalmazási területe, a közönségkapcsolat, a tájékoztatás és a múzeumpedagógia. Gondoltunk a múzeum virtuális látogatóinak, a távolabb élő kutatóknak és tanulóknak, építetőknek, beruházóknak tájékoztatására is. Elkészítettük honlapunkat, amely Budapest római kori

area is strictly protected. In a case when it is located near such an area, on-site archaeological supervision and documentation may still be necessary, a fact that the developer must be aware of.

On the basis of the identified lot, the data base immediately provides a list of publications on previous excavations at the same spot, as well as the data on the most important finds and the list of relevant documentation (inventorized site plans, photographs, godesical measurements).

Map squares of the thus developed data base, meanwhile named „AquiData” were bought with a grant provided by the National Information Infrastructure Development Program. Additional digital map squares could be bought with support from the National Cultural Fund. MapInfo was the software of choice used in developing the final presentation of maps. By the parallel management of collections and data on archaeological protection a dual goal may be achieved. On the one hand, inventorizing is being carried out, while on the other, data processing i. e. topographic research is pursued. Selected information is more easily accessible and the planning of exhibitions becomes more efficient when a search is done either by topic or groups of known sites. Thus, the

műemlékeinek és a múzeum történetének bemutatásán kívül a régészeti örökség védelmével és az építtetőket érintő teendőkkel is foglalkozik.

Az Aquincumi Múzeum honlapja elérhető:

<http://origo.hnm.hu/aquincum>

címen, ahol az illetéktelen hozzáférés megelőzéséért a védett térképekhez jelszó a webmestertől kérhető. Intézményünk csatlakozott a MAMA (Magyar Múzeumok Adatbázisa: <http://www.mama.hu>) programhoz is, így nemsokára ott is elérhetők leszünk. A honlap megjelenése után a világ legtávolabbi vidékéről, Japántól Amerikáig, érkeztek levelek, új, főleg szakmai kapcsolatokat hozva számunkra. Eddigi sikeres kiállításaink bemutatásával szeretnénk gazdagítani a választékot. Publikációink közül néhány már legalább két nyelven olvasható a Magyar Elektronikus Könyvtár Régészeti Polcán. A honlap látogatói statisztikája és a látogatói vélemények alapján hozzáltunk egy római kori életet bemutató CD-ROM elkészítéséhez. Reméljük, hogy hamarosan kapható lesz.

Kővágóné Szentirmai Katalin

results of more than 100 years of research could be adopted to the computerized data base in about 7-8 years, with the active cooperation of nine researchers, all experts within their respective areas. The same team is in charge of continuously maintaining the data base which is made necessary by the on-going increase in new data and information.

The homepage prepared for the Museum serves another area of applications that includes public relations as well as educational purposes. The homepage is aimed at informing virtual visitors, geographically distant researchers and students, not to speak of contractors and investors. Thus, in addition to presenting the Roman Period monuments of Budapest and the history of our museum, the homepage is also devoted to disseminating information on the protection of archaeological heritage and serves as a practical guide to the rules and regulations concerning developers.

The home page of the Aquincum Museum is accessible at the following address:

<http://origo.hnm.hu/aquincum>.

In order to prevent illegal access to confidential maps, special passwords can be obtained only from the webmaster. Our institution has also joined the MAMA program

(Magyar Múzeumok Adatbázisa = Data Base of Hungarian Museums: <http://www.mama.hu>) which means increased availability.

Following the opening of our homepage, messages have poured in from the possibly most distant locations, from an area stretching from America to Japan. These have helped in creating new, predominantly professional connections. We would like to increase what we offer by presenting our new successful exhibitions in the same form. Some of our publications are already available in two languages (Hungarian and English) on the Archaeological Shelf of the Hungarian Electronic Library.

Encouraged by the number of visits to our home page and with regard to constructive comments, we set out to prepare a CD ROM presenting life during the Roman Period in Aquincum. It is hoped that this work will soon be available to the broader public.

Mrs.Kővágó, Katalin Szentirmai

Újabb temetőrészlet feltárása Budaújlak déli részén

(Bp., II. ker. Bécsi út 25. – Lajos utca
26. – Sajka utca 4.)

Az újjászülető Budaújlak területén sorra megvalósuló beruházásoknak, illetve az azokhoz kapcsolódóan végzett megelőző feltárásoknak köszönhetően évről évre több adat és megfigyelés birtokába jutunk a terület római kori topográfiájának, történeti jelentőségének, „felhasználásának” korszakonkénti változásairól. (FACSÁDY 1996, 1997)

A II. ker. Lajos utca 26. – Bécsi út 25. – Sajka utca 4. szám alatti, beépítetlen, nőtt fákkal teli telket két szakaszban kellett feltárnunk. Az első feltárási periódus rövid megszakításokkal 1993. május elejétől szeptember végéig tartott, melyben a telek Lajos utcai és a Sajka utca menti részét kutattuk. A feltárható területet behatárolta a telekhatárig húzódó szomszédos több emeletes, régi, nem túl jó állapotú bérház, valamint a parkszerű, ki nem vágható növényzet, különösen a középén álló védett jegenyefa. Időközben a beépítési terv módosulása folytán a kialakítandó mélygarázs a teljes teleknagyságon semmisítette volna meg a kultúrrétegeket. Így kerülhe-

New excavations at the cemetery in the southern section of Budaújlak

(Bp., District III, 25 Bécsi Street – 26
Lajos Street – 4 Sajka Street)

Thanks to the rescue excavations preceding construction work leading to the rebirth of the Budaújlak region, year after year, new information is becoming available concerning the changing Roman Period archaeological topography, history and function of this area. (FACSÁDY 1996, 1997)

The wooded, empty lot at 25 Bécsi Street, 26 Lajos Street and 4 Sajka Street, had to be excavated in two phases. The first phase took place, with minor interruptions, between the beginning of May and the end of September in 1993. During this phase, the areas of the lot bordered by Lajos and Sajka Streets were investigated. The area available for excavation was limited by an old, multi-storey building in poor condition that stood right at the edge of the neighboring lot, and the park-like vegetation with a protected poplar tree in the middle. Construction plans, however, have been modified through time, and the idea of creating an underground garage at this lot would have com-

tett sor a második feltérési szakaszra, az 1998. április vége és június eleje közötti 5 hetes időszakban. Természetesen a szomszédos ház melletti sáv megkutatására statikai okokból most sem nyílt lehetőség.

Ezen a kis területen belül is különböző topográfiai egységeket különíthettünk el. A keleti, Lajos utca felőli oldalon több korszakból származó beépítést figyeltünk meg, míg a középső és a nyugati részen a – jelenlegi ismereteink szerint – a mai Zsigmond tértől kiindulva a Bécsi út mentén húzódó, több részletében feltárt hosszú használati idejű, egyes rítusú temető újabb parcellájának részlete került elő.

Az itt álló épületek a korarómai időszakban készülhettek. A legkorábbi periódusban agyagtéglából készült ház vagy házak állhattak itt, melyekből csak egyes falak, illetve téglanyomok maradtak meg, az alaprajzot nem lehetett tisztázni. Ezek elplanírozása után kőből készült épületet készítettek, melyet többször átépítettek. Az épületnek csak egy kis része állt a feltérható területen belül, így csak az északi és a nyugati fal kerülhetett most napvilágra. A kerámia és egyéb leletanyag a korarómai időből származik. Az épület mellett több rétegű, lekövezett járófelületet figyeltünk meg, melyek egyikét Traianus denarja keltezi.

pletely destroyed the culture bearing layers in this area. Therefore, a second, five weeks long phase of excavations was carried out between late April and early June in 1998. Naturally, the strip of land immediately adjacent to the old building could not be investigated, given the static conditions of the house.

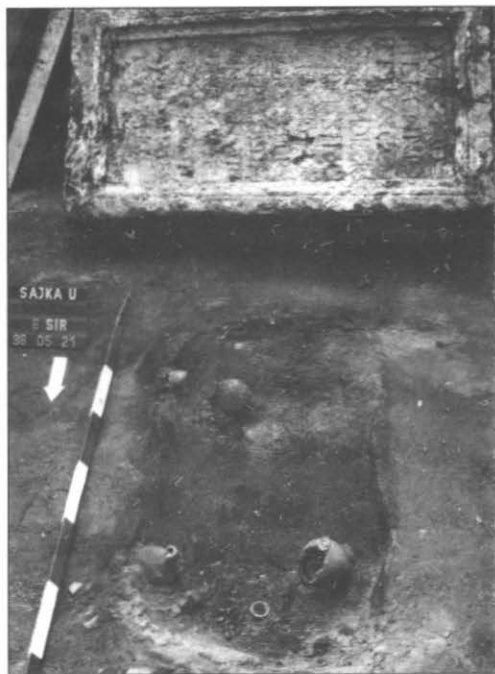
Several units of the archaeological topography could be distinguished even within this small surface. Traces of construction activity, representing several periods could be observed on the eastern side bordering Lajos Street. In the middle and western sections, a new block from a large cemetery with graves where various rites were observed was encountered. To our knowledge, this cemetery began at present-day Zsigmond square and stretched along Bécsi street. Its several sections excavated previously indicate that it remained in use for a long time.

The buildings discovered at this site were erected in the early Roman Period. During the earliest phase, one or more houses made from wattle and daub must have stood here, which today are indicated today by single walls and traces of mud bricks. Following leveling in the area, stone houses were constructed here and

A beépítésre váró telek nyugati, nagyobb részén a római temető egyik parcellájának részletét tártuk fel. A temetőrész keleti határát tudtuk csak meghatározni, kutatásunkat a környező utcák behatárolták. Az 1993-as feltárás során 16, az idei feltérési szakaszban pedig 9 sír kibontására került sor. (Az erősen nedves, agyagos talaj főként a fémből készült tárgyakat nagyon megrongálta, ami nemcsak a feltérás so-

rebuilt several times. Only a small portion of this building stood within the excavated surface thus, for the time being, only its western and northern walls could be uncovered. Pot sherds and other finds may be dated to the early Roman Period. A multi-layered, stone paved walking surface was observed by the building. One of these strata could be dated on the basis of a Denarius by Trajan which was found in it.

A block of the Roman Period cemetery was excavated in the larger, western section of the lot to be developed. Only the eastern edge of this part of the cemetery could be identified since our research was limited by neighboring streets. Sixteen graves were uncovered during the course of excavations in 1993. In the recent phase of investigations nine burials were brought to light. (The humid, clayey substrate has been especially destructive to the metal objects in it. In addition to hampering in situ observations, this also made the on-site conservation and restoration work by experts very difficult.) Some of the buried were

1.kép: Részlet a feltérásból: a 6. számú sír kibontás után, a sírt fedő feliratos kővel

Figure 1. Excavation detail: Grave 6 following excavations with the inscribed stone cover

rán végzett megfigyeléseket nehezítette, de a restaurátorok a tárgyakat a helyszínen mentő, illetve azokat rekonstruáló munkáját is.) Az eltemetettek egy részét hamvasztották, (13 sír esetében). Mindössze egy üres, csak rituálisan kiégetett, de fel nem használt sírt bontottunk ki. A viszonylag sekély mélységű, csak vékonyan átégett oldalfalú, kevés faszenet tartalmazó sírokban eltemetetteket egy közös égetőhelyen hamvasztották el. (1.kép) Néhány esetben azonban a sír felett, helyben készült a halotti máglya, a sírgödör oldalfala átlagosan 5-8 cm vastagságban vörösre égett, a vastag faszenrétegben pedig a behullott elszenesedett, de teljesen el nem égett fadarabokat is fel lehet fedezni. A kiásott, lekerekített téglalap alakú sírgödör mellett esetenként nagyobb kiterjedésű megperzselt, pernyével teli felület volt. A hamvasztásos sírok nagyjából észak-déli tájolásúak, mellékletként csaknem minden temetkezésnél az égett csontokat is magában foglaló faszen tetejére, a sír sarkaihoz több, hasonló típusú, agyag korsót helyeztek. Két temetkezésnél az elégetett hamvakat valószínűleg bronz veretekkel ellátott, fából készült kisebb ládában földelték el, s a mellékletek egy részét a láda mellett, a kiásott sírgödörben helyezték el.

cremated (13 of the known burials). Only one of the graves was left empty after having been ritually fired. The ashes of people, cremated on a common pyre (Figure 1), were placed in relatively shallow graves with thin fired walls that also contained some charcoal. Pyres were built above the grave itself only in a few cases: the wall of the pit was fired red to a thickness of 5-8 cm. Only partially carbonized pieces of wood could also be discovered in the thick layer of charcoal at the bottom of the pit. A larger, charred area covered with ash could also be detected around some of the rounded oblong grave pits.

The cremation burials were largely oriented north to south (Figure 2). Their grave furniture, almost in all cases, included several clay jugs of similar types that were placed in the corners of the grave, on top of the charcoal into which the bone remains had also been embedded. In two of the burials the ashes were probably buried in two small wooden boxes with bronze mounts. Some of the grave goods were placed by these boxes in the grave pits.

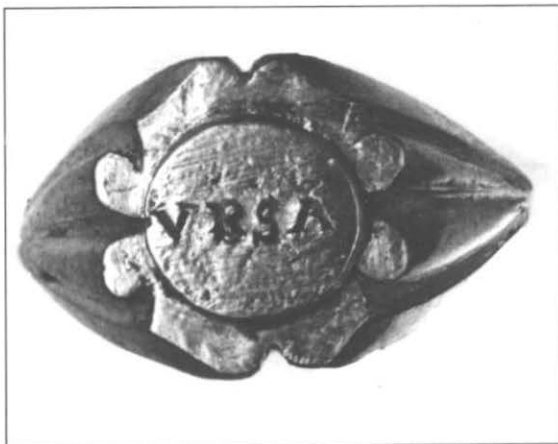
In another group of burials, the deceased was placed into the pit without cremation. From the presence of iron nails in the grave pit, it is evident these bodies were buried

A temetkezések másik részénél a halottakat égetés nélkül tették a földbe. A sírgödörben megmaradt vasszögekből nyilvánvaló, mely halottakat temették el fából készült koporsóban. Másokat kőlapokból összeállított, kőlappal fedett sírba helyeztek. A csontvázas temetkezések közül csupán kettő volt kelet-nyugati tájolású, a többség észak-déli irányba fektetve nyugodott. (2.kép) A feltárt temetőrészben egymásra temetkezés nem volt, a hamvasztásos és a csontvázas sírok vegyesen, viszonylag szabályos sorokat alkottak. A halottakat a túlvilágon ellátni hivatott, kísérő viseleti és használati tárgyak között nagyon kevés volt az érem, mindössze 5 sírban helyeztek el kopott pénzda-

2.kép: A 7. számú, csontvázas sír kibontva, feltárás közben

Figure 2. Inhumation Grave 7 during the course of excavations

3.kép: Az 1. számú sírban talált feliratos arany gyűrű
Figure 3. Inscribed golden ring found in Grave 1

in wooden coffins. Others were placed into graves built from stone slabs and covered with stone plates. Only two of the inhumation burials were oriented east to west, the others lay in thier graves in a north to south direction. No graves were found in superposition in the studied section

rabot, s mécses is csak három sírban volt. A ritkábban sírba helyezett tárgyak közül a több sírban is megfigyelhető bronzverettel díszített ládikák, egy bronz balsamarium, vésett feliratú arany gyűrű, (3.kép) áttört díszű arany fülbevaló-pár és egy gagátból készült medaillon külön figyelmet érdemel.

R. Facsády Annamária

Irodalom – Literature

FACSÁDY 1996 – R. FACSÁDY A., Kutatások a katonai territórium déli részén: Budaújlak (Bp., II. ker.) a római korban. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 14-21

FACSÁDY 1997 – R. FACSÁDY A., Ipari emlékek az aquincumi katonaváros délnyugati részén. Aquincumi Füzetek 3 (1997) 14-17

of this cemetery. Although cremation and inhumation burials were mixed, they were placed in relatively regular rows. Very few coins were found among the grave goods, pieces of attire and utilitarian objects. Only five burials contained heavily eroded coins, while lamps occurred only in three of the graves. Of the objects rarely placed into graves, small boxes with bronze mounts that occurred in several burials, a bronze balsamarium, a golden ring (Figure 3) with incised inscription, a pair of open-worked golden earrings and a medaillon made from jet deserve special attention.

Annamária R. Facsády

Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról III.

(Bp., III. ker. Bécsi út 46-50.)

A feltárás helyszíne észak felé csatlakozik az 1993. és 1997. között régészetileg megkutatott Bécsi út 38-44. sz. alatti területhez. (BERTIN 1996, 1997) A korábbi ásatási területre megépített bevásárló központ további bővítését határozták el északi irányban 1998-ban, ami szükségessé tette a leletmentés folytatását a 46-50.számú telkek alatt is. A kereskedelmi központ építettségével is az SBI Hungary volt, mely cég készségesen együttműködött a múzeummal a terület feltárásában.

Miután az új ásatási területen korábban nem volt nagy kiterjedésű kutatás, a szomszédos területek (38-44. sz.) feltárásainak eredményeiből következtethettünk az itt várható eredményekre. Egyértelmű volt, hogy a Bécsi út mentén, a lelőhely keleti szélén számíthatunk a római kori temető (csontvázas és hamvasztásos temetkezések, sírkertek) folytatására.

Két korábbi irodalmi adat azonban említi a vizsgált területet. Az első Kuzsinszky Bálint 1912 október 15-i jelentése, ahol tömören beszámol arról, hogy a csatornahálózat

Preliminary report on the excavations in the southern sections of the Bécsi Road cemetery, III.

(46-50 Bécsi Street, District III, Budapest)

To the north, the location of these excavations is adjacent to the areas investigated archaeologically between 1993 and 1997 and Lots 38-44 on Bécsi Street (BERTIN 1996, 1997). It was decided to expand to the north a shopping center, built in the neighboring lot. Thus, rescue excavations had to be continued in Lots 46 and 50 as well. In this case, again, the developer was SBI Hungary, a firm that has offered unfailing support to and cooperated with the Museum during the course of excavations.

Since previously no extensive excavations have been undertaken at this location (Lots 46-50), the situation here had to be inferred on the basis of data recovered from neighboring areas (Lots 38-44). Unambiguously, however, we could reckon with the continuation of the Roman Period cemetery (cremation and inhumation burials, walled-in grave plots) along Bécsi Street, on the eastern edge of the site investigated.

Two earlier items in the literature mentions the area under discussion

építése során, a Bécsi út alatt, a 48. sz. magasságában egy téglasíros, hamvasztásos temetkezés került elő, római érem kíséretében. (BTM Adattár H 419-83)

A második forrás Németh Margit beszámolója. (NÉMETH, BTM Adattár 432-77) E szerint 1969, októberében, az 50. sz. alatt kerti munkák során agyagcsövek kerültek elő. A leletmentés egy hozzátvetőleg észak-déli irányú, mintegy 11 m hosszan követhető vízvezeték részletét és az ahhoz kapcsolódó vízelosztót hozott felszínre, közvetlenül járószint alatt. A kert északnyugati sarkában találták meg a négyszögletes 1 x 1 m-es vízelosztót (1.kép), melynek déli kivezetésének irányában előkerült a csatorna további részlete. Az északi irányban azonban, ahonnan a víz érkezett, valamint a keleti oldalon már nem találták kapcsolódását. Egy kiegészítő megjegyzés szerint a csatorna az 54. sz. alatt is jelentkezett. Az 1998. évi feltárás azonban, miután területe keletebbre volt az 1969. évi leletmentéstől, nem tudta hitelesíteni a korábbi eredményt. Az azonban egyértelmű, hogy ugyanennek a vízvezetéknek egy részlete, került elő a Bécsi út 38-42. sz. alatt. (MÁRITY, BTM Adattár 1820-97)

A hat hónapig tartó kutatás 1800 m² -nyi területet érintett a telek ke-

here. The first is a report written by Bálint Kuzsinszky written on October 15, 1912. In this work he gave a concise account of the discovery of a brick constructed cremation grave (accompanied by a Roman coin) under Bécsi Street, in the region of Lot 48 (Archives of the Budapest History Museum, H 419-83).

The second source is a report by Margit Németh (NÉMETH, Archives of the Budapest History Museum, 432-77). According to her account, in October 1969, clay pipes were found in Lot 50 during gardening work. Directly under the walking surface, rescue excavations brought to light an approximately 11 m long section of a water conduit that ran, more-or-less, in a north to south direction, together with an attached water-divider. This square water divider (Figure 1), measuring 1 by 1 m, was discovered in the northwestern corner of the garden. The continuation of the pipe was also found in the direction of its southern outlet. However, no connections were found either towards the north where the water came from or towards the east. According to a complementary note, this drainage was also found in Lot 54. Excavations in 1998, however, were located east of the area investigated in 1969. Previous observations, there-

1.kép: Római kori csatorna 1969-ben előkerült vízelosztó eleme
 Figure 1. Dividing element of a Roman Period drainage recovered in 1969

leti irányban, a Bécsi út felé lejtő részen. A telek nyugati, magasabban fekvő sávja várhatóan 1999-ben kerül föltárásra. A feltárás során három korszak: a rézkor, a római kor és a középkor leletei kerültek elő. Ezen kívül érintettünk különböző, modern objektumokat is.

A rézkorból (2.kép) mindössze egy gödör és egy nagyobb kőtömböt körülvéző cölöplyuk rendszer jelentette a topográfiai eredményt. Az utóbb említett objektum körül állatcsontok és edénytöredékek kerültek elő, melyeket a Bádeni kultúrához tartoztak. Az őskori feltárásokat Prander Péter kísérte figyelemmel.

A rézkort követően a római kor emlékanyagát rögzíthettük a területen. Ez évben is megfigyelhettük, hogy a területet a római kor évszá-

fore, could not be reconfirmed. Undoubtedly, however, a section of the same water conduit came to light at 38-42 Bécsi Street (MÁRITY, Archives of the Budapest History Museum, 1820-97).

During six months of research, an area of 1800 m² was examined in the eastern side of the lot where it is slanted toward Bécsi Street. The

higher, western zone of the lot will hopefully be uncovered in 1999. Three periods were represented by the finds brought to light during the course of excavations. These include the Copper Age, the Roman Period and the Middle Ages. In addition a number of Modern Age features were also encountered.

The Copper Age (Figure 2) archaeological topography of the site is represented only by a pit and a larger stone block surrounded by a system of post holes. Animal bones and pot sherds were found around this latter feature which could be assigned to the Baden culture. Prehistoric excavations were monitored by Péter Prander.

Following the Copper Age finds, Roman Period monuments were

2.kép: Bécsi út 44-50., összesítő rajz

Figure 2. 44-50 Bécsi Street, summary drawing

zadai alatt folyamatosan, de többféle funkcióra használták. Az alábbi periodizáció elsődlegesen az ásatási megfigyeléseken alapszik, a leletanyag feldolgozása során a kép még módosulhat, illetve változhat.

I. A legkorábbi periódust néhány, többé-kevésbé ovális, mintegy 40 cm mély „gödör” képviseli, melyekben állatsonttal kevert, kisméretű

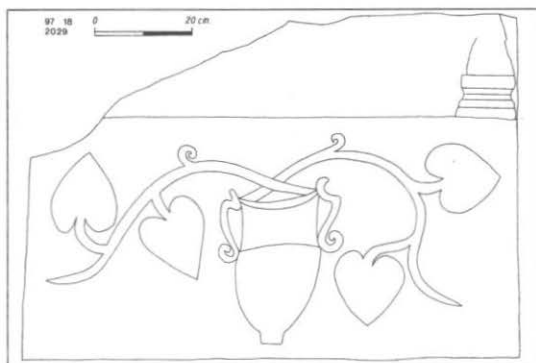
confirmed at the site. This year it could again be observed that the area was used continuously throughout the Roman Period, although its function changed. The following periodization is primarily based on excavation data, that is, the general picture may have to be modified or changed as the analysis of find materials proceeds.

és töredékes kerámia-anyag került elő. Valószínűleg a II. periódus kőfalas építményével pusztították el a gödrök felső részét. A kevés és töredékes anyag alapján funkciójukra nem következtethetünk, formájuk atipikus.

II. A következő periódust egy kőfalas építmény képviseli (2.kép), melyet csak részben tárhattunk föl, mivel keleti része a Bécsi út alá esik. Három oldalfala került elő, melyeknek teljes hosszát és szélességét nem ismerjük. Az északi és déli fal jelenlegi hossza 15 m, a kelet-nyugati irányúé 25 m, mindkettő habarcsba rakott kőből készült. Sajnos egy 19. századi pince átvágta a falszakaszokat. Eredeti magasságukra – kb. 1 méter – néhány bejáratú oldaltalag utal. A falakon belül megfigyelt jelenségek és előkerült objektumok (sírok), leletek (sírkő (3.kép), síremlék alapozás, kőbázis, illetve belső kisebb építmény) alapján valószínű, hogy az építmény sírkertként vagy pontosabban egy nagyobb kiterjedésű (több mint 395 m²) temetkezési egységként szolgált. Típusa eltérő a Máriy Erzsébet által a terület déli részén (Bécsi út 38-42.) 1993-ban feltárt sírkertekétől. Az építmény bejáratát két oszlop bázis határolta, melyek talán szobrok alapját képezték, vagy díszkapuzat alapját alkották. Az északi ré-

I. The earliest period is represented by a few oval „pits” of approximately 40 cm depth. These contained small sherds mixed with animal bones. It is likely that the stone-walled building of Period II destroyed the upper layers of these pits. The original function of these features cannot be identified on the basis of the small and fragmented material. Even their shape is atypical.

II. The next period is represented by a stone-walled building (Figure 2). It could only be partially excavated, since its eastern side fell under Bécsi Street. Three of the side walls could be recovered, although their full lengths and widths remained unknown. The currently known lengths of the northern and southern wall are 15 m, while the east-west wall measured 25 m. Both walls were made of stones embedded in plaster. Unfortunately, a 19th century cellar cut through these wall sections. Their original height (approximately 1 m) could be estimated on the basis of a few side elements from the entrance. On the basis of phenomena within the walls, as well as the features (graves) and other finds (a grave-stone (Figure 3) tombstone foundations, a stone base and a small indoor structure respectively) discovered, it seems likely that this

3.kép: Római kori sírkő

Figure 3. Roman Period grave stone

szen előkerült hatalmas alapozás egy nagyméretű síremléket hordozhatott, amelyet sokat ismerünk a római korból, sőt Aquincumban is került elő párhuzama. Az építmény belső járászintjét képező vöröses a rétegben került elő egy kivételes minőségű, jó kivitelezésű kő oroszlánfej (4.kép): szája nyitva, így láthatóak tépőfogai és lógó nyelve. Szemei kifejezőek, sörényét is jól ábrázolták. Felmerül a kérdés, hogy Aquincumban, illetve környékén készült, vagy esetleg Itáliából importálták. Az izoláltan talált töredék eredeti rendeltetésével kapcsolatban a topográfia alapján elsősorban arra gondolhatunk, hogy az egy síremlék része volt. Természetesen más, elsősorban szakrális rendeltetésű építmények is szóba jöhetnek, ezek topográfiai alátámasztása azonban

structure served as a walled in graveyard, more exactly a rather extensive (over 395 m²) burial ground. Nevertheless, this site is different from the type of graveyards excavated by Erzsébet Mártíry in the southern section of the same area (38-42 Bécsi Street) during 1993. The entrance of the building is bordered

by two column bases, which either served as pedestals for statues or as the foundations of an ornamental gate. The large size foundations discovered in the northern section must have belonged to a massive grave monument, many of which are known from the Roman Period. A parallel to such monuments is known in Aquincum as well.

An extremely carefully executed, high quality, stone lion's head (Figure 4) was found in the reddish layer that formed the building's inner walking surface: its mouth is open so that the canines and tongue can be clearly seen. Its eyes are expressive and the mane was also formed with care. It may be questioned whether this piece was made in the Aquincum region or was perhaps imported from Italy. On the

4.kép: Római kori kő oroszlánfej
Figure 4. Roman Period stone lion head

egyelőre hiányzik. A szájhagymány szerint azonban egy 72 cm magas, ép oroszlánt találtak a Bécsi út 56. sz. alatt (MKÉ 1908, 94-95). A lelőköri körülményekről semmi közelebbit nem tudunk, de jogosan merül fel a kérdés, hogy van-e kapcsolat a két darab között, mivel a két telket csak mintegy 60 m választja el egymástól. Sajnos a modern pincék 75 m²-nyit elpusztítottak a belső területből, s így sok információ elvészett.

Az építmény bejárata előtt haladt az az út, amelyről az építményt megközelítették, s amelyre az építmény főhomlokzata nézett. Az út korai periódusából egy észak-déli irányú, 10 m széles és 40 m hosszú

basis of archaeological topography, this isolated fragment permits us to conclude that the statue originally belonged to a grave monument. Naturally other types of buildings, predominantly with sacral functions, may also be reckoned with, although this possibility still must be backed up by from evidence of archaeological topography. According to oral tradition, a 72 cm tall, intact statue of a lion was found at 56 Bécsi Street. (MKÉ 1908, 94-95) Although no details are known concerning find circumstances, one may justifiably ask whether there could be a connection between these two finds, since the two lots are separated from each other by only circa 60 m. Unfortunately, 75 m² of the inner area was destroyed by Modern Age cellars, also resulting in a massive loss of information.

A road passed in front of the entrance of this building from which the edifice itself could also be approached. The main facade of the building also opened to this road. The 10 m wide and 40 m long excavated section of the road, running north to south, represented the earlier Roman period. The foundation of this road was dug into the subsoil and even traces of wheel tracks could be observed over its surface. A „V”-shaped, 70-80 cm deep ditch

szakaszt tártuk fel. Az út alapozását az altalajba ásták, felületén a keréknyomokat is megfigyelhettük. Nyugati szegélyén egy V-alakú, 70-80 cm mély árok került elő. Az esővíz elvezetése mellett ez akadályozta meg, hogy az útra föld folyjon, ezért az árkot folyamatosan karbantartották. Az árok felső részéből a 2. század elejére datálható leletanyag került elő. Az út és az építmény közötti sáv járda-szerű kiképzésének alapozása egy, a falra támaszkodó köves réteg, melyre keményre döngölt, vöröses színű földet helyeztek. A keréknyomok a bejárat előtti részen már nem hosszú, keskeny sávot mutatnak, hanem nagy foltokat képeznek, ami arra utal hogy itt valamilyen megállóhely lehetett. Ez is megerősíti azt a tényt, hogy itt volt az építmény bejárata. Az út és az építmény azonos korú. Erre utal az is, hogy az építmény belsejében is megtaláljuk az út felületére jellemző vöröses döngölt földet. Ez a szint minden valószínűség szerint egyúttal a belső terület járósintje is volt.

III. A periódusban az általunk vizsgált teljes területet veszik használatba temetőként. A sírkert falának omladékába is beástak néhány sírt. Egy hamvasztásos sírt az egyik 1 x 1 méteres bejárat oszlop alapozásába ástak, mely ekkorra már eldőlt, föld fedte, s így nem volt látható.

was observed on its western side. In addition to draining the rain water, it was supposed to keep mud off the road: therefore the ditch was regularly cleaned. The upper layer of the ditch yielded material dated to the beginning of the 2nd century. The sidewalk-like feature corresponding to the band between the road and the building was a stony layer supported by the wall on the side, which was covered with a hard-pounded layer of reddish earth. Traces of wheel tracks in front of the entrance cease to run parallel in narrow stripes. They rather form major, amorphous spots, indicating that vehicles once stopped here. The road and the building are coeval. This is also illustrated by the discovery of hard-pounded reddish earth in the building's interior, characteristic of the road surface. In all probability this level served as a walking surface in the internal space as well.

III. During this period, the entire known area was turned into a burial ground. Some graves were even dug into the rubble of the destroyed wall of the cemetery. Another cremation grave was dug into the foundation of the entrance column measuring 1 x 1 m. By this time, the column itself had fallen over and was covered by dirt so that it could no longer be seen.

A II. és III. periódusból származó mintegy 100 sírból 85 volt hamvasztásos, 15 sír pedig csontvázas. A két rítust, a megfigyelések szerint egyidejűleg használták. Miután a leletanyag feldolgozása még nem fejeződött be, a sírok szétválasztása (II. illetve III. periódus) még nem áll rendelkezésünkre. Az idén feltárt temetőrészről azonban a megelőző években, a területtől délre feltárt temetőrészrel egykorú, annak szerves folytatása. A további elemzés fog arra rámutatni, hogy a temető folyamatos használatában, illetve a temető szerkezetében végbement változás mikor történt és milyen eseménnyel vagy városszerkezeti változással függhet össze. Az ez évi feltárások is megerősítik azt a korábbi eredményt, hogy a helyi őslakosság telepéhez tartozó objektumok az 1./2. század fordulójáig voltak használatban (I. periódus). Majd áttelepítésüket követően kerül ezen a területen, az út kitűzésével együtt, első sírkertes temetkezésekre a 2. század legelején.

IV. A temetkezéseket követő időszakban a nagyméretű sírépítmény nyugati oldalán haladó utat továbbra is használták, de lefedték egy kis kövekből álló réteggel. Az úttal egyidős út menti árkot az erózió ekkorra földdel temette be. Ennek következményeként az útra rendszeresen

Of the approximately 100 graves, dated to Periods II and III, 85 were cremations while 15 were inhumation burials. Observations in the field suggest that the two rites were practiced simultaneously. Since the evaluation of the find material is still to be finished, the complete classification of graves (into Periods II and III respectively) has not yet been accomplished. The section of the cemetery excavated, however, is coeval with the southern parts uncovered during previous years and forms an organic continuation of the same burial ground. Ongoing research will show when changes in the continuous use and structure of the cemetery took place and how they were related to historical events and settlement structure respectively. Excavations this year have reconfirmed earlier results that features associated with the settlement of the local, indigenous population remained in use until the turn of the 1st and 2nd centuries (Period I). Following resettlement, the first graveyards occurred here at the time the direction of the road was marked out at the very beginning of the 2nd century.

IV. During the period that followed the burials, the road running along the western side of the large grave construction remained in use.

föld került. Ez lehet a magyarázata annak, hogy esetenként egész szekérnyi kis követ terítettek szét rajta, hogy a kocsik ne süllyedjenek el rossz idő esetén sem. Ennek következtében az út szintje állandóan emelkedett. Az erózió megakadályozására emelték minden valószínűség szerint az út nyugati szegélyén vonuló kis falat, mely sebtében végzett munka eredménye, s nem tartja össze semmiféle kötőanyag. A rendszeres földlerakódás miatt a járdák is eltűntek és a sírépítmények leomlott falai sem voltak már láthatóak. Az út későbbi köves rétegben talált pénzek alapján az utat mind a 3., mind a 4. században használták. Még ebben az időszakban is számolhatunk szórványos betemetkezésekkel a korábbi, már felhagyott sírkertekben.

A lelőhelyen előkerült középkori objektumokat Kárpáti Zoltán, a BTM régésze tárta fel.

Az 50. sz. alatt egy 18. századi gödröt tártunk föl, melyhez fal is kapcsolódik. Azonban a későbbi bolygatások miatt egyéb objektumokat sajnos nem sikerült feltárni. A 48. sz. alatt egy, ugyancsak kapcsolatok nélküli, 18. századi gödröt tártunk föl, mely részben vágta a római kori objektumokat. Ugyanezen a telken, a római kori út szintjén egy négyszögletes, téglá és kőfalú épít-

However, it was covered with a layer of small stones. By this time, the ditch that was coeval with the road, had been buried by erosion. Consequently, the road was also systematically covered by dirt. It was probably for this reason that a cart load of gravel was spread on the road, to make sure that vehicles did not sink into its surface even in bad weather. As a result, the level of the road constantly rose. The small wall along the western side of the road was probably also erected as a barrier against solifluction. It was executed in a haphazard fashion, without using plastering. As a result of systematic soil deposition the sidewalk also disappeared and the ruined walls of grave constructions could not be seen either. On the basis of coins found in the later, stony layer of the road, it may be concluded that it remained in use during both the 3rd and 4th centuries. During this same period, one may also reckon with sporadic burials within the earlier, abandoned cemeteries.

Medieval features at this site were excavated by Zoltán Kárpáti, archaeologist at the Budapest History Museum.

An 18th century pit was excavated in Lot 50. A wall is also connected to this feature. Unfortunately, no

ményt találtunk, melynek betöltésében 18. századi hulladék volt. Végül a 46. sz. alatt egy pince- és falrendszer származhat a 18. századból. A 19. század végén vagy a 20. század elején építették meg a 48. és a 50. sz. alatti telkek épületeinek pincéit. Ez az építkezés már a 19. század végén egész Óbuda területén elindult, nagylélegzetű, megtervezett városépítés részét képezi.

Patrice Bertin

Irodalom – Literature

BERTIN 1996 – BERTIN, P. Előzetes jelentés a budaújlaki temető leletmentő ásatásáról. Aquincumi Füzetek 3 (1996) 18-26

BERTIN 1997 – BERTIN P. Előzetes jelentés a Bécsi út 44. sz. alatt végzett leletmentésről. Aquincumi Füzetek 4 (1997) 40-47

MKÉ 1908 – Múzeumi és Könyvtári Értesítő 11, Budapest, 1908 94-95

other phenomena could be observed owing to subsequent disturbances. Another 18th century pit with no associated finds was discovered at Lot 48. This, in part, had cut into Roman Period features.

A rectangular building with walls made of brick and stone was found within the same lot on the level of the Roman Period Road. Its fill contained 18th century refuse. Finally, the cellar and wall system at Lot 46 may also be dated to the 18th century. The cellars of buildings in Lots 48 and 50 were built at the end of the 19th and the beginning of the 20th century respectively. Those constructions reflect the large scale, planned urban development that began throughout Óbuda at the end of the 19th century.

Patrice Bertin

Nem mindennapi lelet a katonai amfiteátrum közelében

(Bp., III. ker. Bokor utca 21.)

Emberi kultúránk több évezredes múltjából számtalan olyan tárgy maradt ránk, melyek kultúrtörténeti, informatív, avagy esztétikai megítélését ma már nem befolyásolja, hogy valaha milyen körülmények között kerültek elő. Feltételezzük, hogy a kutatás, ha említésre méltatja majd egyáltalán a Bokor u. 21. alatt végzett leletmentést, annak elsősorban az itt előkerült két római bőségszaru lesz az oka (6., 7. kép és 8. kép). Bár egyedülálló lelet került az Aquincumi Múzeum gyűjteményébe, melynek elemzése izgalmasabb lenne, most csak az ásatás eredményeinek rövid leírására, s a lelettel kapcsolatos híradásra szorítkozhatunk, míg a részletes publikáció szükségességével mi magunk is tisztában vagyunk.

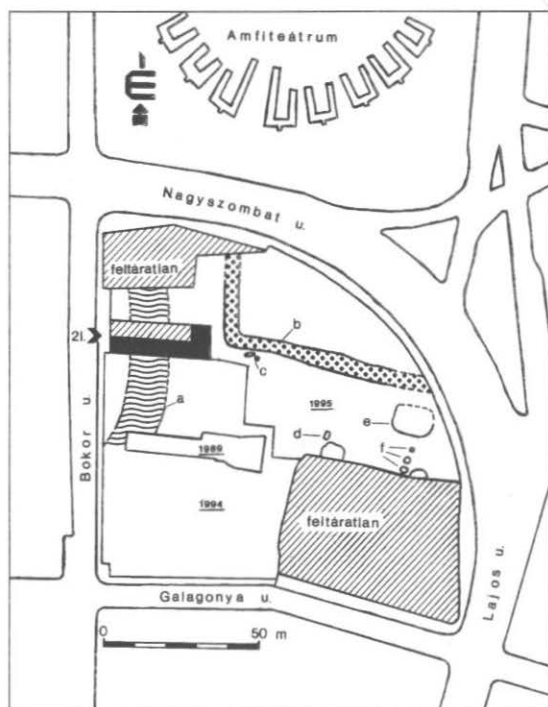
1998 október-novemberében nyílt lehetőségünk a beépítésre szánt Bokor u. 21. számú telek régészeti átvizsgálására, azután, hogy a tulajdonos (PROFORM Rt.) Múzeumunkkal szerződést kötött az ásatás finanszírozásáról, ill. lebontatta a területen álló újkori épületet. Környezete, a katonavárosi amfiteátrumtól

An unusual find from the proximity of the military amphitheater

(Bp., District III, 21 Bokor Street)

Numerous objects are known to represent millennia of culture, whose culture historical, informative or aesthetical appraisal is no longer influenced by their circumstances of recovery. It may be hypothesized, that if the rescue excavations at Bokor Street 21 will be remembered at all in the future, it will be chiefly because of the discovery of the two Roman Period cornucopia discovered at this site (Figures 6, 7 and 8). Although thanks to these excavations, these two unique finds have enriched the collections of the Aquincum Museum, at this point only the existence of these finds and a brief account of recovery can be provided. The undoubtedly more exciting task of analyzing these artifacts and the detailed publication of results remains a future necessity.

Archaeological investigations became possible at 21 Bokor Street prior to construction work, during October and November in 1998, after the owner of this area (PROFORM Joint Stocks Company) signed a contract with our museum concerning the financing of field

1.kép: A budaiújlaki amfiteátrum déli előtere; – a Bokor u. 21. sz. telek elhelyezkedése és a korábbi ásatások
 Figure 1. The southern foreground of the Budapest Amphitheater; – Lot 21 at Bokor Street and the location of previous excavations

mintegy 50 m-re délre fekvő nagyobb telektömb egy évtizede szisztematikusan kutatott terület (1.kép). Több régész munkájának eredménye képpen összefüggéseiben is ismertté vált az amfiteátrum déli előterének topográfiája (HABLE 1995, 23; 1996, 25), ami reméljük hamarosan kiegészíthető lesz az egykori Ve-

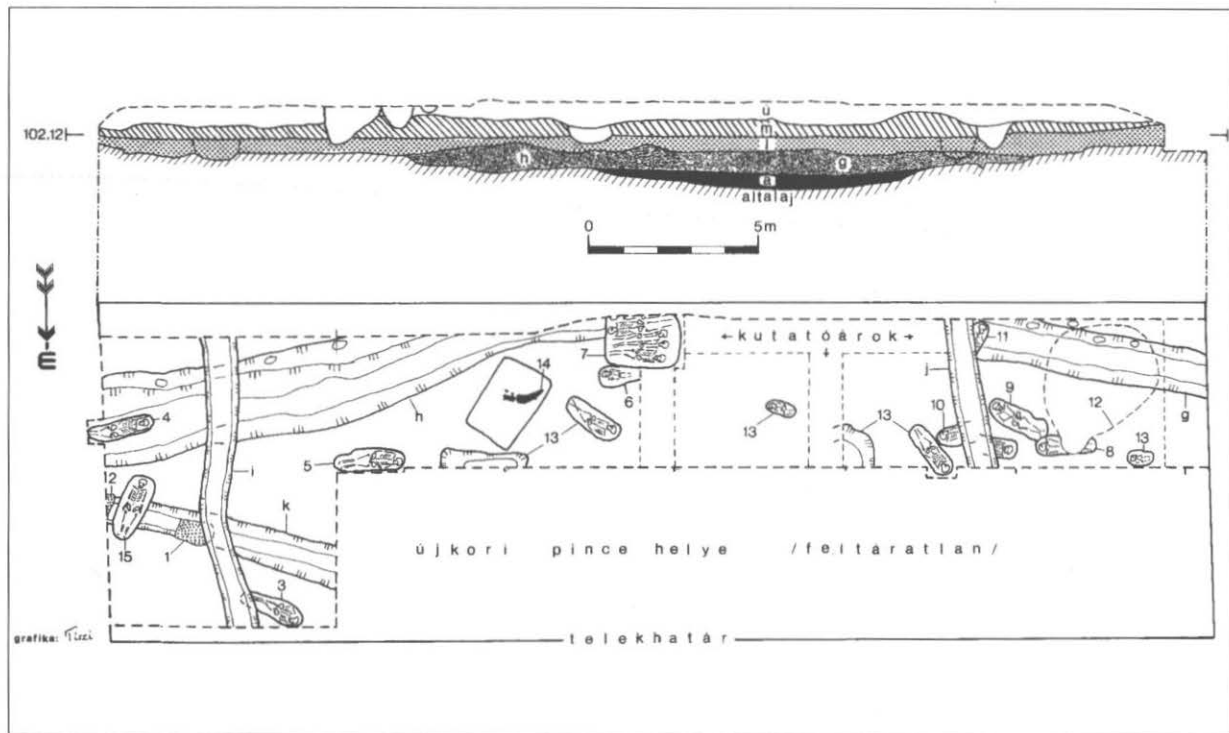
work and then had the Modern Age building at this site demolished. The environment of this site corresponds to the larger settlement block located some 50 m south of the amphitheater of the Military Town, an area that has been systematically investigated for a decade (Figure 1). The comprehensive archaeological topography of the southern foreground of this amphitheater, became known resulting from the work of several archaeologists (HABLE 1995, 23; 1996, 25), and this body of information will hopefully be soon completed by the recovery of the yet unexplored lots under the *Veres Coniserie* and *Lajos Restaurant*.

An approximately 15 m wide and 1.5 m deep ditch with dark, sedimented fill meanders north to south along this area. The whole ditch was recovered down to Kolossy Square (MÁRITY 1991, 56-58). It is still being debated whether this fea-

res-cukrászda és Lajostanya vendéglő még feltáratlan telkeivel.

Területünk észak-déli tengelyében egy kb. 15 m széles és 1,5 m mély, sötét, üledékes betöltésű árok kanyarog, vonalát korábban a Kolossy térig feltárták (MÁRITY 1991, 56-58). Egyelőre vitatott, hogy az objektum természetes vagy mesterséges eredetű-e. A Bokor utca 19. sz. alatt felső rétegeiben 4. századi római érmeket találtunk, nyomvonalának északi iránya a 23. sz. telken is csak metszetsfalban volt megfigyelhető (1. és 2. kép: a.). Az árok felett és környezetében mindenütt kb. 1 m vastag, egyenletesre szántott, szürke, agyagos réteg borította az altalajt. A réteg tetejébe még újkori telekhatárokat jelző árkokat és hulladékgödröket ástak, de ugyanabban a horizontban jelentek meg korábbi objektumok feltételei (középkori, római gödrök, árkok, sírok, őskori vermek stb.) is. Ez a szint (2. kép: l) bizonyítanul választható el attól a 3-4 m vastag újkori feltöltéstől, amely a Bécsi út és Lajos utca között mindenütt jellemző (2. kép: m és ú). Ásatásunktól keletre korábban egy római fazekasműhelyre bukkantunk. Ennek épületét (1. kép: e), kemencéit (f), és vermeit (d) a 2. században használták. A 3. század végén út épült a műhelytől északra (1. kép: b), mely nyugaton az

ture is natural or artificial. AD 4th century coins were found in its upper layers at 19 Bokor Street, while the northern direction of its orientation occurred only in the profile wall at Lot 23 in Bokor Street (Figure 1 and 2: a). The top of this ditch, as well as the subsoil in its entire environment was covered by an approximately 1 m thick layer of gray, clayey soil, distributed evenly by plowing. Trenches marking the Modern Age boundaries of lots as well as pits were dug into this layer. However, spots indicative of earlier features (medieval and Roman Period ditches, pits and graves, as well as prehistoric graves) also appeared on the same level. This stratum (Figure 2: l) can only be separated uncertainly from the 3-4 m thick Modern Age fill which is characteristic of the area stretching between Bécsi Street and Lajos Street (Figure 2: m and ú). Prior to our excavations, remains of a potter's workshop were found east of the presently investigated area. The pertinent building (Figure 1: e), kilns (f) and storage pits (d) were in use during the AD 2nd century. At the end of the 3rd century, a road was built north of the workshop building (Figure 1: b) which, in the west, turned toward the southern gate (*porta pompae*) of the amphitheater.

2.kép: A Bokor u. 21. sz. telek ásatási helyszínrajza; déli metszettel (felül) és alaprajz (alul)
 Figure 2. The excavation plan of Bokor Street 21; the southern section wall (top) and site plan (bottom)

amfiteárum déli kapuja (*a porta pom-pae*) felé kanyarodott. Az *e* jelű épület romjaiba ekkor ásták az első sírokat (HABLE 1996, 22. kép), majd a 4. század során egyre több szegényesen eltemetett halott került az út dél-délnyugati oldalára (*c*). A tete-meket, néha csak az útmenti árokba dobálták, volt, hogy egyszerre többet is (HABLE 1995, 24. kép).

A Bokor utca 21. sz. telek ásátása alig gyarapította korábbi topográfiai és rétegtani ismereteinket. Itt is megjelent a nagy árok (2.kép: *a*), az egyenletesre szántott őshumusz (*l*) és az ezeket borító újkori feltöltés (*m* és *ú*). Találtunk kisebb észak-déli irányú árkokat, melyek, stratigráfiai helyzetük (*i*), vagy leletanyaguk szerint is (*j*), mindegyik jelenségnél későbbiek lehettek, de még a terület nagyobb mértékű feltöltése (*m*) előtt keletkeztek. „Önálló középkori réteg nem mutatkozott; átlag 1,5 m mély, Árpád-kori gödröt találtunk a telek Bokor utca felőli részén, patiscsos betöltése a gödör 1,5-2 méteres körzetében szétterítve jelentkezett és nem tűnt határozott körvonalúnak (2.kép: 12). A telek közepén, a (14.) római gödör fölött, szájával lefelé fordított, sárga anyagú, vállán hullámvonalakkal díszített, 12-13. századi fazék került elő. Az edény környezetében további Árpád-kori cserepek hevertek” – idézet Kárpáti

This was the time when the first graves were dug into the building marked as „*e*” (HABLE 1996, Figure 22). During the course of the 4th century, an increasing number of apparently poor burials were dug onto the southwestern side of the road (*c*). At times dead bodies, sometimes several at once, were simply tossed into the ditch along the roadside (HABLE 1995, Figure 24).

Excavations at 21 Bokor Street hardly contributed anything to our previous knowledge of archaeological topography and stratigraphy. The large ditch (Figure 2: *a*), the evenly plowed ancient humus (*l*) and the covering layer of Modern Age fill (*m* and *ú*) were again encountered here. Smaller, north to south ditches were also discovered whose stratigraphic position (*i*) and find material (*j*) seems to post-date all the other phenomena, but were created prior to the major, overall filling of the area (*m*). As is written in the excavation diary of Zoltán Kárpáti, the on-site medieval archaeologist, „no independent medieval strata could be detected; an Árpád Period pit, on average 1.5 m deep, was found in the half of the lot near Bokor Street its fill, rich in wattle-and-daub, was identified as having been spread around the pit over a

Zoltán középkoros régész naplóbejegyzéséből, engedélyével.

Metszetrajzunkon jól látható, hogy a kelet-nyugati árkok (2.kép: *k*, *h-g*) még a terület római kori meliorizációja során feltöltődtek, a nagy csatorna (*a*) megszűnése után. A területen több olyan sírt, vagy gödört figyeltünk meg, melyek „a római réteget átvágva, igen változatos mélységekben helyezkedtek el”, de koruk, sem „a rossz talajviszonyok” (Kárpáti Z.), sem kevert leletanyaguk miatt nem határozható meg pontosabban. (2.kép: 13). Néhány objektum biztos, hogy a római korban keletkezett (az 1., 2., és 4. sír miatt egyértelmű, hogy a *g-h* árok is). A *k* árok betöltésébe ásták az 1. és 2. római szórthamvas sírt, az 1. sírt rombolták az *i* jelű árokkal, utóbbi vágta még a *k* és *h* árkokat, és a 3. csontvázas sírt. A *h* árok anyagába ázott 4. csontvázas sír kialakítása jellegzetes, késő római korra utal, oldalát és szemfédelét tetőcserepek (*tegulae*) alkották (3.kép). Nagyobb tárolóedény (*dolium*) töredékével fedték a 6. sírt (4.kép) és vaszeggel erősítették meg az 5. sírba temetett halott cipőjének talpát (5.kép). A többi sír csak viszonylagosan határozható meg, pl. ilyen a 7. sír, melybe 5 személyt fektettek (4.kép) és a 15. sír. A 8. sírt rombolták a 12. számú középkori objektum, a 9. sírt a 8. előtt ásták meg. A *g* árok

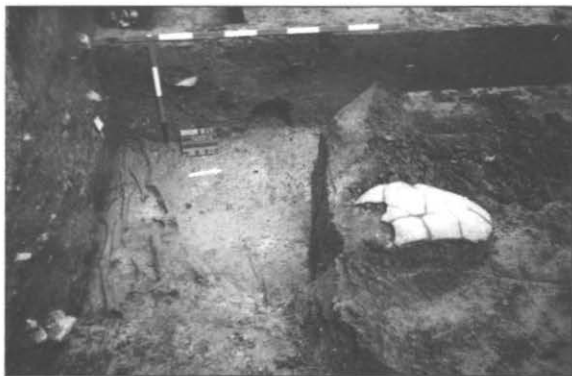
zone of 1.5-2 m. The outline of this scatter, however, did not seem to be clearly defined (Figure 2: 12). A 12-13th century yellow pot with wavy line decoration on the shoulder was found in an upside down position above a Roman Period pit (14) in the middle of the lot. Additional sherds, representing the Árpád Period, lay within the environment of this pot” (quoted with the kind permission of the excavator, Zoltán Kárpáti).

Our section drawing clearly shows that the ditches running east-west (Figure 2: *k*, *h-g*) were filled in prior to Roman Period landscaping, right after the filling of the large ditch (*a*). Several graves and pits were observed in the area which „cut through the Roman Period layer and occurred at various depths” but it remained impossible to date them owing to both „poor soil conditions” (Zoltán Kárpáti) and their mixed find material (Figure 2: 13). Some of the features certainly originate from the Roman Period (owing to the positions of Graves 1, 2, and 4 Ditches *g-h* also unquestionably belong to this group). Scattered ash from Roman Period Graves 1 and 2 was dug into the fill of Ditch *k*. Grave 1 was damaged by Ditch *i*, which also cut across Ditches *k* and *h*, as well as

anyagába ázott 11. sír csontváza csak deréktól fölfelé maradt meg, s a járók megásásakor bontották el a 10. számú sírok maradványait is. A sírokat változatosan tájolták, uralkodó a halott nyugat-keleti, vagy kelet-nyugati fektetése.

3.kép: Tetőcserepekkel fedett római sír
Figure 3. Roman Period grave covered with roof tiles

4.kép: Dolium-töredékekkel fedett római sír (jobbra), tömegsír felszedés közben (balra)
Figure 4. Roman Period grave covered with Dolium-fragments (right), common-grave during the course of excavations (left)

inhumation Grave 3. The characteristic shape of inhumation Grave 4, dug into the soil of Ditch *h* is indicative of Roman Period origins. Its sides and shroud section were covered with roof-tiles (*tegulae*; Figure 3). Grave 6 was covered using sherds from a large storage vessel (*dolium*; Figure 4). The sole of the shoes worn by the person buried into Grave 5 were reinforced with iron nails (Figure 5). The rest of the burials can only be identified in relative terms, e. g. Grave 7, in which five people were entered (Figure 4) and Grave 15. Grave 8 was destroyed by Feature 12, dated to the Middle Ages. Of Grave 9 one can only say that it was dug before Grave 8. Even the skeleton of inhumation Grave 11, dug into Ditch *g* was only preserved from the waist up. Remains of Grave

5.kép: Melléklet nélküli nyújtott csontvázas sír
Figure 5. Extended inhumation burial without grave furniture

Legkorábbi római objektumunk a 14. számmal jelölt gödör. Szabályos téglalap alakú, kb. 80 cm mély, szögletes forma, hasonló egy 1995-ben feltárt 2. századi veremhez (1.kép: d). Alját vízszintesen, oldalait függőlegesen ásták ki, betöltése faszenes, löszfoltos szürke agyag volt, tetejét égett réteg zárta le (6.kép). Kevert anyagában 2. század elejére jellemző cserepeket, üvegtöredékeket, vasszegeket, állatsontokat találtunk. A faszénmaradványok bükkből és erdei fenyőből származtak. Az a két kultikus tárgy,

10 were destroyed when Ditch j was dug. These graves were dug in a variety of directions, although west to east or east to west orientations of the body dominate.

The earliest Roman Period feature is Pit 14. It has a regular oblong shape and a depth of approximately 80 cm. This angular feature is reminiscent of an AD 2nd century storage pit excavated in 1995 (Figure 1: d). The bottom was dug horizontally, while the walls are vertical. The fill consisted of gray clay with spots of loess and fragments of charcoal. The top of this feature was sealed with a burnt layer (Figure 6). Its mixed find material included 2nd century pot sherds and glass fragments, iron nails as well as animal bones. The charcoal remains originated from pine and beechwood. The two cultic objects found laying at the bottom of this pit have given rise to a number of questions (Figures 6, 7 and Figure 8) *Why* were damaged *cornucopia* (!?) hidden between the so-called Bécsi Street Roman cemetery, the amphitheater and the habitation area (*canabae*)? *Why* did this happen in the second half of the 2nd century? *Why* do they occur in a regularly shaped pit, and *why* in the proximity of a major ditch or channel? Should all these „*why*”s look too numerous, one

mely a gödör alján feküdt, számtalan kérdést vet fel (6., 7. kép és 8. kép). Miért az ún. Bécsi úti római temető, az amfiteátrum és a lakott terület (*canabae*) között rejtették el a sérült bőségszarukat (!?), miért a 2. század második felében? Miért kerülnek azok szabályosan kialakított gödörbe és miért éppen egy nagy árok vagy csatorna mellé? Ha e sok miért túlzásnak tűnne, toldjuk meg még egy párezeréves kérdéssel: Mik ezek, egyáltalán mi a bőségszarú?

Épebb leletünk 70 cm hosszú, íveltlen hegyesedő, bikaszarv alakú tárgy. Üreges teste korongon formált agyag, mely kiégetés után kívül okkersárga, belül narancsvörös színű lett. Égetés előtt a szarv tövére, kézzel formált plasztikus díszeket illesztettek, fölül félhold alakú beöntő nyílást hagytak (8.kép). A szarv hátsó ívén fülcsonk van, mely megkönnyítette a cipelést (7.kép). A törött példány, valamivel kisebb lehetett, díszei azonosak az ép bőségszaruéval.

A díszítmény közepét nagy szőlőfürt uralja, ezt egy letört dísz mögött indaköteg kapcsolja a szarv hátuljához. Alul levelek láthatók, míg a szőlőfürtöt 4-4 gömbölyű dísz foglalja keretbe, melyek belül üregek (7.kép). Mindkét példány felületét fehér bevonattal látták el, ezen vörös, barnászvörös festéknnyomokat

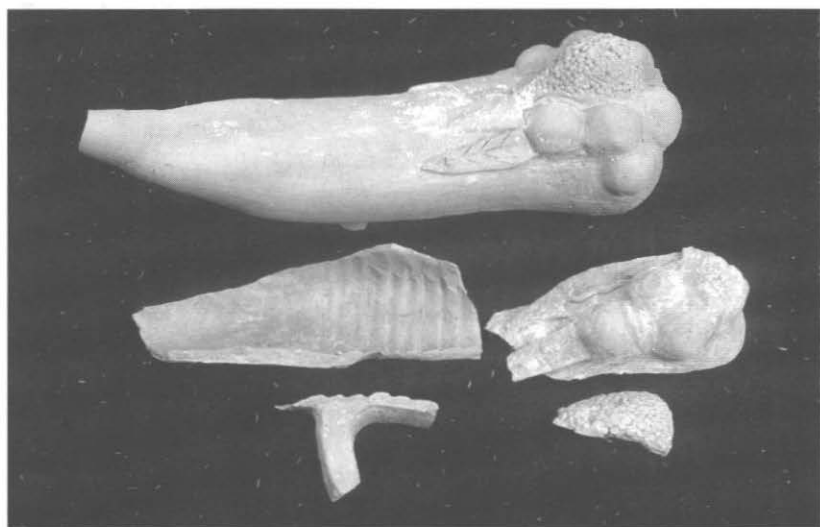

6.kép: A 14-es számú gödör és az ép bőségszarú in situ

Figure 6. Pit 14 and the in situ intact cornucopia

may add another question which is millennia old: What are they, what are *cornucopia*?

The better preserved of the two specimens is 70 cm long, arched and pointed, in the shape of a bull's horn. The fired, hollow body is made of wheel-thrown clay which is ochre yellow on the outside and orange inside. Prior to firing, hand-formed, three dimensional decoration was placed at the base of this horn, and a semilunar opening was left above (Figure 8). There is the stub of a handle on the rear arch of

7.kép: Ép és töredékes bőségszarv (műtermi fotó !)

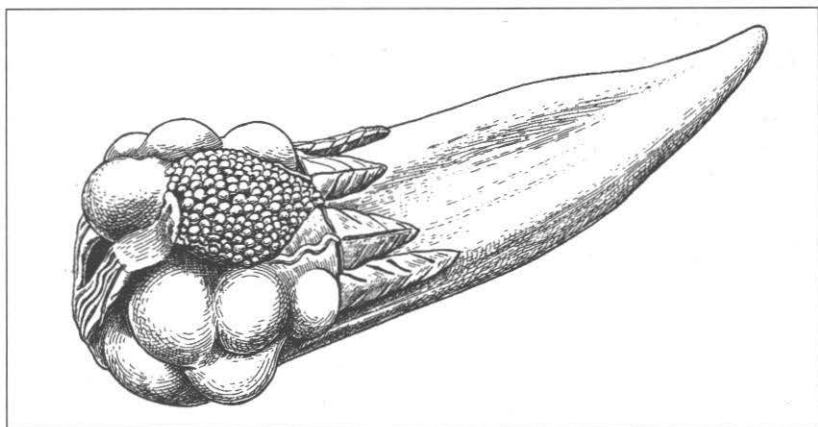
Figure 7. The intact and fragmented cornucopia (studio photograph!)

figyeltünk meg. Egyiken sincs nyoma törésfelületnek, illesztési pontnak, semmi sem utal arra, hogy a budaújlaki bőségszarukat szobor, vagy más kompozíció részeként alkalmazták. Olyan önálló kultusztárgyak voltak tehát, melyek párhuzamát egyelőre nem ismerjük.

A szarv ősidők óta a bőség, az erő és a hatalom szimbóluma. Kultikus tisztelet övezte már a neolitikumban (Çatal Hüyük), s a minószi kultúra egyik legismertebb vallási szimbóluma. Számtalan görög, majd római isten, istennő, *genius* vagy *lar* jelenik meg bőségszarvval a kezében (RE I. 1722). Az antik vi-

the horn which facilitated handling (Figure 7). The broken specimen may have been somewhat smaller with ornaments identical to that of the well preserved cornucopia.

The middle of the ornaments is dominated by a large bunch of grapes, attached to the back of the horn with a bundle of vines behind a broken ornament. The grape leaves may be seen at the bottom, while the bunch of grapes is framed by four globular decorations which are empty on the inside (Figure 7). The surfaces of both specimens were covered with a white slip, on which the traces of red and reddish-

8.kép: A bőségszaruról készült elvi rekonstrukció (Major János grafikája)

Figure 8. Theoretical reconstruction of the cornucopia (Drawing by János Major)

lág leghatalmasabb urai, a római császárok is alkalmazták központi propagandájukban, amint azt luxustárgyak és érmek tanúsítják (GOTTSCHALK 1980, 23, 65; SEAR 1970, 22.). (Ugyanakkor önálló tárgyként csak egyetlen irodalmi említést ismerjük! *Pausanias*, görög utazó írja (6,19,6.), hogy Miltiadés, a marathóni csata hőse elefántcsont bőségszarut ajándékozott Olympiában a sikyóniak kincsházának.)

Az ókoriak szerint csodálatos hatással bíró tárgy, tulajdonosának mindent megadott, amit csak akart és kifogyhatatlan volt (ANAKREÓN 8). Eredetének legismertebb legendái Zeus-Juppiter (OVID. F. 115), vagy Hercules alakjához fűződnek (OVID. Met. IX.85). Eredeti-

brown paint can be seen. Neither of the two specimens display broken attachment points that would indicate that these artifacts were part of a major artistic composition (e. g. statue). They seem to be cultic objects, apparently without parallels for the moment.

Horns have long been a symbol of abundance, strength and power. It has been an object of cultic admiration in neolithic times (Çatal Hüyük), and was one of the most important religious symbols in the Minoan culture. A number of Greek, and subsequently Roman, gods and goddesses, *genius* or *lar* appear with cornucopia in hand (RE I. 1722). The mightiest lords of the Antique World, Roman Emperors

leg kecskeszarvból készült (CALL. 48), görög szobrászok tették népszerűvé a bikaszarv-típust (BOARDMAN 1995, 59 és 102), majd hellénisztikus minták alapján ezt másolták a római kőfaragók. (FULLERTON 1990, 83) Pannonai szentélyekben sokszor helyezték el bőségszarut tartó istenek fogadalmi szobrocskáit. (FITZ 1998, 73) Aquincumban is találtak hasonlót terrakottából (PÓCZY 1963, 251). Egy római domborművön, a Város megszemélyesített alakja, *Róma* istennő látható, előtte oltáron feldíszített bőségszaru áll. Ez a jelenet is közvetett bizonyítéka annak, hogy budájlaki leleteink egy sokrétű, ősi római kultusz használati tárgyai voltak (HAHN 1975, 161).

Hable Tibor

Irodalom – Literature

ANAKREÓN (i.e. 570-500) Lsd. Antologia lyrica Graeca I-II., – ed.: E.DIEHL (1936-1942)

BOARDMAN 1995 – BOARDMAN, J. Greek Sculpture. The Late Classical Period 1995

CALL.H. in Iov.– CALLIMACHUS Hymnus in Iovem

FITZ 1998 – FITZ J., Religions and Cults in Pannonia ed. 1998. Székesfehérvár

FULLERTON 1990 – FULLERTON,

also used this symbol in their central propaganda, as is also evidenced by luxury items and coins (GOTTSCALK 1980, 23, 65; and SEAR 1970, 22). Meanwhile, it is mentioned as an individual object *only once* in the literature! According to *Pausanias*, a Greek traveler (6,19,6.), Milthiades, the hero of the Marathon battle, presented a *cornucopia* made from elephant ivory to the treasury of Sikyoni in Olympia.

People in Antiquity believed that this object had a magic power, giving anything to its owner without ever being depleted (ANAKREON 8). The best known legends of origin are associated with the figures of Zeus-Juppiter (OVID. F. 115), or Hercules (OVID. Met. IX.85). Originally, this object was made from goat horns (CALL. 48), the bullhorn-type was made popular by Greek sculptors (BOARDMAN 1995, 59 and 102). Subsequently, Roman stone carvers copied this motif, following Hellenistic patterns. (FULLERTON 1990, 83) The votive statuettes of deities holding cornucopia were frequently displayed in the sanctuaries of Pannonia. (FITZ 1998, 73) A terracotta figurine of this type was found in Aquincum as well (PÓCZY 1963, 251). The impersonation of the City,

M. D. The archaistic style in Roman statuary. *Mnemosyne Suppl.* 1990

GOTTSCHALK 1980 – GOTT-SCHALK, G. Die großen Cäsaren 1980

HABLE 1995 – HABLE T., Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén. *Óbuda-Újlak. Aquincumi Füzetek* 1 (1995) 23-31

HABLE 1996 – HABLE T., Újabb ásatások az aquincumi katonai amfiteátrum közelében. *Aquincumi Füzetek* 2 (1996) 29-39

HAHN 1975 – HAHN I., Róma istenei Budapest 1975

MÁRITY 1991 – MÁRITY E., Régészeti Füzetek Ser.1. Nr. 43. 1991 56-58

OVID. F.=P. OVIDIUS N. Fasti

OVID. Met.= OVIDIUS Metamorphoses

PAUSANIAS Perihégésis és Helládos

PÓCZY 1963 – SZ. PÓCZY K. A termékenység kultusz terrakottái Aquincumban, Bud. Rég. 20. (1963) 241

RE.= Pauly - Wissowa, Realencyclopädie der cl. Altertumswissenschaft (Stuttgart 1894-1978)

SEAR 1970 – SEAR D.R., Roman coins and their values. 1970

the goddess Rome is shown on a relief, with a decorated *cornucopia* standing on an altar in front of her. This scene may be considered indirect evidence of the fact that our Budaújlak finds were objects used in a complex ancient Roman cult (HAHN 1975, 161).

Hable Tibor

A településszerkezet kutatása az aquincumi katonaváros déli részén

(Bp., III. ker. Tímár utca 21.)

1998 tavaszán került sor a Tímár utca 21. (Tímár-Beszterce utca. sarok) beépítés előtti régészeti feltárására. A telekről tudtuk, hogy a római katonaváros területén belül van, de a közvetlen környék településtörténetéről jóformán semmi előzetes ismeretünk nem volt. A közelben folytatott leletmentések és régészeti megfigyelések – Szőlő utca 10. 1995-ben, Zápor utca 4. 1996-ban, Zápor utca 18. 1997-ben – negatív eredménnyel jártak, mivel ezen a területen a múlt század végén az óbudai téglagyár agyagnyerő gödröket létesített, melyek minden régészeti jelenséget megsemmisítettek, s ezeket a gödröket a század eleji tereprendezéssel töltötték fel a jelenlegi szintre.

A kérdéses telek az aquincumi katonaváros déli részén fekszik, a 2-3. századi legiótábor észak-déli főútjának, a *via principalis*nak meghosszabításában lévő út közelében, attól kissé nyugatra. Ennek az útnak a város egyik főútjaként kellett működnie a 2-3. század folyamán. Erről a főutcáról nyílt – a tábortól mintegy 150 m-es távolságra – a

Investigating the settlement structure in the southern section of the Aquincum Military Town

(Bp., District III, 21 Tímár Street)

Archaeological excavations preceding the development of Lot 21 at the corner of Tímár and Beszterce Streets were carried out during the spring of 1998.

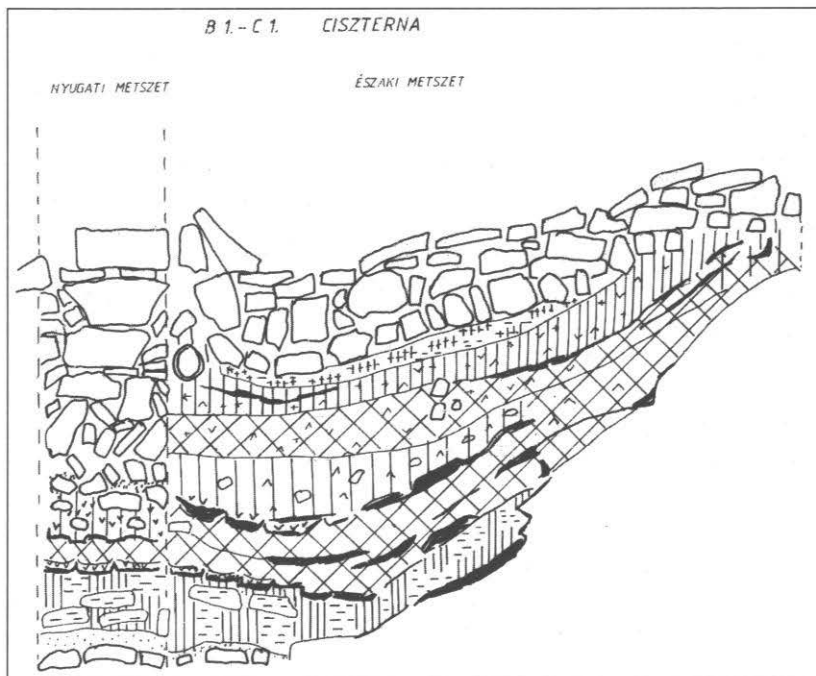
It was known that this lot once had been located within the area of the Roman Military Town, however, our prior knowledge of settlement history in this area was very scanty. Rescue excavations and archaeological observations at nearby sites (4 Zápor Street in 1996, 18 Zápor Street in 1997 and 10 Szőlő Street in 1995) yielded but negative results, since the Óbuda brickyards had opened clay extraction pits in this area at the end of the last century which destroyed all archaeological features. These modern pits were filled in when the area was leveled at the beginning of the 20th century.

The lot in question is located in the southern section of the Aquincum Military Town, somewhat west of the road that corresponds to the extension of the *via*

katonaváros nagy vásárcsarnoka, piactere. (PÓCZY 1983, 258-259) Az út az új, 4. századi erődített legiótábor megépítésével, s az eddigi tábor nyugati felének – *retenturájának*, valamint a katonavárosnak felhagyásával – kiürítésével jelentéktelenedett el annyira, hogy nyomvonal a mai óbudai utcahálózaton immár kimutathatatlan.

A Tímár utca 21. régészeti feltárásán a katonaváros eddig ismeretlen déli körzetéről szerezhattunk új

principalis, the north-south main road of the AD 2nd-3rd century legionary fortress. This road must have served as one of the town's main thoroughfares during the 2nd-3rd century. The large market hall and market square of the Military Town that lay some 150 m from the fortress opened from this main road. (PÓCZY 1983, 258-259) Following the construction of the new, fortified legionary fortress and the evacuation of the western half,

1.kép: A ciszterna és a fölé épített házsarok

Figure 1: The cistern and the corner of the house built above it

információkat. A legkorábbi településnyomok egy 1. századi ipari jellegű létesítményhez tartoztak. A telek északi részében egy mintegy 5 méter átmérőjű kb. 2 méterre lemerlyített ciszterna került elő, melynek alján kőgyűrűvel bélelt kutatóastak. A ciszternát karó-sövény szerkezetű agyagfallal vették körül, alján megfigyelhető volt a bezuhant vagy bedöntött gerendadeszka szerkezetű tetőzet. (1.kép) Betöltésében számos Resatus-körhöz tartozó edénytöredék, valamint észak-itáliai polírozott fekete csésze, észak-itáliai maszkos sigillatátöredék volt.

A ciszternától nyugatra egy agyag kerítésfal határolta le a telek nyugati sávját. Ebben a sávban egy karó-sövény szerkezetű agyagfalas mintegy 1,8 x 2,5 méteres gazdasági épületet, s ettől északra egy veremsort tártunk fel. A vermeket szintén sövény szerkezetű agyagfallal vették körül. Mintegy 50-60 cm-re jelentkezési szintjük alatt karókból kialakított fedél, vagy tartószerkezet nyomait lehetett megfigyelni. Az egyik verem betöltésében kalcinált szódanyomokat találtunk. Az udvar szintjének nyesésekor deszkaburkolat vagy állványzat szabályos nyomai jelentkeztek, valamint két nagyobb függőleges tartóoszlop cölöplyuka.

the *retentura* of the earlier fort as well as of the Military town, this road also lost its significance to such an extent that its remains can no longer be traced in the street network of present-day Óbuda.

Archaeological excavations at 21 Tímár Street yielded new information on the previously unknown southern section of the Military Town. The earliest traces of settlement belonged to a feature of industrial character, dated to the AD 1st century. A cistern of approximately 5 m in diameter and 2 m in depth was found in the northern portion of the lot. A well, lined with stone rings was dug into the bottom of this cistern, which was surrounded by a clay wall plastered on a hedge of stakes and twigs. At the bottom, the remains of a superstructure made from logs and planks could be clearly identified. (Figure 1) In the fill several sherds were found which could be classified within the Resatus typological circle, and fragments of a black burnished cup as well as of a mask-decorated terra sigillata fragment (both from Northern Italy) could also be identified.

West of the cistern, a clay fencing wall closed the western edge of the lot. Within this western band, an outbuilding measuring 1.8 by 2.5 m,

Egy, pusztán vízellátást szolgáltató kút esetén fölösleges ekkora méretű ciszternát ásni, s a terménytároló vermeket is fölösleges agyagfallyal körülni, elég lefedni. Viszont a textília alapanyagai – főleg a len – esetében mind a portól való védelem érdekében, mind a szag miatt, célszerű az áztatást, fehérítést zárt térben végezni. Még a századelő falusi gyakorlatában is úgy történt a textília fehérítése, hogy az otthon szótt vásznat dupla fadézsába helyezték, a vászonra vászonzacskóba kötött fahamut tettek, s ezt naponta átmosták, átöblítették, a külső dézsából pedig kiöntötték a fölösleges vizet. A vermek itt ugyanezt a célt szolgálhatták, a karókra helyezték a textiliát, rá a fehérítőanyagot (fahamu, vagy szóda), a vermet pedig bizonyos időszakonként le lehetett önteni, a felesleges víz pedig a verem alján elszivárgott.

Úgy tűnik, az egész létesítmény valószínűleg len vagy gyapjú előkészítésére szolgálhatott. A ciszternában történhetett az áztatás, az udvar elkerített részén valamilyen állványzaton a szárítás, a vermekben a fehérítés, a melléképületben pedig a feldolgozás, vagy tárolás. Mivel az ipari jellegű komplexumhoz tartozó lakóépület nem került elő a telek területén, kérdéses, hogy mindez egy lakóház háziipari jellegű gazdasági udvara, vagy

with clay plastered wicket structured walls was localized. A row of storage pits was recognized north of this building. These pits were also surrounded by wicket structured walls. Some 50-60 cm below the level of their discovery traces of a covering or support structure made from stakes could be observed. The fill of one of these pits contained calcinated soda.

When the level of the courtyard was scraped clean, regularly shaped traces of planking or scaffolding were discovered, accompanied by the post holes left by two major vertical support posts.

Should the cistern have been dug as a well, i. e. for merely supplying water, such a large size would not have been justified. It would have been similarly unnecessary to build clay walls around grain storage pits, a simple cover would have protected the contents. On the other hand, in the case of textile raw materials (especially flax), it is advisable to use closed containers for soaking and bleaching which keep dust out and the smells inside. Even at the beginning of the 20th century, the rural tradition of textile bleaching meant that home woven linen was placed in a double wooden pail. A canvas bag full of wood ash was placed on top of the textile. The

egy nagyobb textiltfeldolgozó ipari negyed részlete.

A 2. századi elején mindenesetre az egész épületegyüttest felhagyják, a területet elplanírozzák, az agyagfalakat bedöntik a mélyedésekbe, majd egy kőalapozású vályogfalas lakóházat emelnek a helyén, melyet a 2-3. századi folyamán többször átépítenek. (2.kép) A lakóház alapterülete nagyobb, mint a megkutatott telek, egyetlen zárófalat sem sikerült találnunk. A feltárt lakóház a négyzetes alaprajzú nagy lakóházak típusába tartozik, és bár szerényebb kivitelű, mint a keleti főutat szegélyező, pilléres szerkezetű emeletes épületek (Fényes Adolf utca – MADARASSY 1998, 48 és jelen kötet) komfort tekintetében semmivel sem marad el tő-

material was washed and rinsed several times a day, excess water was removed from the outer pail. These pits may have functioned in a similar manner. Textiles may have been placed on the stakes, then a bleach (wood ash or soda) was sprinkled on top. The pit could be periodically inundated with water, which subsequently leaked away through the pit's bottom.

It seems probable that the entire structure served in the primary processing of linen or wool. Materials could be soaked in the cistern and subsequently dried on some sort of wooden racks, while bleaching took place in the pits. The outbuilding may have been the scene of either further processing or storage.

Since no habitation associated with this industrial complex was discovered in the rest of the lot, it remains a question whether we have encountered here evidence of household crafts in somebody's courtyard or a detail from major textile processing quarters.

In any case, this trade ceased to exist by the beginning of the AD

2.kép: Többszörös átépítés, 2. század vége 3. század eleje
Figure 2: Multiple rebuilding works from the end of the 2nd century and the beginning of the 3rd century

lük. Az itt talált terrakotta vízvezetékcsövekből arra következtethetünk, hogy a háznak már a 2. század elején saját vízellátása volt, s valószínűleg a csatornahálózatra már ekkor közvetlenül csatlakozik.

A 2. század folyamán az épület egyik sarka, melyet a korai ciszterna fölé alapoztak, megcsúszott. A 2. század végén teljesen átépítik, új közfalakat húznak, a belső szinteket megemelik, a falaknak már a felmenő részük is kőből épül. Ekkor alakítják ki a telek keleti felén futó kőburkolatos folyosót, s az épület északi felét ekkor látják el padlófűtéssel.

A 3. század elején a házat újból átépítik, közművesítik. Ez az átépítés újabb szint emeléssel járt, melyből a terület újkori bolygatása miatt csak kevés maradt. A régebbi falak egy részét visszabontják, melyek a mellékük emelt új falakkal együtt fűtőcsatornaként funkcionáltak tovább. A telek déli részén új *prae-furniumot* alakítanak ki.

A házat folyamatosan lakták, valószínűleg a katonaváros felhagyásáig. Helyenként megfigyelhető volt egy omladékréteg nyoma a területen, mely fölött egy lassú, folyamatos feltöltődés humuszrétege, majd a századelei tereprendezés feltöltése következett.

Madarassy Orsolya

2nd century. The area was leveled, the clay walls were dumped into the depressions of the surface. Finally, a wattle and daub house with stone foundation was erected at this spot, which was subsequently rebuilt several times during the 2nd and 3rd centuries. (Figure 2)

Since the area of the house was larger than the extent of the excavated surface, none of its outer walls could be identified.

The building belongs to the type of large habitations with a square ground plan. Although it is more modestly executed than the multi-storey buildings with support pillars that stood along the eastern main road (Fényes Adolf Street, c. f. MA-DARASSY 1998, 48 as well as the present volume), in terms of comfort it must have been comparable to them. From the terra-cotta drainage pipe found here one may conclude that the house had its own water supplies as early as the beginning of the 2nd century. It is also likely that it was directly connected to the sewage system by this time.

One of this building's corners, whose foundations had been laid above the former cistern, sunk during the 2nd century. Complete reconstruction followed during the 2nd century. During this work new internal walls were built, the inner

MADARASSY 1998 – MADARASSY O., Újabb épületek az aquincumi katonaváros délnyugati régiójában. *Aquincumi Füzetek* 4 (1998) 48-54

PÓCZY 1983 – PÓCZY K., Az aquincumi katonaváros utcahálózata és fontosabb épületei a 2. és a 3. században. *ArchÉrt* 110 (1983) 252-271

floor surfaces elevated and even the ascending walls were built from stone. At this time, a stone covered corridor was built along the eastern edge of the lot, and the northern section of the building was equipped with hypocaust heating.

Rebuilding again took place at the beginning of the 3rd century and public utilities were also installed. Renovation works resulted in the floor level being elevated. Thus, Modern Age disturbances destroyed much of the later features. Some of the older walls were dismembered and together with parallel new walls, they were incorporated into the system of heating channels. A new heating unit with a *praeefurnium* was created in the southern section of the lot.

The house was inhabited continuously, probably until the abandonment of the Military Town. In some spots, the remains of rubble could be observed in the area investigated, above which a layer of humus slowly formed. Finally, the surface was again levelled at the beginning of the 20th century.

Orsolya Madarassy

Újabb eredmények a katonaváros nyugati szélének kutatásában

(Bp., III. ker. Vályog utca 14.)

A Vályog utca foghíjbeépítéseivel párhuzamosan az új épületek alapozását megelőző régészeti kutatás 1995 óta folyamatos. Már az első leletmentő feltárás során sikerült felvázolni a római városrész történetének főbb tendenciáit, s kibontakoztak egy 2-3. századi insularendszer körvonalai is. (MADARASSY 1996, 53-60) Az 1996-1997 évek ezt a képet árnyalták, pontosították, az ásások területének bővülése mindig új kérdéseket vetett fel, s egyre több régészeti információval szolgált. (MADARASSY 1997/1, 33-48; 1998/1, 61-64)

1998 március-áprilisában végeztünk régészeti feltárást a Vályog utca 14. telken. Az eddig megfigyelt városrendezési elvek alapján itt egy – nagyjából a katonai tábor *centurio* lakrészéhez hasonlítható – négyzetes alaprajzú katonavárosi lakóházat vártunk, valamint kérdéses volt a Vályog utca 8-10. alatt húzódó későrómai temető lezárása észak felé.

A telek déli felén sikerült egy 2. századi ház zárófalait rögzítenünk. Ez a ház, kicsit eltérő tájolással a 2.

Recent results of research along the western edge of the Military Town

(Bp., District III, 14 Vályog Street)

Test excavations, paralleling the construction of new houses in the sporadic empty lots of Vályog Street, have been carried out continuously since 1995. Major tendencies in the settlement history of the Roman town could already be appraised during the first rescue excavation, and the outline of an AD 2nd-3rd century insula system also became visible. (MADARASSY 1996, 53-60) Work during 1996-1997 further refined this picture, while the expansion of excavated surfaces has raised new questions and provided an increasing amount of archaeological information. (MADARASSY 1997/1, 33-48; 1998/1, 61-64)

During March and April in 1998, archaeological excavations were carried out at Lot 14 in Vályog Street. On the basis of the previously observed principles of Roman urban settlement structure, a habitation with a square ground plan from the Military Town was expected here. This building was largely analogous to the *centurio*'s habitation within the military fortress.

század eleji épület megújítása. Mindkét periódusa mind technikai-lag, mind topográfiai-lag megfelel a *canabae* eddig megfigyelt városrendezési elvének. (MADARASSY 1997/2)

193-ban az első katonacsászár Septimius Severus éppen a pannoniai legiók segítségével szerzi meg a császári bíbort, s a katonaság támogatását zsoldemeléssel és különféle juttatásokkal hálálja meg. Általánosan ebben az időszakban válik a táborokat körülvevő katonavárosokból *colonia*, így Aquincumban is. Az aquincumi *canabae*ban 3. század első felének építkezései lényegében más jellegűek mint korábban. A város-mag nagy lakóházainál és a hosszú-házak esetében a 3. század elejére keltezhető közfalak látszólag rendszertelen sokasága jellemző, valamint az épületek esetleges terjeszkedése az insulák központi udvara felé. Jelen feltárás alapján éppen erről az építési periódusról nyerhetünk világosabb képet.

Már 1996 telén a Vályog utca 13. telken feltárt, gazdagon díszített 3. századi lakóházrészlet sem illeszkedett teljes mértékben a környéken eddig megfigyelt insularendszerbe. 1997-ben a Vályog utca 8. telken szintén egy hasonló technikával készült 3. század eleji épületfal került elő ott, ahol eddig közterület volt.

Another question was the recognition of the northern boundary of the Late Roman Period cemetery that stretched along lots 8 to 10 on Vályog Street.

The outer walls of a 2nd century house could indeed be reconfirmed in the southern section of the lot. This structure was actually the renewed form of an early 2nd century building with a somewhat different orientation. Both of its periods correspond to the aforementioned principles of layout characteristic of the *canabae* in terms of technique and archaeological topography as well. (MADARASSY 1997/2)

In AD 193, the first military emperor Septimius Severus had acquired the imperial purple robe with the help of Pannonian legions and he expressed his gratitude for the army support by increasing the soldiers' pay and other allowances. In general, it is during this period that military towns around various fortresses are raised to the rank of *colonia*, as was the case with Aquincum as well.

Constructions in the Aquincum *canabae* during the first half of the 3rd century are fundamentally different from those in earlier times. An apparently irregular pattern of numerous internal wall structures, dated to the beginning of the 3rd

(MADARASSY 1998/1, 61-64) A Vályog utca 14. telken került napvilágra egy 3. századi lakóház sarka, mely a 2. századi ház sarkától keletré, az eddigi *insula* központi udvara felé folytatódik, és az 1996-ban megfigyelt házbelső zárófala. Tehát itt nem a 2. századi épületet bővítik, hanem a telken belül teljesen új, igényesebb kivitelű lakóházat emelnek a 3. század elején. (1.kép)

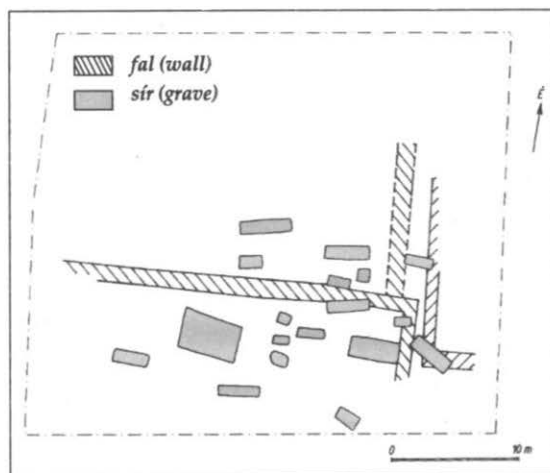
A város más pontjain is kibővítik a lakóházakat, általában ekkor látják el padlófűtéssel, kapcsolják rá közvetlenül a csatornahálózatra. Ezek a bővítések az eddigi *insulákat* mintegy szétfeszítik, folyamatosan szűkülnek az utcák, épülnek be az eddigi közterületek, udvarok. A pontos ásatási adatok alapján körvonalazódó rendezési koncepció nem ismétli az előzőeket, alapelvei újszerűek.

Úgy tűnik, a *canabae coloniává* emelése nem csak közigazgatási reform volt. Mivel a katonaság anyagi lehetőségei kibővültek, az eddigi katonai jogrendből maga a város kerül át egy toleránsabb, az egyéniségnek bővebb teret nyújtó polgári jogrend alá. Az eddigi rang szerinti lakóter helyett bárki anyagi erőitől függően egyénileg építkézhetett, a katonaságnak nyújtott bőkezű anyagi juttatások, pedig mihamarabb visszakerültek az államkincs-

century, seems to be characteristic of the large habitations in the city's core area as well as for long houses. In addition, the occasional expansion of buildings toward the central courtyard of *insulae* can also be observed. On the basis of the recent excavations under discussion here, it is this form of construction that can be clarified.

Already in 1996 it was observed that the remains of the richly decorated 3rd century habitation recovered at Lot 13 in Vályog Street did not fit within the neighboring *insula* system. The wall of a 3rd century building, made using similar construction techniques, was also discovered at 8 Vályog Street, in a public area. (MADARASSY 1998/1, 61-64) The corner of a 3rd century house came to light east of the 2nd century house at 14 Vályog Street. The 3rd century building continued toward the central courtyard of the *insula*. The outer wall of the house interior excavated in 1996 also came to light here. This means, that in the area under discussion, it was not the buildings of the 2nd century *canabae* that were expanded, but rather completely new houses representing higher standards were built at the same lot at the beginning of the 3rd century.

Habitations were also upgraded

1.kép: 2. századi és 3. századi házsarok (rajz)

Figure 1: A 2nd and a 3rd century house corner and a societal cemetery

tárba, beruházások által, lehetőséget adva az újabb adományozásokhoz – ami a pénzforgalom felgyorsulását eredményezte. Ez az építési periódus legalább két nemzedéken keresztül folyamatos, és a katonaváros legutolsó periódusáig tart. A házak terrazzopadlóit, a falfestményeket a legtöbb helyen megújítják. (MADARASSY 1998/2)

Korántsem ilyen egyértelműek a 3. század második felének városrendezési elvei, majd a 3.-4. század fordulóján a város kiürítésének-feladásának problematikája. A 4. század folyamán a katonaváros nagy része, így a Vályog utca vonala is, már

in other parts of town at this time. Floor heating started spreading in general, and houses were directly connected to the drainage system. This type of expansion challenged the framework of the earlier insula system. Streets became continuously narrower, earlier public areas and courtyards were turned into houses. Concrete excavation evidence shows that the new concept of urban lay-

out was not a repetition of previous patterns, but reflected new principles. (Figure 1)

It seems that granting the status of colonia to the canabae was not simply an administrative reform. Since the financial potentials of the military increased, the entire town shifted from its military standards toward a more tolerant, civil legal system that gave more room to individual aspirations. In contrast to the previous settlement pattern based on rank, anybody could have houses built depending on their own resources. Generous donations to the military thus, were funneled

biztosan külterületnek számít, egy későrómai segédcsoport temetkezik az elplanírozott épületek mentén.

A Vályog utca 10. alapozásánál 1942-ben Nagy Tibor már későrómai sírokról tesz említést (NAGY T. 1943, 378.) a temető periodizációjáról az 1995-ös leletmentő feltárás nyomán számol be Topál Judit (TOPÁL 1996, 50-52). A legkorábbi temetkezések a 4. század eleji földsírok, az egyik Diocletianus érem melléklettel. Ezt követi a téglá- illetve épített kősíros második periódus. Eddig a legkésőbbi temetkezés az a sírcsoport, mely 1997 decemberében került elő és az 5.-6. század fordulójára keltezhető. (MADARASSY 1998/1, 61-64)

Ennek a temetőnek tártuk fel újabb 21 sírját a Vályog utca 14. telken. A sírcsoport a temető második periódusához tartozik, mivel a korábbi földsírok feltárásának jelentkező mélysége is mélyebbre esett a leendő épület alapozási síkjánál. A sírcsoport elhelyezkedéséből arra lehet következtetni, hogy a 3. századi lakóház megépítése után a 2. századi épület még valamilyen formában funkcionálhatott, mivel falai a 4. században még láthatóak, így sírkertek kerítőfalaként használták fel. A központi sírok épített kősírok, zömmel két, vagy többszemélyesek. Építésük a *canabae* korábbi temetői-

back into the imperial treasury in the form of investment. In turn, new donations could be made that accelerated the monetary circle. This construction period was continuous for at least two generations and actually lasted until the very last moment of the Military Town's existence. Terrazzo floors and wall paintings were renewed in most places. (MADARASSY 1998/2)

Settlement patterns during the second half of the 3rd century seem far more complicated, and the problem of evacuating and abandoning the town at the turn of the 3rd and 4th century is likewise ambiguous. During the course of the 4th century, most of the Military Town, including the row corresponding to present-day Vályog Street, definitely functioned as a peripheral area. A Late Roman auxiliary unit opened burial grounds by the leveled house remains.

Tibor Nagy mentioned the discovery of Late Roman graves during foundation work on a house at 10 Vályog Street in 1942. (T. NAGY 1943, 378) The periodization of this cemetery was reported on by Judit Topál on the basis of the 1995 rescue excavations. (TOPÁL 1996, 50-52) The earliest burials were earth graves dated to the beginning of the 4th century, one of which contained

nek szanálása után történhetett. Korábbi, 3. századi sírköveket, sírépítmények építészeti tagozatait használták fel építőanyagként. Ezek a sírok lehettek a leggazdagabbak, jóformán mindet már a római korban kirabolták, csak két, szerényebb kivétel, melléklet nélküli kettős sír maradt bolygatatlan.

A központi kősírok köré csoportosulnak folyamatosan a téglasírok. Az egyik csoportban öt, melléklet nélküli újszülött egy egy téglából épített háztető alakú sírjait, s egy bepólyázott csecsemő vázát tártuk fel, akinek – talán bajelhárító amulettként egyetlen állatsont volt a nyakába kötve. A nagyobb gyermekek gazdag melléklettel voltak ellátva, nem ritka egy egy sírban a két- három üvegedény. (2.kép) Egy körülbelül hatéves kislány üveg-

a Diocletianus coin. The second period of burials is characterized by brick and stone graves. For the time being, the latest group of all the graves came to light during December 1997 and was dated to the turn of the 5th and 6th century. (MADARASSY 1998/1, 61-64)

An additional 21 graves from this same cemetery were uncovered at 14 Vályog Street. This latter group of burials belongs to the second period of the cemetery, since even the spots marking the earlier earth graves fell below the foundation level of the modern building.

From the location of the group of graves it may be concluded that following the construction of the 3rd century building, the 2nd century house must still have functioned since its walls were visible in the 4th

century: they were used as the fencing of the grave gardens. The central burials are constructed stone graves, the majority containing the remains of two or even several people. The construction of these graves may have taken place following the reorganization of the canabae and its burial

2.kép: Üvegedény mellékletek gyermeksírból
Figure 2: Glass goods from a children's grave

paszta gyöngyberakásos diadém-szerű fejdísz viselt.

A sírok a telek déli felén sűrűsödtek, a terület északi felén – az egykor a *canabae*hoz tartozó – épületen kívül egyetlen sírt sem találtunk. Ezzel szemben viszont a talajban szabályos térközökben elhelyezkedő, lemélyülő humuszos foltokat figyelhetünk meg. Feltehetőleg itt lehetett a 3. századi épület kertje, a humuszfoltok – szabálytalan humuszos gödrök az itt álló fák gyökérzetét jelzik. Ezek a fák valószínűleg még álltak a temető használatba vételének idején, s így ez a rész szent ligetként funkcionálhatott, mint a temető része.

Madarassy Orsolya

Irodalom – Literature

MADARASSY 1996 – MADARASSY O., Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 53-60

MADARASSY 1997/1 – MADARASSY O., Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati szélén. Aquincumi Füzetek 3 (1997) 48-53

MADARASSY 1997/2 – MADARASSY O., *Canabae legionis II. Adiutricis*. XVII. Limescongressus 1997. Zilah. Sajtó alatt

grounds, since earlier, 3rd century tombstones and architectural grave ornaments were re-used here. These graves must have been the richest, and almost all of them had already been robbed during the Roman Period. Only two modest looking burials with no grave furniture remained undisturbed.

Brick graves are grouped around the central stone graves forming a continuum. In one of their groups, five newborn babies were buried with no grave goods. Each was placed under a rooftop-shaped construction. One of the infants was swaddled with an animal bone around its neck: this may have served as an amulet against evil powers. Older children were given rich grave goods, two-three glass vessels (*Figure 2*) are frequently found in such graves. A diadem-like headdress with glass-paste inlay was worn by a little girl who was approximately six years old.

The graves were concentrated in the southern section of the lot. No burials were found in the northern half of the area, beyond the *canabae* building. On the other hand, humus rich depressions were observed at regular intervals in the soil. It is possible that the garden of the 3rd century house was here and that the humus spots correspond to the

MADARASSY 1998/1 – MADARASSY O., Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében. Aquincumi Füzetek 4 (1998) 61-64

MADARASSY 1998/2 – MADARASSY O., Canabae legionis II Adiutricis. Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve. Szekszárd, 1998. Sajtó alatt

NAGY T. 1943 – NAGY T., A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938-1942 évek között végzett kutatásokról. BudRég 13 (1943) 359-399

TOPÁL 1996 – TOPÁL J., Későrómai sírok az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 50-52

root-holes of trees. It seems likely that these trees still stood at the time the burial grounds were opened. This area thus may have served as a „sacred park”, as a functional part of the cemetery.

Orsolya Madarassy

Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában II.

(Bp., III. ker. Dugovics Titusz tér 13-17.)

Az ÁMRK épületének tervezett bővítését megelőzően egy több szakaszú kutatási program keretében folytattunk feltárást a területen 1998. augusztus 31 – december 1. közötti időszakban. Munkánkat a feltárás első szakaszának második ütemeként végezhattük el, mivel ennek a programnak a keretében már 5 hetet dolgozhattunk 1994. őszén. (FACSÁDY 1995, 32-34)

A jelenlegi feltárási szakaszban részben a korábban megkezdett és időhiány miatt félbehagyott első, részben az ugyanekkor gépi munkával előkészített második szelvény sor megkutatására nyílt lehetőségünk.

A római kori topográfiát tekintve kiemelkedő jelentőségű helyen van a kutatandó terület:

– A Kr. u. 1. század második felében, előkerült feliratának tanúsága szerint Kr.u. 73-ban az Árpád-hídtól délre, a mai Hotel Aquincum helyén és környékén építette fel táborát az *ala I Tungrorum Frontoniana* nevű lovasscsapat. A tábor körüli település – *vicus* – kiterjedésének, va-

Excavations in the south-eastern area of the Aquincum Military Town, II

(Bp., District III, 13-17 Dugovics Titusz Square)

These excavations were carried between August 31 and December 1, 1998 within the framework of a multi-stage project preceding the planned expansion of the ÁMRK building. Our work could be carried out as part of the second stage of the excavations, since a working period of 5 weeks has already been spent in this program during the fall of 1994. (FACSÁDY 1994, 32-32)

Within this period of excavations, work abandoned owing to a lack of time in the previously investigated area could be continued. In addition, a second row of squares, cleared by mechanical earth removal, could also be excavated.

From the viewpoint of *Roman Period archaeological topography*, the area under discussion here lay in a region of outstanding significance:

According to an inscription, dated to the second half of the AD 1st century, the *ala I Tungrorum Frontoniana* cavalry unit built its fort south of Árpád Bridge, in the environs of present day Hotel

lamint a temetőjének pontos területét jelenleg nem ismerjük.

– A Kr. u. 2. században a mai Flórián téren és környékén épült fel, s a 3. század folyamán is ezen a területen állt a *legio II Adiutrix* tábora. Az erődített tábort körülölelő település, az ún. táborváros – *canabae* –, egyik kiemelt része lehetett itt a tábor keleti előterében, ahol a környéken végzett korábbi megfigyelések és feltárások alapján, igényes berendezésű és díszítésű köz-, illetve magánépületei álltak.

– A későrómai korszakban (Kr. u. 4-5. század) telkünket is magában foglalta a korábbi legiótábor és a Duna között felépített erőd, melynek erődített kapuzatát a Fényes Adolf utcában, az ÁMRK épület sarkánál tárták fel. A kaput védő egyik patkó alakú torony egy szakasza a Dugovics Títusz tér 17. számú ház pincéjében került elő, a mai Templom utca vonalában és a Dugovics Títusz tér 13. ház pincéjében pedig a déli erődfallal vonalának és ugyancsak patkó alakú tornyai-
nak jelzésszerűen bemutatott részletei láthatók. (FACSÁDY 1976, 145-151)

A korábbi időszakban a tábor előterében haladó, később pedig az erőd fő útvonalát jelentő római út nagyjából a mai Fényes Adolf utca vonalában haladt. A római kori to-

Aquincum in AD 73. The area of the settlement around this fort, i. e. the *vicus*, is unknown as of today as is the location and extent of the adjacent cemetery.

During the AD 2nd century, the fortress of the *legio II Adiutrix* was built in the area of present-day Flórián Square. It continued to stand there even during the AD 3rd century. A special section of the settlement that surrounded this fortified area, the so-called *canabae*, must have been located in the fort's eastern forefront, where earlier observations as well as excavations revealed the presence of highly ornamented public and private buildings.

During the Late Roman Period (AD 4th-5th century), the lot under discussion here was also included within the fort that had been built between the earlier legionary fortress and the Danube. The fortified gate of this later fort was discovered in Adolf Fényes Street, near the corner of the ÁMRK building. A section from one of the towers with a horseshoe-shaped ground plan was found in the cellar of the modern house at 17 Títusz Dugovics Square, lying parallel with present-day Templom Street. In the cellar of 13 Títusz Dugovics Square the line of the southern fortress wall and the

pográfia ismeretében folyamatos retezódésre, jelentős, többször megújított épületekre számíthattunk a feltárás megkezdésekor.

Az első feltérési útemre előirányzott szakasz a terület mint egy egyharmad része. A két kutatási periódus (1994 ősze és 1998 ősze) között eltelt idő alatt a félbehagyott szelvények és a nem védett maradványok állaga nagyon leromlott, a tanúfalak életveszélyessé váltak, ezért a korábban dokumentált részeket helyenként teljes egészében el kellett bontanunk. A feltárt szakaszon a legkorábbi időszak települési viszonyainak megfigyelésére csak met-szetek készítésével volt lehetőség. A feltérásra előirányzott területrész a felületben történő teljes bontást sem alaprajzilag, sem időben nem tette lehetővé. Ennek ellenére képet kaptunk egyrészt az eredeti, bolygatatlan talaj minőségéről és szintbeli elhelyezkedéséről, másrészt a különböző periódusok rétegeiről. Az altalajt sárga agyagréteg alkotja, mely felett sárgásszürke, lelet nélküli réteg van. A legkorábbi település meglétére csak a kerámiaanyagból következtethetünk, valamint abból, hogy az itt álló maradványok pusztulása után égett, faszenes réteg keletkezett. Ezt elsimították, s a 2-10 cm vastagságban a kutatott terület-rész teljes területén nagyjából azo-

similarly horseshoe-shaped ground plans of its towers are present in the form of markings. (FACSÁDY 1976, 145-151)

During the earlier period, the road that had passed along the fort's front and formed its main road subsequently, ran in the direction of present-day Adolf Fényes Street.

On the basis of data concerning Roman Period archaeological topography, a continuous stratigraphy and buildings renewed several times were expected.

The surface to have been excavated during the first phase of excavations was approximately one third of the research area. The state of the abandoned squares and non-conserved walls heavily deteriorated between the two periods of excavations (Fall 1994 and Fall 1998). The balks posed a clear threat to life and limb so that previously documented sections sometimes had to be completely removed.

Settlement patterns of the earliest habitation layer within the investigated area could only be observed by preparing sections. Owing to limitations in both space and time, the entire surface of the area to be investigated could not be excavated. Even this way, however, the original pedological characteristics of the

nos szinten találtuk meg. Az égésréteg felett szürkés-iszapos, leletekben gazdag réteget figyelhattunk meg, melyet egy kevertebb, többször bolygatott talajréteg követett.

Ezeket a rétegeket a kőépületek építése során átvágták. Legkorábban a nagyméretű, pilléres épület állhattott itt. Természetesen ennek is, csakúgy, mint a feltárt többi kőépületnek, csak töredékes része kerülhetett elő a mostani ásátási szakaszra előirányzott szelvényekben. Részai az 5., 7. és az 1., 2., 8. és 9. szelvényekben kerültek elő. Az épületből szelvényrendszerünkkel csak egy keskeny részt metszhettünk ki, alaprajza csak sejtethető. Északi (1.kép) és déli oldalán egy-egy 80 cm vastag fal zárta. Az északi fal alapozása nagyrészt agyagba rakott, felmenő fala kis, faragott kváderekből készült. A déli fal keleti, 1. szelvényben levő része az alapozásig visszabontott, habarcsba rakott felmenő falrész csak a 9. szelvény nyugati részében van. Az északi falat délről, a déli falat északról 3,70 m-re pillérsor kíséri. Ebből az északi részen három, (2.kép) a déli részen négy feltárását és dokumentálását tette lehetővé a rendelkezésre álló terület kiterjedése. A pillérek egymástól való távolsága 2,45 m. Az alapozásuk azonos, s megegyezik az A és B. falakéval: agyagba rakott kövek, majd az építési réteg alatti kb.

undisturbed subsoil as well as the stratigraphy of various periods could be delineated. The subsoil was formed by a yellow layer of clay, covered by a yellowish-gray, archaeologically sterile layer. The existence of the earliest habitation could only be inferred from the recovered sherds and from the fact that the structures which had stood here had been destroyed and reduced to a burnt layer of charcoal. This layer had been leveled to a thickness of 2 to 10 cm, evenly, all over the surface in the investigated area. A grayish-silted layer, rich in artifacts, appeared above the burnt strata. The next layer was formed by a mixed layer of soil showing signs of multiple re-deposition.

These layers were cut through during the construction of stone buildings. The large building with pillars must have been the earliest to have been erected here. Naturally, only fragments from this building could be recovered in the squares planned for the present excavation period as was the case with the other stone structures. Parts of this pillared building came to light in Squares 5, 7 and 1, 2, 8 as well as 9. Only a narrow segment of this building could be investigated by the system of squares, therefore its ground plan can only be guessed

1.kép: A pilléres épület északi zárófala
Figure 1. The northern end wall of the pillared building

2.kép: Az egyik pillér az átvágott rétegsorral és az építési réteggel
Figure 2. One of the pillars with the transsected stratigraphic sequence and the construction layer

at. The building's northern (Figure 1) and southern ends were each closed by a 80 cm thick wall. The foundation of the northern wall was mostly built into clay, the wall itself was made from small, dressed stones. The eastern section of the southern wall, falling within Square 1, is represented only by remains deconstructed down to the foundations. Higher wall remains, embedded in plaster, were discovered only in the western part of Square 9. Rows of pillars ran parallel south of the northern wall and north of the southern wall respectively, at a distance of 3.7 m in both cases.

Owing to the size of the excavated area, three of these were uncovered in the northern part (Figure 2), while four were similarly excavated in the south. The pillars were located at a distance of 2.45 m from each other. Their foundations were identical to those of walls A and B: they were built from stones embedded in clay, reinforced with plastering above a depth of 50 cm below the construction surface (Figure 3). The wall itself, which survived to varying degrees above the construction surface, was made using the same technique. The foundations of the entire building extend down to the sub-soil, cross-cutting earlier archaeological strata. In the case of

50 cm-től kezdődően a köveket habarccsal erősítették meg. (3.kép) Ugyanilyen technikával készült az építési réteg felett változó magasságban megmaradt falrész is. Az egész épület alapozása a bolygatatlan altalajig nyúlik, átvágva a korábbi rétegeket. Az épület járószintje nem, csak építési rétege dokumentálható. Az átlag 10 cm vastagságú, egyenletes felületű meszes – kőporos réteg természetesen a fal mellett és a pillérek körül vastagabb, az épület belseje felé vékonyodik, helyenként el is tűnik. A pillérek között az épület belső részének mérete 12,50 m. Az épületen belüli tagolódást a feltárás jelenlegi szakaszában nem tudtunk megfigyelni. Északi részét részben egy későbbi, apszisos épület (4.kép) építéskor bontották el, melyet a megkutatott területészaki részén tártuk fel, a 6. és 6/a. szelvényekben. Ennek az épületnek csak a déli része van a telekhatáron belül. Az épületet többször átépítették. Első periódusából a délről határoló falrész, a hozzá csatlakozó, csak kis töredékében, alapjaiban fennmaradt nyugati, valamint a keleti falának kis része maradt meg. Az épület alapozása a csak az északi területrészen megfigyelhető, 2. számú égésréteg felettig nyúlik le. (5.kép) A 2. periódusban a déli falrészt nyugat felé megtoldották. A fal alapozása rész-

3.kép: A déli oldalon lévő egyik pillér bontása
Figure 3. Excavating one of the pillars located on the southern side

this building, the floor surface could not be recognized, and only the construction surface could be documented. The approximately 10 cm thick layer with limestone dust forming an even surface is thicker near the walls and around the pillars. It thins, or sometimes even disappears toward the building's interior. The internal size of the building is 12.5 m between pillars. No sub-division within the construction could be observed at this stage of excavations. The northern part was partially removed during the construction of a later building with an

ben agyagba rakott, felső részén habarccsal erősített, egyes szakaszai *opus spicatum* technikával készültek. Az épület bővítésekor az északi helyiséget is megnagyobbították. Ezen a falszakaszon nagy darabban,

apses (Figure 4). This latter construction was uncovered in the northern section of the investigated area in Squares 6 and 6/a. Only the southern section of this building, reconstructed several times, was found

4.kép: Az apszisos épület déli zárófala és a hozzá épített apszis maradványa

Figure 4. The southern wall of the building with apsis with remains of the adjacent apsis

5.kép: A terület északi részén az apszisos épület alatti égésrétegek
Figure 5. Burnt layers below the building with apsis in the northern section of the investigated area

within the modern lot's boundary. Its first period is represented by the southern wall and surviving adjacent foundation fragments of the western and eastern walls. The foundations of this building can be observed only in the northern area, where it reaches down to the level of the 2nd burnt layer (Figure 5). The southern wall section was extended toward the west during the 2nd period of this building. The foundation of this wall was partially embedded in clay, while its upper part was reinforced with plastering. When the building was expanded, the northern room was also made larger. Within this section of

összefüggően megmaradt az eredeti vakolat, mely azonban az időjárás viszontagságainak következtében, a sok eső miatt már az ásatás folyamán erősen omlott. A helyiséghez délről egy íves, minden bizonnyal apszisos részt építettek. (6.kép) Ennek nagy részét azonban a későbbiek során, az újkori beásásokkal és kúttal teljesen elbontották. Az épület déli zárófalának folytatása kiszedett állapotban a szelvény keleti metszetszfalában megfigyelhető. Így pillanatnyilag az épületből három, csak részben rekonstruálható helyiséget tudunk megkülönböztetni: a legdélebbi, apszisos helyiséget, egy ettől északra levőt, valamint egy nyugati, padlófűtéssel ellátott, terrazzopadlós helyi-

the wall, the original plastering survived in one piece over a large surface. Its condition, however, rapidly deteriorated owing to prevailing weather conditions, including rain during the course of excavations. An addition of an arched ground plan, probably an apses, was built onto the southern part of this room (Figure 6). The majority of this construction, however, was completely destroyed by Modern Age disturbances, including the digging of a well. The continuation of this building's southern closing wall may be detected in the square's eastern section in the form of removed stones. For the time being only three, partially distinguishable rooms could

be picked out in this building: the southernmost room with the apses, another one to the north of it and a western room with floor heating and terrazzo floor. In the present phase of excavations only the south-eastern fragment of this room could be uncovered. The original floor level could be estimated only on the basis of the traces of floor heating. The

6.kép: Az apszisos épület nyugati helyiségének fala és az apszis ívének részlete

Figure 6. The wall of the western room in the building with apsis together with details of the adjacent apsis

séget, melynek csak a délkeleti töredékét tudtuk ebben az ütemben kibontani. Az eredeti járószintre csak a padlófűtés nyoma alapján következtethetünk. A nyugati helyiségben levő padlófűtés terrazzo padozata összetöredezett, részben beszakadt. Az épületet freskók díszítették, az északi helyiség tömelékrétegéből festett vakolattöredékek kerültek elő a terrazzopadló töredékeivel. Feltűnően sok terra sigillata töredék került elő az épület helyiségeiből és környékéről. A leletek közül egy csaknem épségben előkerült, sokáig használatban levő későrómai mécses érdemel figyelmet.

A pilléres építmény „belsejében” került elő egy annál későbbi kőépület (3. számú épület). Jelenleg mindössze egy helyiségét ismerjük, falai a 3., 5. és 8. szelvényekbe nyúltak. Habarcsba rakottak, vegyes falazásúak, vastagságuk 65 – 70 cm. Az épület helyiségének jelenleg meghatározható észak-déli belső mérete kb. 6 m, nyugati zárófala nincs meg, járószintje nem ismert. Ugyanezen a területen, a 3. és kis részben a 8. szelvényben állt egy ma már csak pusztulása révén ismert, földbe ásnott római ház. Alaprajza lekerekített sarkú téglalap. Valószínűleg kapcsolatban állt azzal a csak nyomaiban megmaradt római kemencével, illetve égetőhellyel, melynek

terrazzo floor above the floor heating had cracked and partially collapsed in the western room. This building was decorated with wall paintings and fragments of painted plastering were also found among the fragments of terrazzo floor in the rubble of the northern room. A remarkably great number of Samian ware fragments were recovered from the rooms of this building and its environment. Of the finds, an almost intact Late Roman lamp that had enjoyed long use deserves particular attention.

A later stone building (No. 3) was identified within this pillared structure. For the time being, only one of its rooms is known, the walls of which extend into Squares 3, 5 and 8. These walls were also built utilizing a mixed technique with stones embedded into plastering, attaining a width of 65-70 cm. The inner length of this room of the building is approximately 6 m in the south, its western closing wall is missing and not even its floor level is known. Within the same area, in Square 3 and, to a lesser extent, in Square 8 a Roman Period pit-dwelling was also found. It could, however, be recognized only in its destroyed form. This dwelling had an oblong ground plan with rounded corners. It was probably associat-

maradványait a 3. és az 5. szelvényekben lehetett megfigyelni. Egy újkori pince nagy részét megsemmisítette, meglétére s az itt folyó ipari tevékenységre csak az átégett rétegekől és az előkerült összeégett, rontott maradványokból (*imbrex*) következtethetünk

A későrómai korszakban több épület állt a területen Ezek közül kettő részletét bontottuk ki. Az egyik a 3. épülettől délre, az 1. és 2. szelvényben került elő. A 3. épületnél későbbi, részben annak falára épült. Falazása vegyes technikával készült, a kövek között helyenként kiegyenlítő téglasort alkalmaztak. Falvastagsága 60-65 cm. Az épületből csak az egyik helyiség északnyugati sarokrésze maradt fenn. A 8. szelvényben került elő a másik, az előzőhöz hasonló falazású épületrész. Csak egy északkeleti falsarok maradt ránk, nagyon sok római tegulatöredéket tartalmazó vegyes falazással. Mérhető falvastagsága 65 cm, belső oldalának síkját megbontották.

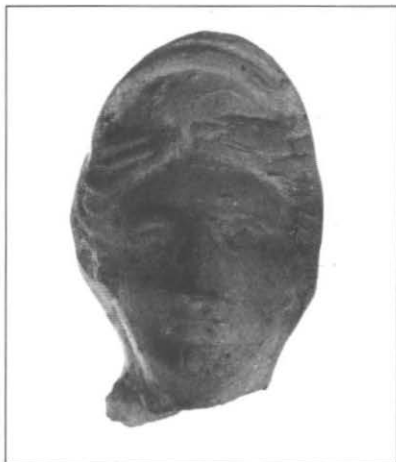
Az ásátás során több római kőemlék került elő, melyeket az Aquincumi Múzeum kőtárában helyeztünk el. A kövek nem az eredeti helyükön álltak, valószínűleg – a rétegtani megfigyelések alapján – a középkor folyamán szállították azokat a megtalálás helyére. Már 1994-ben

ed with the Roman Period oven/fireplace, whose traces could be observed in Squares 3 and 5. The majority of this dwelling was destroyed by a Modern Age cellar. therefore, the existence of this cellar and the industrial activity that may have taken place here could be inferred only from the burnt layers and the burnt and damaged debris (*imbrex*).

During the Late Roman Period, several buildings stood in this area. Two of these were excavated in detail. One of them was located in Squares 1 and 2, south of Building 3. It post-dates Building 3, however, since it was in part erected above its wall. The late wall was constructed using a mixed technique: the rows of stones were, in some places, leveled with rows of bricks. This wall was 60 to 65 cm thick. Only the northwestern corner of one of the rooms has survived. The remains of another building, with a similar wall construction, was found in Square 8. In this case, only part of the northeastern corner was found. It had been built using a mixed technique, with the application of numerous tegula fragments. The measurable thickness of this wall was 65 cm, its inner surface was damaged.

Excavations brought to light several Roman Period stone monu-

előkerült egy ép oltárkő, melyet a helytartói hivatal egyik beosztottja állított Jupiter tiszteletére. Az idei év leletei azok az egymás mellé feliratukkal lefelé helyezett sírkövek, melyek már az idehelyezés után törhettek el. A három sírkő mindegyike feliratos, feliratuk teljes épségben ránk maradt. Ábrázolásaik töredékesebbek, az egyiknek a felső képtáblája teljes egészében hiányzik. A kerámia leletek közül említésre méltó egy csaknem ép későrómai mécses, melyen jól látszik a használat nyoma, valamint egy terrakotta szobor fejecské. (7.kép) Jelentős mennyiségű érem került elő, ezek közül egy ritka, jó állapotú Regalianus érem figyelemre méltó. A le-

7. kép: Terrakottából készült szobrocska feje
Figure 7. Head of a terra-cotta figurine

ments, which have been deposited in the lapidarium of the Aquincum Museum. These stones were not found in situ. On the basis of stratigraphic observations, it seems likely that they were shipped to their respective find-spots during the Roman Period. A beautifully carved, intact altar stone was found as early as 1994. It was erected by one of the employees at the governor's office in the honor of Jupiter. This year's finds also include grave stones that had been placed on the ground with their inscriptions face down. These must have been broken after they had been brought here. All three grave stones are inscribed, and the texts survived in their entirety. The figural decorations are somewhat more fragmented, the upper pictorial tablet of one of these stones is almost completely missing.

Among the ceramic finds, an almost intact Late Roman lamp is worth mentioning and a small terracotta figurine head (Figure 7).

A significant number of coins also came to light at this site. Of these, an unusually well-preserved Regalianus coin is especially noteworthy.

The restoration of find materials is ongoing. Therefore, only materials which caught the eye at first

letanyag restaurálása folyik, így csak az első pillanatra is kiemelkedő darabokat említhettük meg. Feltűnően nagy számban kerültek elő terra sigillata töredékek, köztük ritka, kora római darabok is.

Reményeink és terveink szerint a feltárás hamarosan folytatódhat, s így a most nyitott kérdések egy része véglegesen tisztázható lesz.

R. Facsády Annamária

glance will be discussed here. An unusually great number of Samian ware sherds were found, including some rare early Roman Period specimens.

Hopefully, excavations soon will be continued and some of the now open questions will be answered once and for all.

R. Annamária Facsády

Irodalom – Literature

FACSÁDY 1976 – R. FACSÁDY A., Előzetes jelentés a késő római kori erőd déli védműveinek feltárájáról Bud.Rég. 24 (1976) 145-151

FACSÁDY 1995 – R. FACSÁDY A., Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aquincumi Füzetek 1 (1995) 32-34

Későrómai kori temetkezési hely az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül

(Bp., III. ker. Záhony utca)

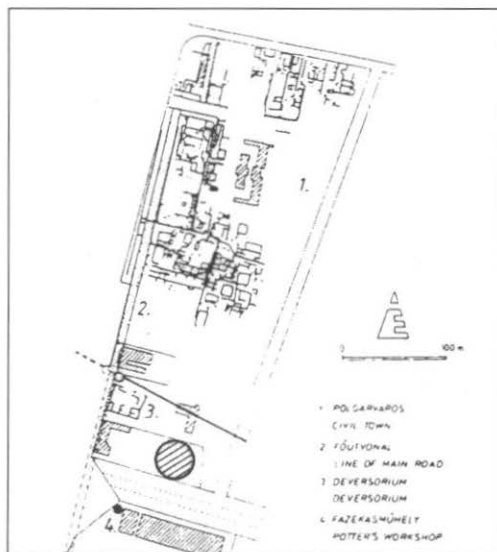
A Szentendrei út – Záhony utca sarkán lévő, jelenleg beépítetlen telken, a tervezett új múzeumépület I. ütemének helyén szondázó jellegű kutatást kezdünk. A terület az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül helyezkedik el, éppen annak a természetes terasznak a peremén, amelytől kezdődően a terület – a polgárváros teljes észak-déli kiterje-

A late Roman Period burial site outside the southern wall of the Aquincum Civil Town

(Bp., District III, Záhony Street)

The empty site to be developed during Stage 1 of constructing the new museum building at the corner between Szentendrei and Záhony Streets was investigated with test trenches. This site is located outside the southern wall of the Aquincum Civil Town, exactly on the edge of the natural terrace beyond which the surface of the Civil Town strongly slants down towards the east along its full north-south length (Figure 1).

Two trenches were opened in the first phase of our research within the foundations area of the new building that is planned to occupy a surface of 30 by 30 m. They were directed north to south (Trench 1) and east to west (Trench 2) respectively. The location of these trenches was significantly influenced by the rich worked stone deposits in this area, accumulated in several layers by the Budapest Inspectorate of

1.kép: Az ásatás helyszínrajza
Figure 1. The excavation plan

désében – keleti irányban erősen lejt. (1. kép)

A kutatás első fázisában két kutatóárkot húztunk, a tervezett 30 x 30 m-es nagyságú új épület alapjának területén belül, észak-déli és kelet-nyugati irányban. Az árkok elhelyezését jelentősen befolyásolta a területen deponált nagy mennyiségű megmunkált kőanyag, melyet a 1960-as években a Budapesti Műemlékfelügyelőség rakott le a helyszínre, több rétegben. Csak a kőkupacok közötti területek álltak egyelőre a kutatás rendelkezésére.

A kutatóárkok területét gépi erővel tisztítottuk meg a fáktól és a bozótól, valamint a kövektől. A felső, kevert réteg eltávolítása után, mely mintegy 60-70 cm vastagságban jelentkezett, megtisztítottuk a met-szETFalakat, valamint megnyestük a kutatóárok alját. Az 1. számú, észak-déli irányú kutatóárok északi részén egy szabályos foltokból álló rendszertelen objektum-csoportot figyelhattunk meg. Ezen kívül azonban az árok többi részén nem találtuk objektum vagy réteg nyomát. Ugyancsak üresnek bizonyult a 2. számú, kelet-nyugati irányú árok-rész. Ebben felső rétegek és az altalaj találkozásának vonalában jól látszott a terasz felső, keleti peremétől kiinduló lejtésvonal. Az altalajra ülő homoklisztes, iszapos, sötétszürke

Ancient Monuments during the 1960's: for the time being, only the spots between these secondary stone deposits were available for study.

The areas designated for test trenches were first cleaned by removing trees, bushes and stones. Following the mechanized removal of the uppermost, 60-70 cm thick, mixed layer, section walls were cleaned and the bottom of the trench was cut even. A randomly dispersed group of features was indicated by regular spots, found in the northern section of the north-south test trench. Aside from these, no traces of other features or layers could be recognized in the rest of this trench. Trench 2, stretching from east to west, was similarly empty. In this trench, however, the slope adjacent to the terrace's eastern edge could be clearly seen at the interface between the upper strata and the subsoil. The homogeneous layer of dark gray, silted, fine-grained sand deposited on the subsoil seems to have come from a former marshland. Therefore, similarly to subsequent centuries, the area was probably not in use during the Roman Period. Actually, during the course of excavations, the deeper parts of trenches were regularly inundated by ground water.

On the basis of the aforemen-

homogén réteg egykor ingoványos lehetett, így a terület valószínűleg a római korban is – csakúgy mint az utánakövetkező évszázadok során – használaton kívül állt. A feltárás során egyébként ezt a mélyebben fekvő árokrészt rendszeresen előntötte a víz.

A fentiek alapján a kutatást első sorban az 1. számú árok északi részére összpontosítottuk. A foltrendszer két szélső, némileg különálló kerek foltja sekély volt, belőlük csak néhány apró téglá- és kerámiatöredék került elő a bontás során. Rendeltetésükre nem derült fény. A foltrendszer további részeinek bontása azonban négy sírfoltot eredményezett, melyeket kibontottunk. További két sír beásását észleltük az északi metszetben, ezek kibontására egyelőre nem került sor. Módunk lesz azonban feltárásukra az építkezés kivitelezésének első fázisában, bár kívül esnek az építkezés földmunkáival megbolygatott területen.

A sírcsoport feltárt négy sírjának egyike sem volt szuperpozícióban. Az 1-3. sírok csontvázas rítusúak voltak, míg a 4. számú sír szabályos foltjának feltárása során sem a váznak, sem pedig mellékletnek nem találtuk nyomát. A sírok egy része (1. és 3. sírok) nyugat – keleti irányítású volt, míg a 2. sír dél felé volt tájolva. A 2. és 3. sírban a kibontás

tioned observations, investigations were chiefly concentrated in the northern section of Trench 1. The two somewhat separate, peripheral features in the random cluster of spots were shallow. Their excavations yielded but a few small fragments of bricks and ceramics. The function of these features, however, could not be identified. Uncovering the rest of this group of spots revealed four spots that turned out to have been graves and were excavated. Another two graves were spotted in the northern section. Unfortunately, for the time being, these burials could not be excavated. An opportunity for their detailed investigation, however, will arise during Stage 1 of the construction work, although they fall beyond the surface directly affected by earth moving associated with the construction.

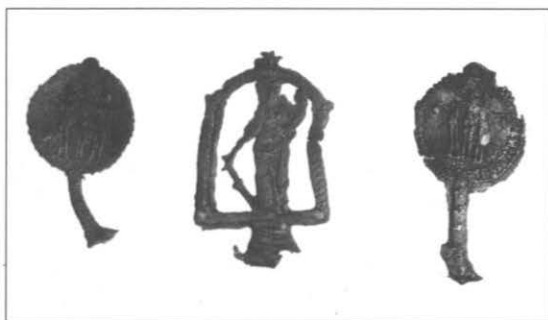
None of the four excavated graves were superposed relative to each other. Graves 1 to 3 were inhumation burials, while excavating the regular spot of Grave 4 yielded traces neither of skeletal finds nor grave goods. Two of the graves (1 and 3) were oriented west to east, while Grave 2 was oriented to the south. Signs of disturbance were discovered in Graves 2 and 3. The first contained a woman's skeleton,

után bolygatás nyomát találtuk. Az előbbi egy női vázat tartalmazott, fakoporsós temetkezéssel, utóbbi egy férfi maradványait tartalmazta, melyet egyszerű földsírba temettek. Melléklete egyiknek sem volt, azonban a sírok visszahantolt földjéből szórványos kerámia és fémleletek kerültek elő. Külön figyelemre méltó a 2. sír betöltéséből származó ólomvotív, melyhez hasonló, további két fogadalmi tárgy kerül elő az 5. és 6. sírok betöltéséből is, az északi metszeten. (2. kép)

Teljesen bolygatatlan volt azonban az 1. sír, melyet a kiásott sírgödörben rózsaszín habarcsból és téglából állítottak össze. (3. kép) A sírt három darab, szabályos négyszög alakúra faragott kőlappal légmentesen lezárták. A fedőlapok laza szerkezetű vulkáni eredetű, könnyen törhető anyagból készültek, mely anyaghoz hasonlót a polgár város egyes épületeinek, padlófűtéshez tartozó kis oszlopok esetében figyelhettünk meg. A sírt fedő kőlapok eltávolítása után bejutottunk az üreges sírbelsőbe, ahol egy gyermek rossz megtartású vázát találtuk. A sír belső kiképzése ugyan-

buried in a wooden coffin, while the second revealed the remains of a man buried simply in the ground. Neither of these burials contained any grave goods, although their fills contained sporadic ceramic sherds and metal finds. The lead votive figurine recovered from the fill of Grave 2 is especially noteworthy: two similar votive objects were found in the fills of Graves 5 and 6, discovered by the northern section wall (Figure 2).

Completely undisturbed, on the other hand, was Grave 1, built into the burial pit using pink plaster and bricks (Figure 3). The grave was sealed almost air tight with three flat slabs of stone carved into a square shape. These covering plates were made from a loose, friable material of volcanic origins. The use of a similar raw material was observed

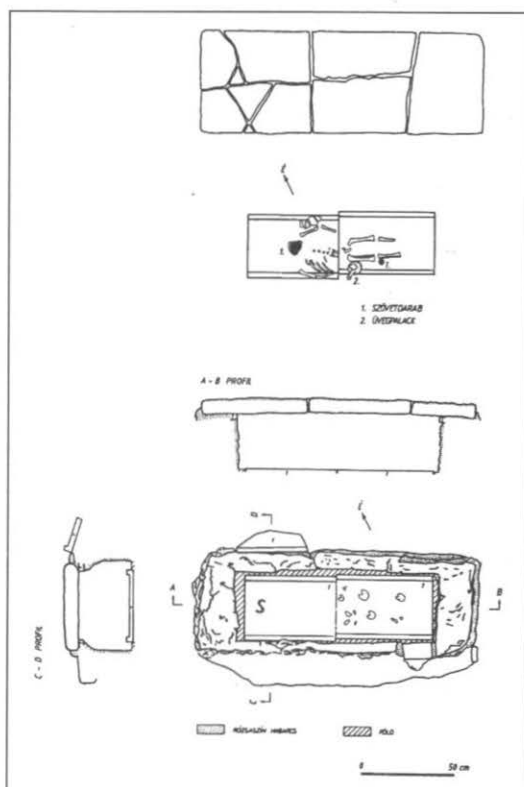

2.kép: Az ásatásból származó ólomvotívok

Figure 2. Lead votive offerings recovered during the excavations

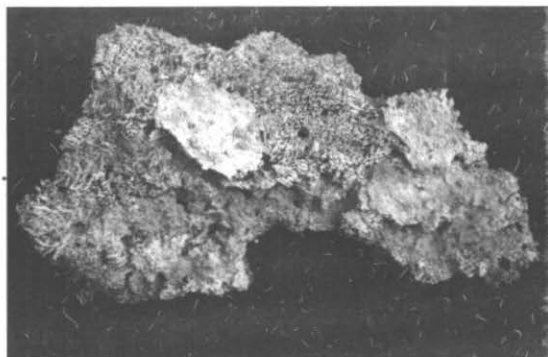
csak terrazzóból állt, melyet gondosan elsimítottak, jól látható a simító szerszám nyoma is a belső felületen. A szétesett vázcsontok alatt és között kétféle textil maradványai voltak, igen rossz állapotban. (4. kép) A textil maradványok – egy durvább és egy sűrűbb, finomabb szövésű – érintkeztek egymással, és részben a ruházathoz, részben pedig a halotti lepelhez tartozhattak. A sír mellékletét mindössze egy gömbtestű üvegpalack alkotta, mely a 4. század végére datálható. (BARKÓCZI 1988, Nr. 294., Nr. 315) (5. kép)

A polgárváros déli falán kívül, viszonylag kis területen feltárt leletek jelentős új ismereteket hoztak, elsősorban a polgárváros történetére vonatkozóan. Az elmúlt évben, a polgárvárostól délre előkerült későrómai kori temetőrészlet (ZSIDI 1998, 72-77) már rávilágított a város 4. század végi lakottságára. A mostani sírcsoporttal a temető kiterjedése növekedett, ami a város későrómai kori

3. kép: Az 1. sír rajza
Figure 3. Plan of Grave 1

among the small, floor support columns of hypocaust heating in some buildings of the Civil Town. Following the removal of this stone cover, we could descend into the grave itself, which contained the very poorly preserved skeleton of a child (Figure 4). The textile remains (a roughly and a more finely woven

4. kép: Textilmaradványok az 1. sírból
Figure 4. Textile remains from Grave 1

lakosságának nagyságára is utal. A temető további részleteinek előkerülése, illetve a két, egyidejűleg használt temetőrész leleteinek elemzése, várhatóan a polgárvárosnak, a 4. század utolsó harmadára helyezett elnéptelenedésével (NAGY L. 1942, 767), illetve lakosságcserejével (PÓCZY 1964, 68-69) kapcsolatosan fennálló korábbi elméleteket módosíthatja.

A sírok betöltéséből származó, és feltehetőleg a korábbi rétegek megbolygatásából odakerült ólomvotívak, a területnek a későrómai kori temetkezéseket megelőző, vallási célú használá-

piece), were found attached to each other and probably belonged to the clothing and the shroud respectively. The only piece of grave furniture found in this burial was a globular glass bottle, dated to the end of the 4th century AD (BARKÓCZI 1988, Nr. 294., Nr. 315; Figure 5).

Finds from the relatively small area excavated outside the southern city wall yielded significant new information, especially concerning the history of the Civil Town itself. A section of a Late Roman Period cemetery recently discovered south

5. kép: Az 1. sír feltárás közben a gömbtestű üvegpalackkal
Figure 5. Grave 1 during the course of excavations with the globular glass bottle

tára utalhat. Ennek lehetősége már a korábbi kutatásban is felmerült (NAGY L. 1937, 265), s a mostani feltárás eredményei ezt a feltételezést erősíteni látszanak.

Zsidi Paula

Irodalom – Literature

BARKÓCZI 1988 – BARKÓCZI, L., Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest 1988

NAGY L. 1937 – NAGY L., Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923-1935 években. Bud.Rég. 12 (1937) 265

NAGY L. 1942 – NAGY L., Budapest az Ókorban. Budapest Története I/2. Budapest 1942

PÓCZY 1964 – PÓCZY K., Aquincum a IV. században. Bud. Rég. 21 (1964) 55-77

ZSIDI 1998 – ZSIDI P., Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében. Aquincumi Füzetek 4 (1998) 72-77

of the Civil Town (ZSIDI 1998, 72-77), has already shed some light on the urban population of the late AD 4th century. Owing to the discovery of this group of burials, the known extent of the cemetery has increased and also reflects the size of Late Roman Period population in Aquincum. Discovering additional details of this cemetery as well as the analysis of finds from its two coeval sections is expected to influence current hypotheses concerning both the depopulation (NAGY L. 1942, 767), and population exchange (PÓCZY 1964, 68-69) respectively, that supposedly took place during the last third of the AD 4th century.

Lead votive objects found in the fill were presumably in a secondary position, resulting from the disturbance of earlier layers. They may indicate that this area had a religious function prior to its use as a Late Roman Period burial ground. This possibility has already been raised during previous research. (NAGY L. 1937, 265) The results of excavations under discussion here seem to corroborate this hypothesis.

Paula Zsidi

A római kori partépítés nyomai a Duna polgárvárosi szakaszán

(Bp., III. ker. Óbudai Gázgyár)

Az Óbudai Gázgyár területén a Graphisoft Park építéséhez kapcsolódóan, a korábban végzett szondázó jellegű kutatás (ZSIDI 1997, 54-57; 1998, 91) területétől északkeletre, földnyerő gödör ásása közben sírok kerültek elő. A földmunkával érintett területen megindult leletmentés hat, részben csontvázas földsírt, részben téglasírt eredményezett. Bár az ún. gázgyári temető kiterjedéséről pontos felmérések nem állnak rendelkezésünkre, az eddigi adatok és a mostani feltárások eredményei alapján valószínűnek tarthatjuk, hogy a későrómai kori temető egyik legdélebbi sírcsoportját találtuk meg. (A sírok feltárását Bugán Adél irányította.)

A temetőrészhez észak felé közvetlenül csatlakozó területre, a Graphisoft Park tervei szerint, egy alapincézett épület kerül, míg a Park korábban emelt épületei cölöpökön állnak. Tekintettel a terület szomszédságában előkerült sírokra, valamint arra a körülményre, hogy ezen a területen még nagyrészt bolygatatlan rétegsorok előkerülésével számolhatunk, teljes feltárást

Research along the Danube Bank near the Aquincum Civil Town

(Bp., District III, Óbuda, Gas Factory)

Test excavations preceding the construction of Graphisoft Park in the area of the former Óbuda Gas Factory have been carried out for years (ZSIDI 1997, 54-57; 1998, 91). During the opening of an earth extraction pit, graves were discovered northeast of this location. Rescue excavations in the area affected by earth moving resulted in the recovery of six burials. These were in part simple inhumation graves dug into the ground and brick built burials respectively. Although no detailed information is available concerning the extent of the so-called „Gas Factory Cemetery”, on the basis of current data and the latest excavation results it seems likely that one of the southernmost groups from the Late Roman Period cemetery was found here (Field work was directed by Adél Bugán).

According to the plans of the Graphisoft Park, a building with a cellar will be erected immediately adjacent to this cemetery section in the north, while the rest of the modern structure will rest on pillars.

írtunk elő az épület által érintett területre. Ez a nagy felületen végzett kutatás már csak azért is kiemelkedő jelentőségű, mert a Gázgyár többezer hektáros területén, ahonnan számos igen jelentős régészeti leletet, objektumot ismerünk, mind a mai napig nem folyt részletes felületi feltárás. A korábbi megfigyeléseket, leletmentéseket és szondázó jellegű feltárásokat követően most először nyílt alkalom arra, hogy pontosabb adatokat nyerjünk a terület beépítettségére, illetve használatára vonatkozóan.

A nagyjából 80 x 80 méteres felületről először az újkori salakos, törmelékes réteget távolítottuk el, majd 10 x 10 méteres négyzethálós rendszert tűztünk ki. (1. kép) A raszter tengelyének irányát a leendő épület irányításával egyeztetettük, hogy mi-

Considering the presence of graves in the proximity of the area to be developed, and the fact that this area contains largely undisturbed stratigraphic sequences, complete excavations were ordered for the entire surface to be covered by the modern building. Extensive excavations were of even more immediate necessity for another reason: although numerous significant archaeological finds and features have been brought to light in this area, until today no major surfaces were subjected to detailed excavations in the several thousands hectares once occupied by the Gas Factory. Following previous observations and rescue excavations, the opportunity has arisen for the first time to obtain accurate data on the density of construction in this area

1. A lelőhely feltárás közben

Figure 1. The site during the course of excavations

and the way it functioned.

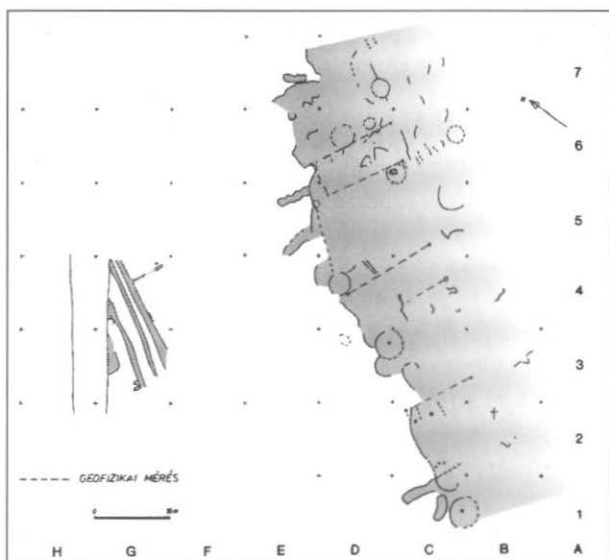
First the modern layer of slag and rubble was removed from the surface measuring approximately 80 by 80 m. In the next step, a grid system with 10 by 10 units was laid over the area (Figure 1). In order to make sure that excavations could be extended

nél nagyobb felületet érinthessen a feltárás. A felületi feltárásból kiesett egy szelvényt, melyben az újkori darupálya betonalapjának sávja húzódott. Ez két részre vágta a területet. A keletebbre, a Duna felé eső nagyobb részen a salakos újkori rétegek alatt homokos talaj jelentkezett ("A" területrészt). Míg a kisebb nyugati részen agyagosabb, kövesebb felületet találtunk ("B" területrészt). Először az „A” rész, majd a „B” rész feltárást végeztük, s a két területrészt különválása nemcsak az újkori használatban, hanem a római kori objektumok alapján is megmutatkozott.

Az „A” területrészen, elsősorban az északkeleti sávban, már a gépi munka utáni nyelésénél is nagyobb, egymást vágó, eltérő alakú, de rendszerbe foglalható foltok jelentkeztek. A metszettel alapján a foltokhoz tartozó egykori beásási szintek sehol sem maradtak ránk. Ez azt jelentette, hogy valamennyi foltszerűen jelentkező objektumnak csak a szint alatti, szerkezeti, az egykori mindennapok során nem látható részei kerültek elő. (2. kép) Ez az előkerült objektum(ok) értelmezésénél, azonosításánál külön nehézséget jelentett. Csakúgy mint az ezzel többnyire együtt járó leletszegénység, ami pedig a jelenségek korszakhoz kötését nehezítette meg. Jól azonosítható volt azonban a Gázgyár épí-

over the largest possible surface, the main axis of this grid was oriented to match the construction plan of the building. A row of squares within the grid, however, could not be investigated because it was covered by the concrete foundations of a modern crane track. This track divided the investigated area. The eastern section, near the Danube, was characterized by sandy soil below the Modern Age layers mixed with slag (Area „A”). The soil in the smaller, western section (Area „B”) was more clayey, mixed with stones. Area „A” was excavated first, followed by Area „B”. Separation between the two sections of the investigated area was evident not only in the mode of modern-day use, but was also manifested in differences between the functions of Roman Period features.

In Area „A”, large, intersecting spots of various shapes (but forming a pattern) were discovered, especially in the northeastern section. Their system became visible when the surface was cut even following mechanical earth removal. However, the original surfaces could not be detected in the section walls for either of these spots. This means, that in the case of each spot, only the lower section of the feature, actually invisible from the

2. A feltárás értelmezett alaprajza

Figure 2. The interpreted excavation groundplan

tését megelőző időszakból származó, feltehetőleg jégverem célját szolgáló téglalap alakú gödrök rendszere. A tölcséresen szűkülő, egykor szerves anyaggal (gyékény vagy nád) bélelt gödrök, a múlt század végétől származó hulladékkal voltak betöltve. Később megsüllyedt tetejüket ugyanazzal a sárga agyaggal egyenlítették ki, mint amilyen anyagot a „B” területre az újkori feltöltéséhez is használtak. A vermek átlagosan 2,5-3 x 6 métereseek voltak, s két sorban húzódtak, egymástól 1,5-2 méternyi távolságban. A feltárás területén mintegy

Roman Period surface, could be studied (Figure 2). This posed particular difficulties in the interpretation and identification of the recovered features. In addition, the concomitant scarcity of artifacts recovered made the chronological identification of periods even more difficult.

At least the system of oblong features, which presumably served as ice-pits prior to the construction of the Gas Factory, could be clearly recognized. These pits had a narrowing, funnel-like shape with a lining made from organic materials (bulrush or reed matting). They were filled with refuse material from the last century. Their subsequently sunken tops were leveled using the same kind of yellow clay that was spread as part of the leveling of the modern surface in Area „B”. The ice pits, on average, measured 2.5 to 3 by 6 m. They were dug in two rows, at an

25-30 ilyen, változó mélységű göd-
röt dokumentáltunk.

Ezek a feltehetően múlt századi
jégvermek egy korábbi, jóval
elmosódottabb kontúrú foltrend-
szert metszettek, melynek nyugati
széle került elő 25-30 méter széles-
ségben, s mintegy 80 méter hosszú-
ságban követhetők. A foltrendszer
szabálytalan alakú, világosabb és
sötétebb barna, különböző méretű
foltokból, a foltokat összekötő sá-
vokból állt. Az újkori bolygatás mi-
att, illetve az egykori pusztulás kö-
vetkeztében a foltokból alig rajzol-
ható meg szabályos rendszer. Mi-
után az újkorral erősen bolygatott
rész felületi feltárása nem sok ered-
ménnyel kecsegtetett, ezért itt egy
észak-déli szondával vágtuk át
hosszanti irányban a rendszert. Az
újkorral már nem bolygatott nyuga-

approximate distance of 1.5 to 2 m
from each other. Some 25-30 such
features of varying depths were
documented in the excavated area.

These presumably last century
features intersected with a signifi-
cantly older system of spots with
vaguely defined outlines, whose
western edge could be followed in a
band of 25-30 m width and approxi-
mately 80 m length. This cluster of
features was represented by irregu-
larly shaped spots of light and dark
brown color, varying in size. Dis-
coloration marked the location of
bands connecting these features. Owing
to both modern day distur-
bances and destruction in Antiquity
hardly any spatial patterning could
be reconstructed. Since excavating
the uppermost layer, heavily dis-
turbed by Modern Age activity did

3. Cölöpköteg helyének jelentkezése a D6. szelvényben
Figure 3. The appearance of post bunches in Trench D6

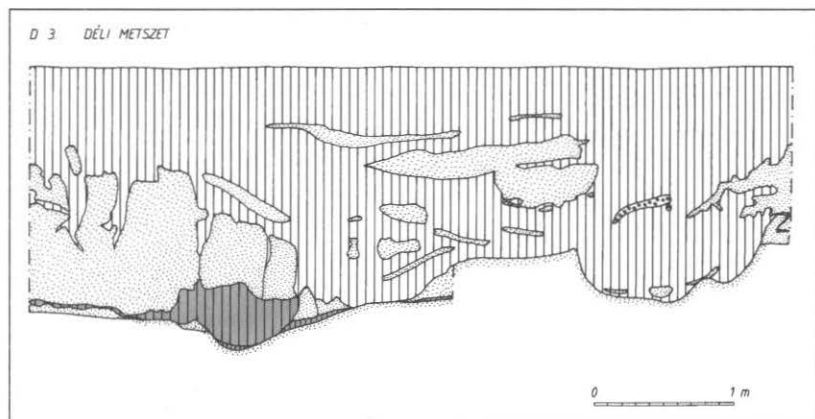
not promise any par-
ticular results, the sys-
tem was sectioned
lengthwise by a north
to south test trench.
The western edge, less
affected by Modern
Age activity, traces
left by bundles of
posts could be exca-
vated on the surface.
The thus obtained pic-
ture was complement-
ed on the basis of

ti peremrészen azonban a nagyobb cölöpkötegek foltjait felületben bontottuk. Az így nyert képet kiegészítettük a hosszanti metszetre kereszt irányban húzott néhány kutatóárok-kal. (3.kép) A metszetekből és a felületben feltárt hatalmas gödrökből egy nagyméretű, megújított konstrukció részben felszámolt és visszatöltött, részben pedig természetes módon megsemmisült (dunai árvíz) maradványai bontakoztak ki. Az egykori konstrukció a mai Duna vonalától mintegy 50-80 méterre van, s iránya követi a folyóét. A feltárás során készített metszetek közül kétben sikerült az egykori Dunapart vonalát, illetve sóderos kavicságyát is rögzíteni.

Három nagyobb cölöpköteg helyét bontottuk ki, melyek a konstrukció szélén helyezkedtek el. Átmérőjük egységesen mintegy 180 cm volt, relatív mélységük mintegy 170-200 cm. Tölcséresen szűkültek, s közepükön egy 20 x 30 cm méretű téglalap alakú, sötétbarna foltban végződtek. Betöltésük homogén, a talajtani vizsgálatok alapján humuszt nem tartalmazó homokos talaj volt, amelyben néhol kevés sóder, illetve habarcsos sóder található. (4. kép) Egy másik jellegzetes szerkezeti elemet mutatnak azok a metszetek, amelyekben a cölöpköteget alkotó cölöpöket nem függőle-

information obtained by opening perpendicular trenches across the main, north to south section (Figure 3). On the basis of sections and the sizable pits identified in the excavated surface the remains of a large structure could be recognized. This had, in part, been deconstructed and its place filled and was subsequently destroyed by natural activities (flooding by the Danube). This old construction once lay at a distance of 50 to 80 m from the present day river and follows its course. In two of the sections, made during the course of excavations, the line of the former Danube bank and the river's pebble-covered bed could be established.

The spots of three major bundles of posts, located along the edge of the construction, were excavated. The diameters of these bundles were uniformly 180 cm. Their relative depths ranged between 170 to 200 cm. They narrowed downwards in a funnel-like fashion and ended in 20 by 30 cm large, dark brown oblong spots at the bottom. Their fill was homogeneous and, according to pedological tests, contained sand with no humus content. Smaller quantities of pebbles and pebbles mixed with plastering were found in this sand fill (Figure 4). Another characteristic structural element was

4. A D3. szelvény cölöpkötegének metszete

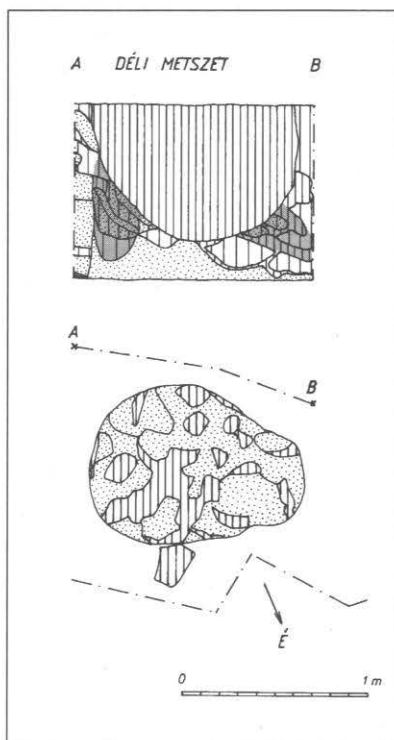
Figure 4. The bundle of logs from Square D3 with its section drawing

gesen, egymás mellé verték a földre, hanem a függőlegesen bevert cölöpöt négy oldalról ferdén állított cölöpekkel rögzítették. (5. kép) Ilyen cölöpös konstrukció általánosan ismert a római korból. (KRETZSCHMER 1967 80-82) A metszetekben több helyen észleltük a megújítás nyomát. (6. kép) Ez a metszetek alapján valószínűleg együtt járt a konstrukció keletebbre helyezével is.

Az ásatással szerzett eredményeket geofizikai felméréssel is kiegészítettük, mely egy halványan jelentkező, de határozott szabályosságot mutató rendszert rajzolt ki. Ennek kiterjedése és iránya megegyezett a feltárás során előkerült konstrukcióval. (2.kép)

found in sections which show that the posts forming the bundle were not driven into the ground side by side vertically, but one vertical post was supported by the other, obliquely placed posts around it. (Figure 5) This type of post construction is well-known from the Roman Period (KRETZSCHMER 1967, 80-82;). Traces of renovation were noted at several spots in the section walls (Figure 6). On the basis of these sections, this renovation also meant that the construction had been shifted toward the east.

Results obtained by excavations were further complemented by geophysical measurements which showed the vague outline of a clearly patterned system. The extent and

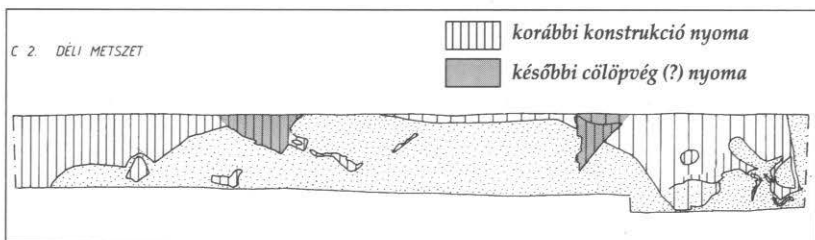
5. A B6. és D6. szelvények közötti cölöphelyek rajza

Figure 5. The drawings of post holes between Squares B6 and D6

orientation of this structure coincided with that of the construction revealed during the course of excavations. (Figure 2)

Some of the structures from earlier times (Figure 2) were especially well preserved in the southern section of Area „B”. The several meters deep bed of a former branch of the Danube branch, with an accumulation of silt, was found in the middle of this area. This fill contained Roman Period ceramic sherds. The deeply lying area north of the riverbed was leveled using yellow clay and smaller fragments that probably originate from the carved stones that had stood in the Roman Period cemetery nearby, disturbed by modern-day activity. The clay fill also contained sporadic human bones and associated sherds from a clay dish, mixed with Modern Age finds.

The foundation ditches of a timber-framed structure (?) were

6. A konstrukció megújításának nyoma a C2. szelvényben

Figure 6. Traces of renovation in the structure in Square C2

A „B” résznek elsősorban a déli területe őrzött meg valamit a korábbi korszakok építényeiből. (2.kép) A középső részen egy régi Dunaág(?) több méter mély, iszappal feltöltött medrét találtuk, a feltöltésben római kerámia töredékekkel. Ettől északra a mélyen fekvő területet sárga agyaggal és – valószínűleg az újkorban feldúlt közeli római kori temető faragott köveiből származó – kisebb töredékekkel töltötték fel. Az agyagos feltöltésben szórta emberi csont töredékei, összetartozó agyagedény töredékei is voltak, keveredve az újkori anyaggal.

A „B” terület déli részén, eredetileg valószínűleg egy kiemelkedő homokpadon, gerendavázás építmény (?) alapárkai rajzolódtak ki. A hosszú, egymással párhuzamos árkok azonos irányításúak az „A” részen dokumentált konstrukcióval. Sajnos azonban ezen a területen is mélyen alatta vagyunk az egykori járószintnek, így a korhatározó leleteket itt is nélkülöznünk kellett. A G3. szelvényben jelentkező – talán falsarkot alkotó – egyetlen kősor, az építmény későbbi kőperiódusát jelezheti.

Datálás szempontjából a topográfiai összefüggések, a szuperpozíciós esetek és a kevés számú leletanyag alapján (pld. Gallienus érem, 7. kép) mind a cölöpös konstrukció, mind

detected on what looks like a former sand bank in the southern part of Area B. These long, parallel ditches are oriented the same way as the construction documented in Area „A”. Unfortunately, however, even in this area, we are far below the ancient walking surface, so that no finds of dating value could be reckoned with. A single row of stones, discovered in Square G3 (perhaps part of a corner structure) possibly indicates the latest, „stone period” of the building.

On the basis of the topography, superpositions and the few finds which had dating value (e. g. Gallienus coin; Figure 7), the chronological position of both the post construction and the timber-framed structure may be identified as the Roman Period. It may be hypothesized, on the other hand, that the cemetery expected to occur here was somewhat more distant in space and also later in time. This hypothesis is supported by the fact that only the bottom segments of two graves were found in all this extensive area (in Squares D1 and D2), and even these occurred in the layers close to the surface.

The identification of the construction is made difficult by the fact that, unfortunately, one is not dealing with the remains of a structure,

pedig a gerendavázás építmény a római korhoz köthető. Feltehető, hogy az itt várt temető területe térben kissé távolabb, időben pedig később volt. Erre utal az is, hogy a kiterjedt terület feltárása során mindössze két sír aljának részlete került elő (D1. és D2. szelvények), magasan a jelenlegi felszínhez közeli rétegben.

A konstrukció azonosítását nehezíti, hogy sajnos itt nem a konstrukció maradványa, hanem csak a *helyének* maradványa maradt ránk. A szerkezet elemei, a folyóparti helyzet, valamint az aquincumi polgárváros közelsége és topográfiája alapján azonban indokolt a feltételezés, hogy a római kori rakpart egy szakaszának helyét találtuk meg. A part megerősítése a római korban mind az árvíz megelőzése, mind pedig a kikötés szempontjából fontos volt. A Rajna mentén Xantennél kiépített folyópart, (PETRIKOVITS 1952, 41-161) valamint a londoni példa (HALL-MERRIFIELD 1986, 22-24) is megerősítik az előkerült konstrukció értelmezését. Az Óbudai Gázgyár területének további hasznosítása során – már a mostani feltárás eredményeit figyelembe véve – várhatóan módunk lesz további kutatást végezni a polgárvárosi dunaparti szakaszon.

7. Gallienus érem a C2. szelvényből
Figure 7. Gallienus coin from Square C2

but with the *remains of the place* of a structure. Its structural elements and location along the river, as well as its proximity to the Aquincum Civil town and topography strongly suggest that what has been discovered here is a section of the Roman Period embankment. The reinforcement of the river bank in Roman times was important both from the viewpoint of flood-control and docking. The construction of embankment along the Rhine near Xanten (PETRIKOVITS 1952, 41-161) as well as an example from London (HALL-MERRIFIELD 1986, 22-24) support this interpretation of the construction whose place was recovered. It is hoped that, with regard to the results of these exca-

A feltárással kapcsolatos geofizikai méréseket Pusztai Sándor, a geomorfológiai vizsgálatot Schweitzer Ferenc, a talajtani vizsgálatot Füleky György végezte.

Zsidi Paula

Irodalom-Literature

KRETZSCHMER 1967 – KRETZSCHMER, F., Bilddokumente römischer Technik. Düsseldorf, 1967

PETRIKOVITS 1952 – PETRIKOVITS, H.v., Ausgrabungen in der Colonia Traiana bei Xanten. Bonner Jahrbücher 152 (1952) 41-161

ZSIDI 1997 – ZSIDI P., Szondázó jellegű kutatás az aquincumi polgárvárostól délkeletre. Aquincumi Füzetek 3 (1997) 54-57

ZSIDI 1998 – ZSIDI P., in: Az Aquincumi Múzeum kisebb szondázó jellegű feltárásai, kisebb leletmentései az 1997. évben. Aquincumi Füzetek 4 (1998) 91

HALL-MERRIFIELD, 1986 – J. HALL - R. MERRIFIELD, Roman London. London, 1986

PETRIKOVITS, 1952 – H. v. PETRIKOVITS, Die Ausgrabungen in der Colonia Traiana bei Xanten. Die Ausgrabung der Kernsiedlung und der Uferanlagen (1934-1936). Bonner Jahrbücher 152 (1952) 41-161

ations, additional research will become possible along the river's bank near the Aquincum Civil Town during future developmental work in the area of the former Óbuda Gas Factory.

Geophysical measurements related to this project were carried out by Sándor Pusztai. Geomorphological studies were made by Ferenc Schweitzer, while György Füleky was in charge of pedological investigations.

Paula Zsidi

Leletmentés az ún. Bécsi úti temető északi részén

(Bp., III. ker. Farkastorki út)

A Bp. III. Bécsi út – Farkastorki út – Perényi utca – Nagybátonyi út által határolt területen 1998. őszén Interspar áruház építését kezdték meg. (FACSÁDY 1998, 89-90) A beruházáshoz kapcsolódó munkák kezdeteként tereprendezés és közművesítés történt. Ennek során római és középkori régészeti leletek kerültek a felszínre, melyről lakossági bejelentés alapján értesült múzeumunk. A beruházóval és a kivitellezővel történt egyeztetés után a munka állandó régészeti felügyelet mellett folytatódott, Kafka Károly és Havas Zoltán végezték a szükséges leletmentést.

A Nagybátonyi utat a Farkastorki úttal összekötő új útszakasz területén már csak utólag konstatálhattuk – a meddőben megtalált kömlék töredékek, kőládásír, a készülő utat kísérő rétegsor, valamint az ott dolgozók elmondása alapján – az itt húzódó római kori temető hozzávetőleges kiterjedését és rétegviszonyait. Ennek pontosítására azonban további régészeti feltárássra van szükség.

A Farkastorki utat végigkísérő közműárak Bécsi útról induló szakaszának első részét a helyszínrre

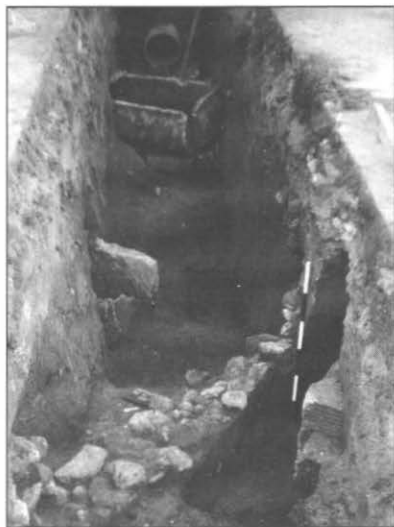
Rescue excavations in the northern section of the so-called Bécsi Street Cemetery

(Bp., District III, Farkastorki Street)

During the fall of 1998, the construction of an Interspar supermarket began in the area bordered by Bécsi Street – Farkastorki Street – Perényi Street – Nagybátonyi Street. (FACSÁDY 1998, 89-90) Land development related to this project, began with landscaping and the installation of public utilities. During this work, Roman Period and medieval finds came to light. Thus, local inhabitants contacted our museum. Following arrangements with the investor and developer, construction work could be carried on under the supervision of archaeologists. Rescue excavations were carried out by Károly Kafka and Zoltán Havas.

We could observe only the approximate extent and stratigraphy of the Roman Period cemetery within the area of the new road section that connects Nagybátonyi Street with Farkastorki Street. These could be reconstructed on the basis of fragments of stone monuments and stone casket burials found in the backdirt of the

érkeztünkkor a markológép már ki-
 ásta, sőt ennek mintegy 50 méterét
 már a vezetéket lefektetve, homok-
 kal visszatöltve találtuk. A metszet-
 falban látható nyomokból egyértel-
 műen kiderült, hogy a munkálatok
 során legalább 7 db római kori szar-
 kofág, illetve kőládásír, valamint
 földsír semmisült meg részben vagy
 egészen. A közműárok további ré-
 sze a régészeti munkával össze-
 egyeztetve készült, rábontásra vagy
 egyéb régészeti munkára azonban
 sem biztonsági okból, sem a sürge-
 tő, közlekedést akadályozó munka
 miatt nem volt lehetőség. Az árok

1. Részlet a csatornaárokából a kőkoporsók
 maradványaival

*Figure 1. Detail of stone coffin fragments
 from the channel ditch*

construction as well as the layers
 found along the new road and
 interviews with the workers. These
 data, however, will all have to be
 verified with archaeological exca-
 vations.

By the time we arrived at the site,
 the section of the trench opened for
 public utilities at Bécsi Street was
 already dug all along Farkastorki
 Street. Actually, it had already con-
 tained cables and a new fill of sand
 when we first had the opportunity
 to make observations. Traces in the
 exposed section wall showed that
 during the course of this construc-
 tion work, at least seven Roman
 Period sarcophagi and stone casket
 burials, as well as earthen burials
 had already been partially or com-
 pletely destroyed. The rest of this
 public utility trench was thus dug
 in coordination with archaeological
 excavations. However, owing to
 safety considerations and the
 urgency of the work that hampered
 the heavy traffic flow in the area, no
 archaeological features could be fol-
 lowed beyond the limits of the con-
 struction. The investigated trench
 was approximately 2.6 m deep and
 1 m wide (Figure 1).

During the course of rescue work,
 a total of 22 Roman graves were
 excavated or at least observed in the
 section wall (Figure 2). The over-

kiásási mélysége kb. 260 cm, szélessége kb. 1 m volt. (1.kép)

A leletmentés során összesen 22 római sírt bontottunk ki, illetve figyeltünk meg a metszetben. (2.kép) Ezek döntő többsége kőládásír vagy szarkofág. Tájolásuk nyugat – keleti, kevés melléklettel, részben már kirabolva kerültek elő. A kőládásírok készítéséhez korábbi faragott köveket használtak fel, többek között aediculafal részeként valószínűsíthető darabot, valamit sírkertből szárazó *loricae*-t. A mellékletek közül a hagymagombos fibula, mázas korsó, töredékes üvegpohár említésre méltó.

A sírok maradványainak helyzetéből ítélve a temetőnek ez a szaka-

whelming majority of these were stone casket burials or sarcophagi. They were oriented west to east and usually contained but a few grave goods. Some of them had already been robbed by the time of recovery. The stone casket burials were usually made from carved stone used in a secondary manner. Among these caskets, one of the pieces could be recognized as a fragment probably from the aedicula wall. Another was a *loricae* from a graveyard. Of the grave goods, a military brooch, a glazed jug and a fragmented glass cup are worth mentioning.

The positions of grave remains suggest that this was an intensively used cemetery in which graves were not only densely placed but probably also opened in several layers. Inspecting the trench section already filled with modern sand, it was concluded that this cemetery may have extended as far as present-day Bécsi Street. Several large stone monuments must have been removed during the course of construction and the wall of the trench was thus heavily disturbed.

Wall sections, made using a variety of techniques, also fell into the line of the public utility trench. One of these remains, a corner fragment,

2. A 2. számú szarkofág kibontva
Figure 2. The opening of sarcophagus Nr.2

sza sűrűn betemetkezett, valószínűleg több rétegű lehetett. A már homokkal visszatöltött árokész szemrevételezéséből is az derült ki, hogy a temető a mai Bécsi útig húzódhatott, több, nagy kövekből álló leletet emelhettek ki, amivel az árok falát erősen megbolygatták. A közmű-árok „útjába” több, különböző technikával készült falszakasz is bekerült, ezek közül az egyik falsarok sírkert részeként értelmezhető.

Minden hátránya, leleteket megsemmisítő volta mellett a Farkastorki út mentén kiásott közmű-árok teljes, nagyjából kelet-nyugati metszetet eredményezett a Bécsi út és a Táborhegyi út között területről, mely a (reményeink szerint elvégezhető) régészeti feltárások során kiegészítő adatként szolgálhat.

R. Facsády Annamária

Irodalom – Literature

FACSÁDY 1998 – R. FACSÁDY
A. in: Az Aquincumi Múzeum kisebb szondázó jellegű feltárásai, kisebb leletmentései és régészeti megfigyelései az 1997. évben. Aquincumi Füzetek 4 (1998) 89-90.

may be interpreted as part of the cemetery boundary fencing.

In spite of its disadvantages and destructive effect on archaeological finds, the public utilities trench opened along Farkastorki Street has yielded a largely east-west section, stretching between Bécsi and Táborhegyi Streets. This information will be a useful contribution to (hopefully) continuing archaeological investigations in this area.

R. Annamária Facsády

Római kori villagazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között

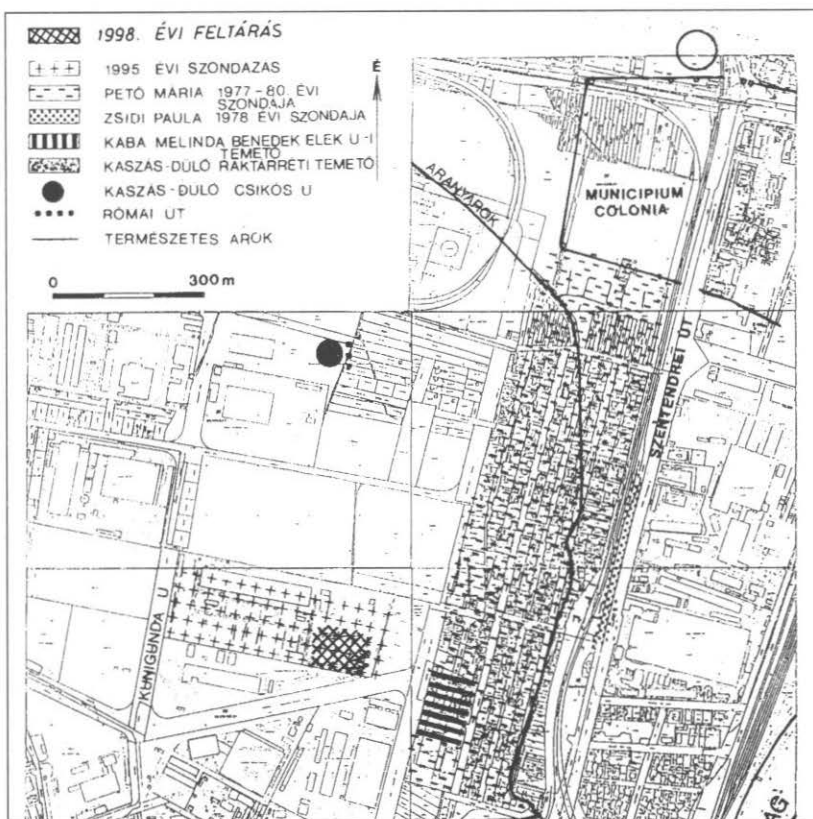
(Bp. III. ker. Szőlőkert utca 6.)

Az 1998. évi kutatás előzménye a polgárváros és a katonaváros közötti területen, az 1995-ben végzett szondázó jellegű feltárás volt, (1. kép) melynek során épületre utaló maradványokat (kőfal és falfestménytöredékek) figyelhettünk meg. (ZSIDI 1996, 66) E kutatás eredményeinek alapján a területen 1998-ban építkezni kívánó BUDMIL Kft. számára – a BTM szakhatósági jogkörével élve – előírtuk a megelőző feltárást, miután az új épület tervezett pinceszintje elérte a korábban feltárt falmaradványok tetejét. A feltárásra két részletben került sor, részben az építkezéssel egyidőben. A pince területének déli részét március – áprilisban, az északi részt pedig június-júliusban tártuk fel, a rendelkezésre álló összesen 41 munkanap alatt. A feltárás – az előzetes eredmények alapján – egy villagazdaság peremének több periódusát hozta felszínre, (2. kép) a 2.-4. századból. Előkerültek azonban objektumok a terület római kori használatának, a villagazdaság létesítését megelőző időszakából, valamint a

Details of a Roman Period villa farm between the Military and Civil Towns in Aquincum

(Bp., District III, 6 Szőlőkert Street)

The 1998 excavation was preceded by the opening of test trenches in this area, located between the Military and Civil Towns during 1995 (Figure 1). During the course of the investigations, remains indicative of a building (stone wall and fragments from a wall painting) were observed (ZSIDI 1996, 66). On the basis of these research results, referring to the administrative authority of the Budapest History Museum, the BUDMIL Ltd. which had intended to develop the area in 1998, was requested to support preventive excavations. This was made necessary by the plans, according to which the basement level of their new building would have reached the level at which wall remains had been recovered. Excavations were carried out in two stages, one of them simultaneously with the construction itself. The southern section of the investigated area was excavated in March and April, while the northern portion was uncovered during June and July. The project

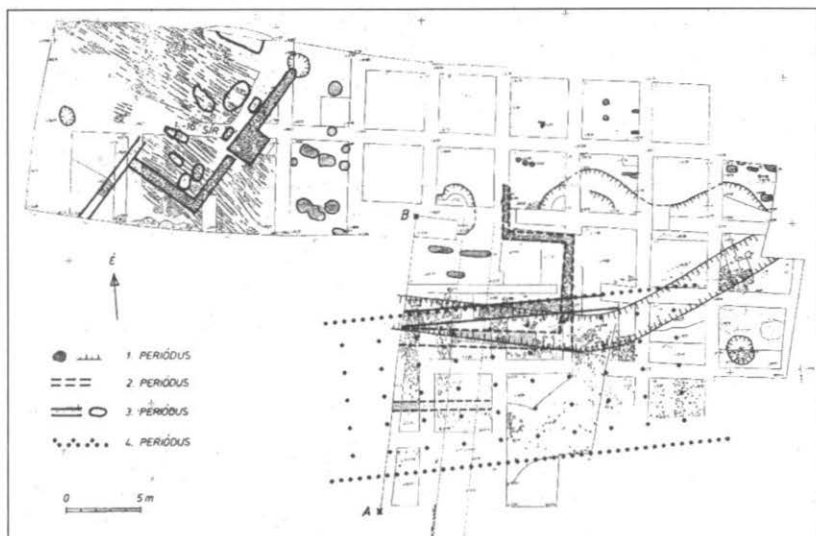
1.kép: Az aquincumi polgárváros és katonaváros közötti terület az 1995. évi és az 1998. évi feltárások jelölésével

Figure 1. The area between the Civil and Military Towns of Aquincum with the 1995 and 1998 excavation plans

gazdaság épületeinek felhagyását követő időszak emlékei is.

A feltárandó területet mintegy 180-200 cm vastagságban újkori törmelék-feltöltés fedte, (3. kép) mely az 1970-es évektől folyamatosan került a területre. Ez alatt szürkés humuszos

took altogether 41 workdays. On the basis of preliminary results it may be said that these excavations brought to light features from various periods at the edge of a villa farm dated to the AD 2nd - 4th centuries (Figure 2). Other features

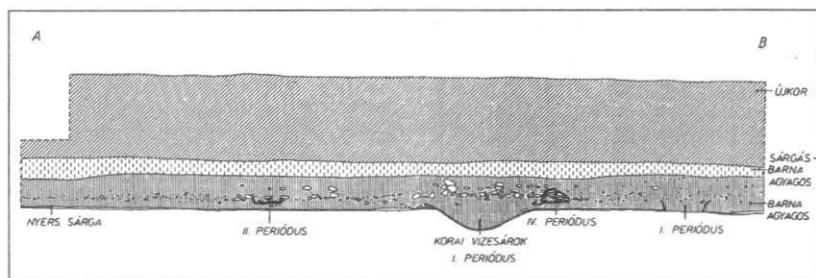

2.kép: A feltárás alaprajza a különböző periódusok feltüntetésével
Figure 2. Excavation plan showing various periods of the site

réteg következett, átlagosan 60 cm vastagságban. A réteg vastagsága változó volt, a terület északi részén vékonyabb, a déli részen vastagabb. Ezt követték a római kori kultúrrétegek. A leletek alapján a mintegy 300-350 évet átfogó időszak több periódusának maradványai mindössze 40-50 cm vastagságban maradtak ránk, elkülönítésük ezért sokszor igen nehéz feladat volt. A legkorábbi periódus objektumainak nagy részét már az altalajba vágták. A délkelet felé erősen lejtő altalaj sárga homokos, illetve kisebb foltokban világos szürke agyagos volt. A terület északnyugati ré-

teg found at this site, however, come from a time predating the Roman occupation as well as the establishment of the villa farm. Other finds are dated to the time when the farm's buildings must already have been abandoned.

The area to be excavated was covered by a 180-200 cm thick layer of Modern Age rubble (Figure 3), which had been continuously dumped there from the 1970's. Below this, a gray humus layer at an average depth of 60 cm was identified. The thickness of this layer varied. It was thicker in the

3.kép: Észak-déli metszet az ásati terület nyugati részén

Figure 3. North-south section of the excavated area in its western part

szén a homokos altalajban egy egykori feltörő forrás homokkő kiválást okozott, amely a víz sugaras feltörésének bordáit megőrizte. (4. kép) Valószínűleg éppen a forráskitörésből, mely a feltárási területtől délnyugatra lehetett, elfolyó vizet vezette el az az eredetileg természetes árok, amely a terület kiemelkedő részének aljában húzódott, s melyre még a római korban is szükség volt.

Feltehetően a közeli forrásvíz okozta azt, hogy a területről származó 13 db érem állaga igen rossz volt, és a nagyfokú korrodáltság következtében egyharmadukat meg sem lehetett határozni. A meghatározható érmek a 2. század közepétől a 4. század legvégéig egyenletes megoszlást mutatnak. Az érem leleteken kívül jelentős mennyiségű import (sigillata) és házikeramia, valamint bronz viseleti és használati tárgyak kerültek elő. Jellemző leletek a bronz

northern section of the area but became thicker towards the south. It was followed by the Roman Period culture bearing layers. On the basis of finds, a time interval spanning 300-350 years was determined, represented by a 40-50 cm thick deposit. Distinction within this deposit, however, was often very difficult. The majority of the earliest features were dug into the subsoil. This subsoil, strongly slanting towards the south, was yellow and sandy. It also contained clay in the form of smaller, light gray spots. According to the geological analysis a former spring resulted in the formation of sandstone here, which still retains the radial pattern caused by the water flowing across its surface (Figure 4). It was probably this spring (located southwest of the excavated area), whose water output was channeled into the orig-

4. kép: A római kori sírkert fala, alatta a feltörő forrásvíz okozta homokkő bordákkal

Figure 4. The wall of the Roman Period graveyard, with ridges deposited by the spring below it

íróvesszők (stílus), az ezüst berakású áttört korongfibula, valamint a tucatnyi vas patkó és vas sarló, (5. kép) melyek az előkerülés alapján a legkésőbbi periódushoz tartozhattak. Külön figyelmet érdemel a késői falba másodlagosan beépített szobor töredék, (6. kép) valamint a többretegű, több periódushoz tartozó falfestmény töredékek. (7. kép)

Mint azt már említettük, a leletanyag részletekbe menő vizsgálata nélkül, a területen egyelőre négy nagyobb periódust különíthetünk el. A legkorábbi periódust (1.) a gerenda árkokkal, cölöplyukakkal jelzett rendszer jelenti, melyhez tartozónak véljük a körbefutó, kővel jelzett szélű víz elvezető árkot is. Annál is inkább, miután ezek a faszerkezetű építményre utaló maradványok az árok-

inally natural ditch running along the bottom of the area's elevated section, and which was also used for drainage during the Roman Period.

It was presumably due to the proximity of spring water that the preservation of the 13 coins from this area was so remarkably poor. One third of these finds were so

badly corroded that not even their inscriptions could be read. The identifiable coins were evenly distributed between the middle of the AD 2nd to the very end of the 4th century. In addition to the coin finds, quantities of imported ceramics (Samian ware) and domestic pottery as well as bronze objects and pieces of attire could be recovered. Characteristic finds include bronze writing pins (stylus), an open-work disc fibula with silver inlay, a dozen iron horseshoes and a sickle (Figure 5) which, on the basis of their positions, all came from the latest period. The fragment of a statue, built into the late wall in a secondary position, deserves particular attention (Figure 6), as well as the multi-layered wall painting fragments

5.kép: Vaspatkók és vassarló a legkésőbbi, 4. periódusból

Figure 5. Iron horseshoes and iron sickle from the latest Period 4

tól délre nem jelentkeztek, tehát a rendszer az árok által közrefogott területen belül helyezkedett el. Miután az építménynek csak a szint alatti ré-

that represent several periods (Figure 7). As mentioned previously, four major periods may be distinguished at this site prior to the detailed study of the find material. Of these, the earliest (Period 1) is marked by a system composed of a timber ditch and several post holes. The drainage ditch running around the area, with its edge marked by stones, is also thought to have belonged to the same system. This is supported by the observation that such remains, indicative of wooden house structures, have not been identified south of the drainage ditch, that is, the set of structures located within the area surrounded by the drainage ditch. Since parts of this building were preserved only below the surface, and even those survived in a re-filled, carefully

6.kép: Szobortöredék a 2. periódusból

Figure 6. The fragment of a statue from Period 2

7.kép: Geometrikus díszítésű, többretegű falfestmények a 3. periódusból

Figure 7. Multi-layered wall paintings with geometric decoration from Period 3

szei maradtak ránk, azok is csak kiszedett és gondosan (tömörítve) visszatöltött formában, sem abszolút időrendjét, sem pedig rendeltetését nem tudjuk pontosan meghatározni. Feltehető azonban, hogy a villagazdaság kiépülése előtt, a markomann háborúk előtti időszakban volt használatban, s rendeltetése azonban – a közeli forrást és a temetőt (az ún. Benedek Elek utcai városi temető) figyelembevételével, – inkább kultikus mint gazdasági, ill. lakócélnak lehetett.

A következő periódust (2.) elsősorban a terület déli részén figyelhettük meg. Jellegzetessége az igen sekély, de határozott szélű falkiszedésekbe (?) visszatöltött apró falfestmény-, habarcs- és épülettörmelék. Ez a törmelékanyag a vízelvezető árok iszapos

condensed form, neither its absolute chronology nor its function could be precisely identified. It may be hypothesized, however, that it was in use prior to the construction of this villa farm, during the period preceding the Marcomannic Wars. It seems, however, that it had a cultic rather than economic or dwelling function,

given the proximity of a nearby spring and cemetery (the so-called Elek Benedek Street Municipal Cemetery).

The next period (2) could be observed predominantly in the southern section of the excavated area. It was characterized by fragments of wall-paintings, plastering and rubble, deposited in a shallow but well defined depression that could provisionally be interpreted as the place where a wall had been removed. This type of rubble was also found on top of the silted fill found in the drainage ditch. On the basis of the little information at our disposal, it is not possible to decide whether the place of the removed wall was re-filled with coeval rub-

betöltésének tetején is megtalálható. A rendelkezésünkre álló kevés adat alapján nem eldönthető, hogy a falkiszedéseket saját bontási anyagával töltötték-e fel, vagy pedig a villagazdaság más, közeli épületéből szállították ide. A periódushoz tartozó, az északi részen még némileg megmaradt kőfalak, melyek egy részét a későbbi időszakban is használták, azonban nem utalnak vakolt, festett kivitelre. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a 2. periódusban itt álló építmény felszámolását követően a beépített terület határa ismét északabbra tolódott.

A 3. periódus jellegzetes építménye a széles, kelet-nyugati fal, melyet részben a 2. századi periódus egy falalapjára alapoztak, s helyzete, valamint kötőanyag nélküli szerkezete alapján a majorság egyik kerítőfalának gondolhatunk. Ehhez a periódushoz tartozhatott a kutatási terület nyugati részén előkerült sírkert is. A zárt, díszes oldalával befelé forduló, egyébként egy északkelet-délnyugati kerítésfal(?)hoz épített, mintegy 10 x 5 méteres területen 17 sírt tudunk feltárni. A sírok valamivel több mint a fele csontvázas (köztük téglasír is) volt, de illeszkedve hozzájuk előkerültek szegényes melléklettel ellátott szórt-hamvas sírok is. A temetőrész leletei hozzásegítenek a periódus abszolút idejének meghatározásához. Mind a használati és az igen szegé-

ble, or whether the fill originates from another, nearby building of the villa farm. Stone wall remains, partially preserved in the northern section of the excavated area and dating to the same period, however, show no signs of plastering or wall paintings, although some of their stones were evidently re-used in later periods. It seems to be certain, however, that following abandonment of the Period 2 building that had stood here, the border of the habitation area was expanded towards the north.

One wall running east to west was a characteristic structure representing Period 3. It was partially built on the foundations of the wall built during the AD 2nd century. On the basis of its position and its dry masonry structure it may be hypothesized that this wall surrounded the villa farm. A graveyard found in the western section of the excavated area may also have belonged to this period. Seventeen graves could be excavated in the approximately 10 x 5 m area along the fencing wall that ran northeast-southwest and whose inner side was decorated. More than half of the graves were inhumation burials (including brick-covered graves). However, an adjacent set of scattered-ash cremation graves was also

nyes viseleti tárgyak, valamint az éremleletek a 3. század második felére helyezik a sírkert használatát. Ehhez a periódushoz tartozhattak a kelet-nyugati irányú kerítőfal omladéka között talált nagyméretű falfestmény töredékek is, amelyek feltehetően a közelben álló díszesebb épületből származhattak.

A leletek alapján számolnunk kell egy legkésőbbi (4.) periódussal is, melyet a kidőlt kelet-nyugati kerítésfal omladékának tetején figyelhettünk meg. A vízszintesre planírozott, elegyengetett köves felszínt, mely a kerítésfal irányát követve kelet-nyugati irányú volt, talán útként használhatták, a felszínén előkerült érmek alapján a 4. század legvégén is. Erre utalnak az innen előkerült patkó leletek is. A villagazdaság területét ekkorra már vagy felhagyták, vagy a termelés kisebb területre zsugorodva, a korábbinál szűkebb keretek között folytatódott.

Előkerült a feltárás során három kút is, melyeket sajnos a rövid határidő és az igen magas talajvíz következtében nem tudtunk feltárni. Tartalmuk jelenleg az új épület alatt sértetlenül megtalálható. A fentiekből következően a kutak periódushoz sorolása bizonytalan. Csupán a sírkert keleti fala alatt lévő kútról állíthatjuk, hogy az az első két periódus valamelyikéhez tartozhatott.

found that contained but modest grave goods. Finds from the cemetery's excavated section are of help in identifying absolute dates for this period. Both mundane artifacts and pieces of attire from these graves, as well as the coin finds, date the graveyard to the second half of the AD 3rd century. Fragments of a large wall painting, recovered from among the rubble of the fencing wall running east to west and supposedly originating from the decorated building nearby, must also date to the same period.

On the basis of the recovered finds, one must also reckon with another period (4), the latest at this site. Remains of this period could be observed on top of the rubble originating from the ruined east-west fencing wall. The leveled, horizontal stony surface, which ran along the east-west path of the fencing wall, was perhaps used as a road even at the very end of the AD 4th century, as is shown by the coins recovered on its surface. The area of the villa farm had either been abandoned by that time, or reduced production was limited to a smaller area than during earlier periods.

Three wells were also found during the course of excavations here. Unfortunately, owing to the pressing deadline and the high water

Az aquincumi topográfia jelenleg ismert rendszerébe az újonnan feltárt emlékek 2. és a 3. periódusai illeszthetők be legbiztosabban. Az előkerült maradványok valószínűleg ugyanakkor a villagazdaságnak a déli részét alkották, amelyhez a mostani feltárás területétől északra, 300-350 méternyi távolságra, a Kaszásdűlő-Csikós utcai villa néven ismertté vált épület is tartozott. (ZSIDI 1994)

Zsidi Paula

Irodalom – Literature

ZSIDI 1994 – ZSIDI, P., Die römische Villa von Kaszás-dűlő – Csikós utca und die Frage der Villen im Territorium des Munizipiums von Aquincum. Balácai Közlemények III (1994) 292-311

ZSIDI 1996 – ZSIDI P., Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros és a katonaváros közötti szakaszon. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 63-68

table, these features could not be investigated extensively. Their contents, however, remained undamaged and is preserved under the modern building. As a result of these difficulties, however, the dating of these wells is uncertain. It is only the well identified under the eastern wall of the graveyard that can alternatively be assigned to one of the first two periods.

Periods 2 and 3 represented by the newly discovered monuments fit best within the presently known system of archaeological topography in Aquincum. It is likely that the settlement remains discovered belonged to the southern section of the same villa farm, whose other building was discovered 300-350 m to the north of the present excavation area and is known as the Kaszásdűlő – Csikós Street site (ZSIDI 1994).

Paula Zsidi

A Corvin téri ásatás leg- újabb eredményei - 1998

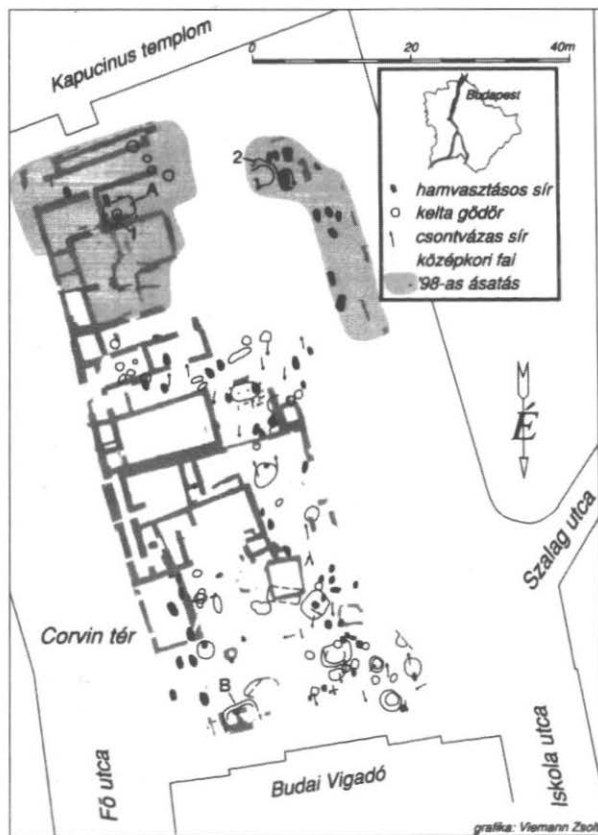
(Bp., I. ker. Corvin tér)

1998 gyümölcsözőnek ígérkezett az előző évben megkezdett leletmentés januári folytatásakor (HABLE 1998, 25-39) Sajnos május elejére elfogyott a Budavári Önkormányzat által biztosított keretösszeg, így szeptember elejéig szüneteltetni kellett az ásatást. A helyhatósági választások után az I. kerület új vezetése további 16 millió forinttal támogatta kutatásainkat, amivel december 18-ig tudtunk ásati. Befejeztük a tér északi zónájában megnyitott szelvényesorok feltárását (1. kép 11-17., 20.1-6. és 21.2-7. szektorok), ezt követően a kapucinus templom előtti, déli részen nyitottunk új felületeket. A délkeleti szektorokat ez idő alatt sikerült átvizsgálni, teljesen érintetlen maradt viszont a terület nyugati széle és 5 szektor kivételével a délnyugati negyed is. Jelenleg a kétharmadig felásott, meddőhalmokkal és bizonytalan sorsra ítélt, helyenként életveszélyes állapotban hagyott, hatalmas fákkal szomorú látványt nyújt a Corvin tér. Eltűnt a műtszázadi díszkút, s a környékbeli lakók aggodalommal figyelik, mi történhet még a barna vaspalánkok mögött. A régész és a régészet több ízben éthető indulatokat váltott ki, függetlenül at-

Recent results of the Corvin Square excava- tions – 1998

(Bp., District I, Corvin Square)

Year 1998 seemed very promising at the time when last year's rescue excavations continued in January (HABLE 1998, 25-39). Unfortunately, by the beginning of May, financial support provided by the local government of the Buda Castle District had dried up, and field work had to be suspended until the beginning of September. Following local municipal elections, the new district government provided a grant of an additional 16 million HUF that was sufficient for funding excavations until December 18. Work in the row of excavation squares opened in the northern zone of the square could be accomplished (Figure 1: Sectors 11-17., 20.1-6. and 21.2-7). Subsequently, new surfaces were uncovered in the southern section of the square, in front of the Capuchin Church. Meanwhile, the southeastern sectors could also be investigated. On the other hand, the western and (with the exception of 5 sectors) southwestern quarter of the area remained unexcavated. Currently Corvin Square, with two thirds of

1. kép: 1998 – ásatási alaprajz
Figure 1: (1998 – excavation plan)

tól, hogy mi csak a kötelességünket végeztük.

Ezen a helyen nem azt próbáljuk megmagyarázni, hogy miért történt mindez, hanem arra teszünk kísérletet, hogy leírjuk, milyen régészeti eredményekkel gazdagodott múlt

its surface dug up, covered with piles of backdirt and mustering isolated large trees in life-threatening positions is altogether a sad sight. A last century decorative fountain was removed, and inhabitants in the neighborhood look anxiously behind the brown iron fencing of the working area trying to figure out what else could happen here? Archaeologists and archaeology has incited understandable negative emotions, regardless of the fact that we only did our

duty at this site. The aim of this article is not to explain what happened and why. Instead, an attempt is made to describe what archaeological results made the several millennia old cultural historical portrait of the Víziváros region richer, with

év óta a Víziváros több évezredes történetéről alkotható kép, különös tekintettel az Aquincumi Múzeum kutatási körére, a kelta-római időszakra vonatkozóan.

A Magyar Múzeumok c. folyóirat őszi számában már közhírré tettük, hogy az előző szezonban Dr. Ringer Árpádnak a Corvin tér északnyugati negyedében sikerült hitelesíteni százezer évnél idősebb őskőkori rétegsorokat (MagyMúz. 1998, 13). A középső és felső paleolitikum közti átmeneti időszakra datálható leletek (kőeszközök, fosszilis állatsontok, faszénminták) előkerülése azt jelenti, hogy eddig a Corvin tér Budapest egyik legkorábbi emlékanyaggal bíró lelőhelye. Érdekes jelenségeket tártak fel és szép tárgyakat mentettek meg kollégáink a rézkor és bronzkor időszakából is. A tér délkeleti negyedében Mester Edit folytatta annak a középkori pincesorinak a feltárását, mellyel egykor egészen a kapucinus templomig megváltoztatták az ősfelszínt. A falközökben, egykori udvarok helyén szerncsés esetben korábbi épületek vagy sírok rejtőztek (1. kép és 2. kép, 3. kép).

1997 decemberéig 43 hamvasztásos rítusú és 34 csontvázas sír képviselte a római temetőt. 1998 januárjától májusig további 20 szórt hamvas és 8 csontvázas temetkezésre, majd az utolsó kampány során 29 ham-

special regard to the research area represented by the Aquincum Museum, that is, research into the Celtic and Roman Periods.

As has already been published in the fall issue of the periodical *Magyar Múzeumok* (Hungarian Museum), during the last field season Dr. Árpád Ringer succeeded in verifying the palaeolithic stratigraphy revealed in the northwestern quarter of Corvin Square as stretching over 100,000 years (MagyMúz. 1998, 13). The discovery of finds datable to the transition between the Middle and Upper Palaeolithic (stone implements, fossil animal bone, charcoal samples) means that Corvin Square is the oldest known archaeological site within the area of Budapest. Interesting phenomena and attractive artifacts were also brought to light by our colleagues specialized in the Copper and Bronze Ages. In the southeastern quarter of the square, Edit Mester carried on with the excavation of the row of medieval cellars that once had altered the natural surface of the site all the way to the Capuchin Church. The area between the walls, where courtyards existed in the old days, often contained the remains of earlier buildings or even burials (Figure 1, Figure 2, Figure 3).

Until December 1997, the Roman period cemetery at this site had

2. kép: Földbe mélyített padlójú kelta épület
Figure 2: Celtic building with sunken floor

vasztott, ill. 9 hamvasztás nélkül eltemetett római személy maradványaira bukkantunk. A statisztika szerint tehát jelenleg 143 római sír leletanyaga áll rendelkezésünkre.

Mint azt már említettük tavaly volt éppen száz éve annak, hogy a Budai Vigadó alapozási munkálatai során és a Fazekas téren (ma Szilágyi Dezső tér) római sírkövekre bukkantak. (KUZSINSZKY 1898, 446) A sztéléket azoknak a katonáknak állították, akik vagy Aquincum későbbi állandó garnizonjában, a *legio II. Adiutrix* kötelékeiben szolgáltak, vagy kisebb lovasági egységekbe voltak beosztva (*ala Hispanorum I.* ill. *ala I. Hispanorum Auriana*). Napjainkra egyre több régészeti lelet igazolja azt a feltevést, hogy az utóbbi két segédcsoport tábora a mai Bem tértől délnyugatra épült ki

been represented by forty-three cremation and 34 inhumation graves. Another 20 scattered ash burials and 8 inhumation graves came to light between January and May 1998. Finally, during the last campaign 29 cremation and 9 inhumation graves of Roman people were recovered.

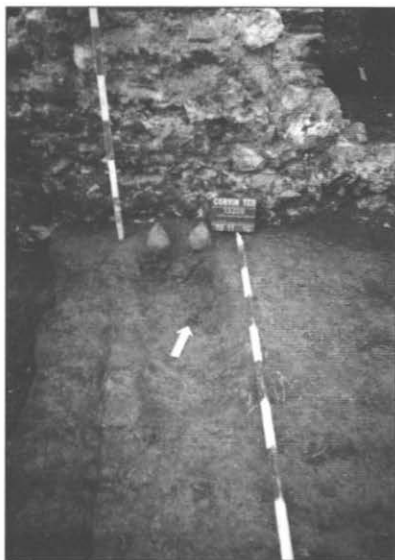
According to these statistics, find material from altogether 143 Roman Period graves is now at our disposal.

As mentioned before, last year was the centenary of the discovery of Roman Period grave stones during the foundation works of the construction of the so-called Buda Entertainment Hall on then Fazekas (today's Dezső Szilágyi) Square (KUZSINSZKY 1898, 446). These stele were erected in the memory of soldiers who either served in the later permanent division of Aquincum, *legio II. Adiutrix*, or were assigned to smaller cavalry units (the *ala Hispanorum I.* or *ala I. Hispanorum Auriana* respectively).

Recently, an increasing number of archaeological finds support the hypothesis the forts of these two lat-

(GARÁDY 1943, 210; KÉRDŐ 1995, 1996, 1997). A későbbi hadiút („limes-út”) egyik nagy nyugati elgazásánál (Csalogány utca), a gellérthegy-tabáni bennszülött (*eraviscus*) települési központ közelében, az 1. század közepén létesített katonai bázis, kulcsfontosságú ellenőrző szerepet játszhatott az óbudai legiótábor elkészüléséig (Kr.u. 89). Valószínű, hogy a Corvin téren eltemetett rómaiak e tábor, vagy a táboron körüli civil település (*vicus* vagy *canabae*) lakói lehettek. Ezt bizonyítják azok a sírmellékletek is, amelyek közül néhány éppen a legintenzívebb korai csapatmozgások idejére, *Claudius* császár uralmának végére, ill. Nero korára keltezhető (3.kép HABLE 1998, 31; 7.kép). Már a tavalyi ásatási idényben bizonyossá vált, hogy a temető, s így nyilván a tábor is – vagy annak polgári telepe – folyamatosan a 4. század harmadik negyedéig használatban volt, annak ellenére, hogy a sírok zöme idén is az Kr. u. 1. század vége és 2. század második fele közötti időszakra datálható.

A római hadsereg pannoniai előnyomulása Budapest területén döntő változásokat okozott az helyi lakosok életében. Lassú, de zökkenőmentes folyamatként írható le az *eraviscus* kelták behódolásának, *romanizációjának* időszaka, melynek során legfontosabb augustus-kori telepük (a gellérthegyi „*oppidum*”) is elnéptelene-

3. kép: római szórthamvas sír az „A” épület pusztulási rétegebe ásva

Figure 3: Roman Period scattered cremation grave dug into the destruction layer of building „A”

ter auxiliary units were built west of present-day Bem Square (GARÁDY 1943, 210, KÉRDŐ 1995, 1996, 1997). The military base, established in the middle of the AD 1st century at the great western fork of the military („limes”) road (present-day Csalogány Street) and in the proximity of the large native (*Eraviscus*) settlement center of Gellérthegy – Tabán, must have been of key importance before the Óbuda legionary fortress was finished in AD 89. It seems likely that the Romans buried at Corvin

dett. Ha összehasonlítjuk akár a gelérthegeyi, vagy Corvin téri épületek szegényességét (1. kép A, 6. kép) az Aquincumi polgárváros magánházainak komfortjával, akkor a különbség érthetővé teszi a *vita Romana* elfogadásának egyéb okait is.

Legújabb leleteink arra utalnak, hogy a vizivárosi kelta telep – az eddigi elképzeléssel szemben – hosszabb ideig állt fenn a rómaiak megjelenése előtt. Tacitus egyik megjegyzése szerint az *Aravisci*, vagyis az *eraviscusok* törzse sokáig a Duna bal partján élő *osusokkal* volt szomszédos (Germ. 28). De hogy melyikük vándorolt új hazába a másik mellől, azt már maga

4. kép: Két terra sigillata csésze (paropsis) C.T.SUC mesterjeggyel

Figure 4: Two samian ware cups (paropsis) marked C.T.SUC

Square belonged to this fort, or were the inhabitants of the civilian settlement (*vicus* or *canabae*). This is also reflected by the grave goods, some of which can be dated to the time of most intensive early military activity, at the end of the reign of Emperor Claudius and the time of Nero respectively (Figure 3, see also: HABLE 1998, 31, Picture 7).

It had already become clear during last year's excavations that the cemetery, as well as the fort or the civilian settlement around it, were used continuously until the third quarter of the 4th century, in spite of the fact that the majority of graves can be dated to the time interval spanning the end of the 1st and the second half of the 2nd century.

The advancement of the Roman army in the area of present-day Budapest lead to decisive changes in the life of local inhabitants. The period of submission and *romanization* of *Eraviscus* Celts may be described as a slow but undisturbed process, during which their Augustus Period settlement (the Gellért Hill „*oppidum*”) was abandoned. When the poverty of buildings on Gellért Hill or at Corvin Square (See Figure 1: A and Figure 6) are compared to the comfort of private houses in the Aquincum Civil Town, the difference makes under-

a szerző sem tudta. Erre a locusra vándorlástelméletek sora épült, melyek lényege, hogy a kelták *eraviscus* csoportja csak Kr.e. 60-50 között jelent meg a mai Pest, Fejér, Tolna és Komárom megye területén (SZABÓ 1990, 26). Budapesten eddig egyetlen helyen figyeltek meg az *eraviscus*oknál korábbi kelta települést, Békásmegyeren, a Vízmű területén. (TOMPA 1942, 130)

1998 őszéig úgy gondoltuk, hogy a Corvin téri kelta objektumok egy rövid életű, az Kr.e. 1. sz. közepén alapított és legkésőbb Claudius császár uralma alatt elhagyott életér emlékei lehettek (HABLE 1998, 25-39), melynek megszűnését az 1998 évi leletek ismeretében sem lehet későbbre datálni. A falu a szigetszentmiklósi telephez hasonló sorsban osztozhatott (HANNY 1992, 241). Mindeddig nem találtunk komolyabb ipari tevékenységre utaló nyomokat (mint a Tabánban, BÓNIS 1969, 210-215). Stratégiai szempontból kimondottan rossz helyen feküdt. Létét ideig-óráig talán a Duna és a Várhegy közelsége indokolta. Előbbi mint közlekedési útvonal, utóbbi veszély esetén a menekülés egyik lehetséges irányaként, mint alkalmi menedékhely (*refugium*) játszott szerepet a hely megválasztásakor. (NAGY László 1952, 190) Földbe

standable the other reasons why the *vita Romana*, the Roman way of life, was accepted.

Our latest finds indicate that, as opposed to previous hypotheses, the Víziváros Celtic settlement had existed for a long time before the Romans arrived. According to a note by Tacitus, *Aravisci*, that is the tribe of *Eravisci*, lived in the neighborhood of the Osus people who inhabited the left bank of the Danube (Germ. 28). However, the author did not know which of these two groups moved to the new homeland, leaving the other behind. A number of migration theories have been built onto this locus, all of which essentially posited that the groups of *Eravisci* arrived in the areas of present-day Pest, Fejér, Tolna and Komárom counties only around 60 to 50 BC. (SZABÓ 1990, 26) Up to this point, only a single Celtic settlement predating the *Eravisci* was observed in the territory of Budapest: it was found at Békásmegyér, within the area of the Water Works. (TOMPA 1942, 130)

Until the fall of 1998, it was believed that Celtic features at Corvin Square were monuments of an habitation area that had been established in the middle of the AD 1st century and abandoned during the reign of Claudius at the very latest (HABLE 1998, 25-39). In light of

mélyített padlójú, gerendavázas, vert agyagfalú épületei könnyen leégtek (1. kép B, 4. kép), vagy üresen hagyva egyszerűen csak összeomlottak. Ránk maradt romjaikból vagy a pusztulás végtermékei (összegetett faldarabok, patics, faszén) figyelhetőek meg, vagy a fából ácsolt szerkezeti elemek lenyomatai (5. kép; 1. kép B). Mindkét

szezon alatt számtalan olyan hulladékgödör bukkant elő, melyek betöltése tele volt égett fa és agyagmaradványokkal és összetört, kidobott cserepek százaival (6. kép; 1. kép 2). Az egyik ilyen, korábban talán veremnek, vagy munkagödörnek használt objektumban a kelta falu életének kezdeti időszakát képviselő tárgy feküdt. Ez a bronzból készült ruhakapcsoló tű (*fibula*) biztos, hogy még a kelta hatalmi egyensúly megbomlása (az ún. La Tène D1 periódus) előtt, Kr.e. 150-100 körül készült. (7. kép) Nyugat kelta temetők és telepek anyagából jól ismerjük (STÄHLI 1977, Taf. 3.), hasonló darabok kerültek elő Nyugat-Magyarország

5. kép: Leégett kelta épület nyomai az ásatási terület északi metszetsfalában

Figure 4: Traces of a burnt Celtic building in the northern section wall of the excavation area

the new, 1998 finds, the settlement cannot be dated to a later period. This village may have shared the fate of the Szigetszentmiklós settlement (HANNY 1992, 241). To date, no evidence of industrial activity has turned up (as opposed to Gellérthegey – Tabán, BÓNIS 1969, 210-215). From a strategic point of view, this settlement was located at a definitely disadvantageous spot. Its short-term existence, however, must have been temporarily justified by the proximity of the Danube and Castle Hill. The first served as an important line of communication, while the second was a possible refuge (*refugium*) in case of danger. These points may have been

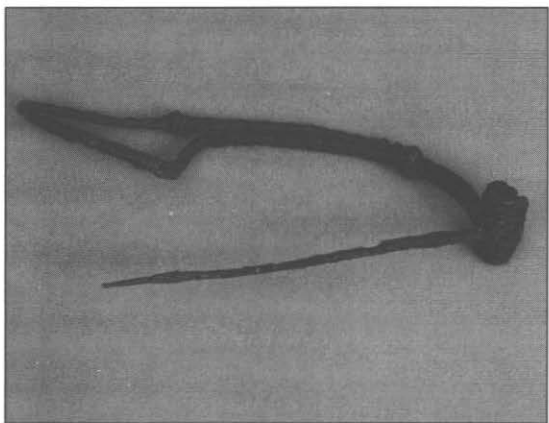
egyik fontos oppidumából, Velem-SzentVid területéről (MISKE 1907, XL. tábla: 20). Hogy a tárgy milyen régészet és történeti összefüggésekbe illeszthető, azt kelta leletanyag teljes átvizsgálásáig nem lehet pontosabban meghatározni. Egy tavaly talált kapos-völgyi típusú érme, egy üvegkarperec töredéke és néhány korábbi hagyományokat tükröző kerámia képezi az eddig azonosított korai lelethorizontot. Ezek és esetleg további információk három lehetséges magyarázatot vetnek fel.

Évtizedekkel ezelőtt megfogalmazódott az a vélemény, mely szerint az *eraviscus* népesség már jóval Kr.e. 100 előtt, a *boius* törzs hegemoniája alatt, közvetlenül azok itáliai bevándorlása után elfoglalhatta későbbi északnyugat-dunántúli szálláshelyeit és az erősebb hatalmi szféra szétesésekor, a dákok hadjárata után (Kr.e. 50 körül), jelent meg önálló nevén, azaz független törzsi egységként (MÓCSY, 1960, XVIII). Későbbi vándorásuk végérvényes igazolása esetén a tárgy az új hazát keresőkkel együtt is érkezhett, de valószí-

6. kép: Gerendákkal áthidalt verem a „B” épület alapárkában

Figure 6: Storage pit bridged with logs in the foundation ditch of building „B”

8. kép: Fibula az egyik kelta objektumból

Figure 8: Fibula from one of the celtic feature

nű, hogy inkább az őket megelőző, már korábban letelepedett, egyelőre ismeretlen kelta etnikum (esetleg a *boius diaszpóra*) egyik tagjának viseleti tárgya volt.

A Corvin tér 1998 évi új leletei számtalan történelmi kérdés jobb megismeréséhez nyújthatnak segítséget, de az már most egyértelmű, hogy ásatási eredményeink a kelta és római kultúra, s azt képviselő hatalmi szférák egymásra hatásának fontos dokumentumai.

Hable Tibor

Irodalom – Literature

BÓNIS 1969. – B. BÓNIS É., Die Spätkeltische Siedlung in Gellért-hegy-Tabán in Budapest. Arch-Hung. S.N. 47 1969

GARÁDY 1943 – GARÁDY S., – Jelentés az 1936–42. évben végzett ásatásokról. Bud. Rég. 13. 1943 403–438

GOHL 1908 – GOHL Ö., A budapesti eraviszkus éremlelet (Tanulmány az eraviszkus nép pénzveréséről), Numizmatikai Közöny I. 1902, 19–45

MagyMúz 1998 – HABLE T. - HORVÁTH M. A. - RINGER Á. - VÉGH A., „Visszamerengni mit ér...?” – A Corvin téri ásatás, múltunk megismerésének páratlan lehetősége, Magyar Múzeumok 4.3. (1998/3.) 13–14

considered when the spot was selected for settlement. (NAGY László, 1952, 190) The buildings with wooden structures, sunken floors and mud-brick walls were easily destroyed by fire (Figure 1 and Figure 4), or simply collapsed once they had been abandoned. Their ruins are either found as the end-products of destruction (burnt pieces of wall, wattle-and-daub and, charcoal) or in the form of the imprint of carpentry structures (Figure 5; Figure 1: B).

Numerous refuse pits were discovered during both seasons whose fill was rich in the remains of burnt wood and clay fragments, in addition to the hundreds of discarded sherds (Figure 6; Figure 1: 2). An object representing the first period of the Celtic village was found in a feature that had been either a storage facility or a clay-extraction pit. It is certain that this bronze brooch (*fibula*) was manufactured prior to the loss of balance within the Celtic power structure (the so-called La Tène D1 Period), Around 150 – 100 BC. (Figure 7)

This type is well known from western Celtic cemeteries (STÄHLI 1977, Taf. 3.), and similar pieces are also known from one of the important *oppida* in western Hungary in the area of Velem-SzentVid (MISKE 1907, Plate XL: 20).

HABLE 1998 – HABLE T., Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárájáról a vízivárosi katonai tábortól délre (Bp. I. ker. Corvin tér), AQUINCUM – A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben Aquincumi Füzetek 4 (1998) 25-39

HANNY 1992 – H. HANNY E., Kelta település nyomai az M0 autópálya nyomvonalán (Szigetszentmiklós-Üdülősor, -Vízműtelep), Régészet kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. (1992) 241-276

KÉRDŐ 1995 – KÉRDŐ K., – A Viziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1994-ben Aquincumi Füzetek 1 (1995) 15-22.

KÉRDŐ 1996 – H. KÉRDŐ K., – Leletmentés a vízivárosi római kori tábortól nyugatra. Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1995-ben Aquincumi Füzetek 2 (1996) 12-13

KÉRDŐ 1997 – K. H. KÉRDŐ – Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastells von Viziváros (Wasserstadt). In: Akten des XVI. International Limeskongress in Rolduc 1995 (1997) 399-404

KUZSINSZKY 1898 – KUZSINSZKY Bud. Rég., 18 (1898)

Prior to the detailed analysis of the relevant Celtic find material it is not possible to determine more precisely the archaeological and historical affiliations of this specimen. The early Celtic context identified to date, contained a Kapos Valley type coin, a fragment of a glass bracelet and some sherds representing earlier stylistic traditions. These as well as other potential sources of information raise the possibility that there may be three different explanations for the way the site looks. Several decades ago, the proposition was put forward that the *Eraviscus* population occupied its habitation area in north-western Transdanubia well before 100 BC, during the hegemony of the *Boius* tribe, immediately after their immigration from Italy. When this strong power structure fell apart, and the Dacian Military campaign was over (around 50 BC), the *Eraviscus* tribe first appeared using its own denomination, as an independent tribal unit (MÓCSY 1960, XVIII).

Should their subsequent migration be successfully proven, it cannot be ruled out that these objects arrived with those who were in search of a new homeland. It is likely, however, that the objects belonged to an individual of a pre-

MISKE 1907 – MISKE K., BÁRÓ, A., Velem Szt.Vidi őstelep I. A harátsolt leletek leírása. Wien 1907

MÓCSY 1959 – MÓCSY A., Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen. Bp. 1959

MÓCSY 1968 – MÓCSY A., A gellérthegy-tabáni telep és az eravizkuszok problémája, in: Antik Tanulmányok XV/2. (1968) 275-279

NAGY L. 1952 – NAGY LÁSZLÓ, őskori telepnyomok a Budai Várhegyen, ArchÉrt. 79 (1952) 190-197.

NOVÁKI – PETŐ 1988 – NOVÁKI, GY. – PETŐ, M., Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf Gellértberg in Budapest. Acta-ArchHung 40/1-4. (1988) 83-100

STÄHLI 1977 – STÄHLI B., Die Laténeigräber von Bern-Stadt. Schriften des Seminars für Urgeschichte der Universität Bern 3. Bern 1977

SZABÓ 1990 – SZABÓ M., Pannonia a római foglalás előtt (La Ténecor), Pannonia régészeti kézikönyve szerk.: Mócsy A.-Fitz J. Bp. 1990, 15-30

TOMPA 1942 – TOMPA F. – ALFÖLDI A. – LÁSZLÓ GY. – NAGY L. – NAGY T. Budapest az ókorban. Budapest története I. (Bp.1942)

ceding, currently unknown group of Celtic ethnicity (perhaps resulting from the *boius diaspora*). New finds from Corvin Square brought to light in 1998 will shed light on a number of historical questions. It is already evident, however, that these excavation results will shed light on both Celtic and Roman culture. They are important data showing the interaction between these two cultures, and the related spheres of power.

Tibor Hable

Nagytétény-CAMPONA – 1998

(Bp., XXII. ker.)

1998 június 15-én tovább folytatódott Budapest XXII. kerületében, Nagytétényben a 12 hetes időszakra tervezett ásatás, amely immár a 3. évadba lépett. Az idei feltárásokkal, hasonlóképpen az elmúlt időszak feltárásaihoz, a régi kutatási eredmények és azok pontos helyszíneinek azonosítása mellett a közeljövőben kialakítandó Campona-Régészeti Park tervezéséhez szükséges adatokat kívántuk kibővíteni.

Ezen tervezett feladatok mellett ásatási színhelyünk közelségében végzett felújítási és közművesítési kiviteli munkákkal összhangban végzendő sürgős leletmentési feladatokat is elláttunk. Az idén tehát 4 színhelyen végeztünk hitelesítő ill. leletmentő ásatást (1.kép):

1. Az előző években megkezdett hitelesítő ásatások színhelyén a két főútvonal, a *via principalis* és a *via praetoria* dél-keleti sarkában levő épülettömb „P-16-17”-es szelvényeiben.

2. Az ásatási terület és egyben az erőd főbejáratát képező keleti kapunál az elmúlt évben megkezdett feltárásokat folytattuk a déli kaputorony mögötti út, a *via sagularis* és a kapun kivezető főút a *via principalis*

Nagytétény-CAMPONA – 1998

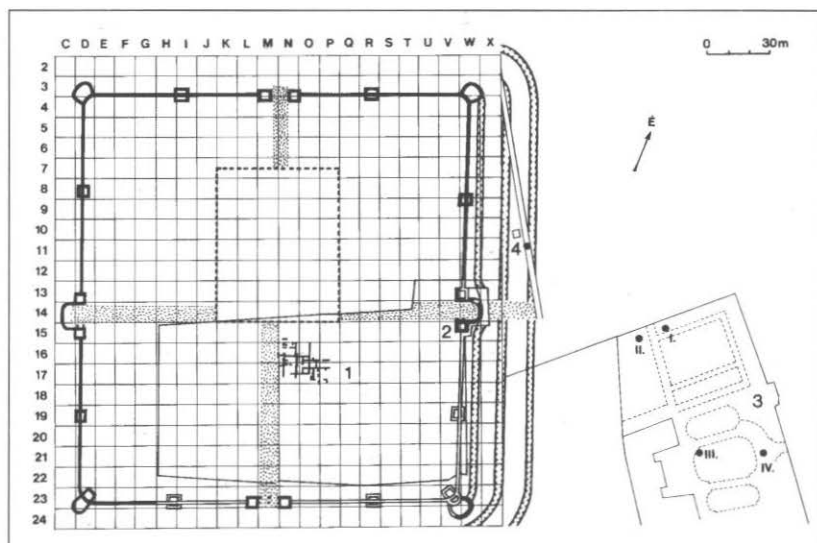
(Bp., District XXII)

On July 15, 1998 we continued the third year of our excavations in District XXII, Budapest (Nagy-tétény). A field season of 12 weeks was planned. Similarly to excavations during the previous two field seasons, this year's work was aimed at the verification of old excavation results and their exact locations, as well as additional data gathering for the planning of the Campona Archaeological Park to be created in the near future.

In addition to these planned tasks, urgent rescue excavations also had to be carried out in relation to renovation and the construction of public utility works near the scene of our project. Consequently, verifying and rescue excavations were carried out at four locations (Figure 1):

1. In Squares „P-16-17” of the housing block, located in the south-eastern corner of the intersection between the *via principalis* and the *via praetoria*.

2. In the row of Squares „V-15-14-13”. This area, first excavated last year lay at the entrance of both the excavation area and the eastern gate that served as the main entrance to

1.kép: Az 1998-ban folytatott ásatások alaprajza
Figure 1: The groundplan of the continued 1998 excavations

találkozási vonalában a „V-15-14-13”-as szelvény soron és a „W-14” szelvényben, ahol a kapu elfalazása mögött végeztünk hitelesítő ásatást.

3. A Nagytétényi kastély és parkjának felújításával párhuzamosan folyó közművesítési beruházások földmunkái során végzett leletmentéseink a Kastélykertben.

4. A Campona erőd előterében a Szt. Flórián téren és a térről észak felé kivezető Landler J. út mentén végzett csatornázási földmunkák leletmentései.

Az 1. számú munkahelyen a „P-16-III” szelvényben tovább folytat-

the fort. It corresponds to the intersection between the via sagularis (running behind the southern gatehouse) and the via principalis (leading out on the gate). Verifying excavations were also carried out in Square „W-14”, behind the walls of the gate.

3. Public utility development, carried out in parallel with the renovation of the Nagytétény Castle and its park, necessitated rescue excavations in the castle's garden.

4. Additional rescue work was carried out in the foreground of the Campona fort at St. Flórián Square

tuk az elmúlt évben kezdett feltárásokat. A „d” szektorban, a mai felszint elérő, agyagból megépített (2.kép) kemencét találtunk csaknem teljesen ép boltozattal. A helyszín sárga agyagos és épülettörmelékes betöltéséből későrómai anyag, zöldmázás és besimított kerámia, római érmék, síküveg töredékét, bélyeges tegulákat és egy barna színű ovális, lapos, alsó felületén vésett gemmát találtunk.

Az erőd keleti kapujánál, a 2. számú munkahelyen az elmúlt évben tisztáztuk a kapu kiterjedését és meghatároztuk az elmúlt időszak bolygatásainak mértékét. Az idén tovább folytattuk ezt a munkát. A kapu északi átjárójába a múlt század elején, 1827-ben egy a környéken fellelhető és bányászott

and along Jenő Landler Street running north of the square where earth moving took place during drainage construction.

At Workplace 1, excavations begun last year were carried on in Square „P-16-III”. An oven built from clay (Figure 2) with an almost intact dome reaching the present-day surface was found in Sector „d”. The yellow, clayey fill of this location was mixed with rubble. It revealed Late Roman, green glazed and smoothed sherds, Roman coins, fragments of glass sheeting and stamped *tegulae* as well as a flat brown oval gemmal shape with incisions on its lower surface.

Workplace 2 was located at the fort's eastern gate. In the previous year the extent of the gate and the

2.kép: P-16-III szelvény „d” szektorában levő kemence nyugatról
Figure 2: The western view of the oven in sector “d”, square P-16-III

degree of disturbance in the stratigraphy were identified, and the same work was continued in 1998. An arched cellar, lined with soft dressed limestone originating from a neraby quarry, was dug into the gate's northern passageway in 1827. During earth moving related to the construction of this cellar

fehér, puha mészkőkváderekből épített bolthajtásos pincét építettek. A pince földmunkálatai során a kapuzat hajdani rétegsorai megsemmisültek, ezért az idén a kapu déli átjáróban próbáltunk szerencsét. A „V-14”-es szelvényekben két párhuzamosan futó 1,2 m szélességű keletnyugati kutatóárkot találtunk, amely feltehetőleg a kapun kivezető út, a *via principalis* meghatározására húzták a korábbi két ásatási kampány, az 1930-as vagy az 50-es évek feltárásai során. A „V-14-III” szelvényben futó egyik ilyen kutatóárok kibontása során az árok alján egy eddig dokumentálatlan, a *via sagularis* vonalát követő észak-déli falazott köcsatornát találtunk. (3.-4.kép) A 10-12 cm vastag, kőlapokkal fedett

the original stratigraphy of the gate region was destroyed. Verification was thus attempted in the southern passageway of the gate. Traces of two 1.2 m wide parallel trenches, running east to west, were discovered in Square „V-14”. They must have been opened in an effort to determine the location of the *via principalis* leading out through the gate in one of the two previous excavation campaigns during the 1930s or the 1950s.

During the excavation of one of these trenches running in Square „V-14-III”, a previously undocumented, fragment of a stone-walled drainage was recognized. (Figure 3 and 4) It ran north to south, following the line of the *via sagularis*. This drain, covered by 10-12 cm thick

stone slabs, was 35-40 cm wide and 80 cm deep. Its walls were 40 cm thick. The short excavated section of its base showed no signs of a stone or brick bottom. The trench opened inside the cellar, along the line of this drain, proved fruitless. Even this relatively deeply built Roman utility was destroyed by the

3.kép: A *via sagularis* vonala a keleti kapu mögött, feltárás közben

Figure 3: The line of the *via sagularis* behind the eastern gate during excavation

csatorna, 35-40 cm széles és 80 cm mélységű belvilággal, 40-40 cm széles falakkal épült meg. Az alján, a feltárt rövid szakaszon nem találtunk épített kő vagy téglafeneket. Eredménytelennek bizonyult a csatorna vonalában az újkori pincében ástott kutatóárkunk, ahol a pince földmunkálatai során ez a viszonylag mélyre épített közművünk is elpusztult.

A *via sagularis* vonalára kitűzött két, „V-15” és a „V-13”-as blokkunk szelvényeiben a mai felszín alatt 15-20 cm-re már elértük a későrómai szinteket. Ezen az erődfalat belülről követő római út felszínén a későrómai időszakból származó agyagfalú, és agyagpadlójú épületek helyiségeit találtuk meg. Az agyagpadlókat újkori beásásokkal bolygatták. A bolygatásokat feltárva képet alkothattunk az elmúlt évszázadok emberi aktivitásának időszakairól. A leglátványosabban a 15-16. századi bontó, majd a közelben építő tevékenységet jelző régészeti leletanyag jelentkezett Zsigmond-kori pénzzel és kerámiával.

Az északi torony mögött a *via sag-*

4.kép: Észak-déli csatorna a keleti kapu mögött

Figure 4: The north-south channel running behind the eastern gate

construction of the Modern Age cellar.

Later Roman layers were already found at a depth of 15-20 cm in the squares of Blocks „V-15” and „V-13”, marked along the line of the *via sagularis*. This road followed the fort's wall on the inside. The rooms of clay buildings with clay floors were discovered over its surface. The clay floors had been disturbed by Modern Age digging. Studying these disturbances, a picture of centuries of human activity emerged. Archaeological finds indicative of demolishing buildings and nearby construction work during the 15-16th centuries included Zsigmond Period coins and pottery. The gravel-covered Roman Period surface of the *via sagularis* behind the northern

ularis kavicsos későrómai felszínéről számos későrómai bélyeges *tegula* és *imbrex* töredék, érem, valamint egy üreges téglá, *tubus* töredékeinek az előkerülése *hypocaustum*-os, központi fűtéses épület meglétét feltételezi a közelben.

A 3. munkahelyünkön, a közeli nagytényi kastély kertjében végzett leletmentések során fényt deríthettünk arra, hogy a *via principalis* táboron kívüli szakasza nem egyenesen halad, hanem feltehetőleg már a kapu előterében kissé megtörve észak felé tart, hogy becsatlakozzon Campona erődjét északról megkerülő, Aquincum irányába futó *limes* útba. Erre utal a középkori és az ezt követő újkori település-szerkezet utca és telek kiosztása a kastélytól északra levő és a régi „6”-os út közötti területen.

A Kastélyparkban egy, a Kastélypark utcai oldalsó bejáratú járdáját közvetítő észak-déli régi vízcsőárók nyomvonalában a park északi kerítésének a közelében egy kelet-nyugati öntött habarcsos, 50 cm szélességű római falat leletmentettünk. Déli irányban nem találtuk ennek a falnak a párját, ezért feltehetőleg épületünk észak felé a *via principalis* táboron kívüli szakasza felé terjedhetett. A kritikus ponton, a leletmentett római faltól északra egy nagyméretű, modern közműakna

gatehouse yielded numerous Late Roman stamped *tegula* and *imbrex* fragments as well as coins. Together with a hollow brick (*tubus*), these artifacts indicate the proximity of a building that had central *hypocaustum* heating.

At Workplace 3, excavations in the garden of the nearby Nagytény Castle shed light on the fact that the section of *via principalis* that ran outside the fort was not straight. It seems to have abruptly turned somewhat to the north by the foreground of the gate, in order to meet the *limes* road running in the direction of Aquincum circling the Campona fort near its northern side. This possibility is also supported by the layout of mediaval and subsequent Modern Age street and settlement structure in the area between the castle's northern region and the old trail of Highway No. 6.

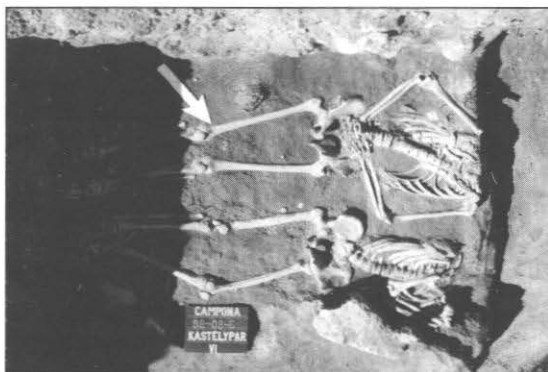
A 50 cm wide wall segment made with the poured plastering technique, oriented east to west, was secured in the ditch of an old north-south drainage pipe that followed the inner sidewalk of the Castle's garden on its side interfacing Kastélypark Street by the park's northern fence. No match to this wall was found to the south. therefore, it may be hypothesized that the building itself spread north,

gátolta meg munkahipotézisünk ellenőrzését. A vízcsőárók kitermelt földjéből jóminőségű 2-3. századi *terra sigillata*, szürke behúzott találok töredékeit találtuk.

A Kastélypark főbeáratánál, a keleti oldalon közműfektetés során egy emberi koponya töredékeit találták meg az ott dolgozó munkások. (5.kép) A területet megtisztítva és feltárva egy sírgödörben észak-déli tájolással két, feltehetőleg férfi, háton fektetett, a fej kivételével bolygatatlan földi maradványait tártuk fel. Mindkét esetben a koponya hiányzott a korábbi bolygatás miatt. A vázak egymás mellett feküdtek. A 2. számú váz bordái között 6 db, 2,5 cm átmérőjű, erősen korrodált bronz pitykét, a jobb oldali kéz közelében pedig III. Ferdi-

toward the section of the *via principalis* that lay outside the fort. Good quality 2nd-3rd century *terra sigillata* and grey military bowl fragments with inverted rims were found in the backdirt of the ditch of the new public utility works.

Public utility workers brought to light the fragments of a human skull by the eastern side of the Castle's main entrance. (Figure 5) Having cleaned and excavated this area, a grave was revealed in which the skeletons of two (probably) men lay on their backs. With the exception of the head region, this burial was undisturbed. Earlier damage was done to the skull in the case of both persons. The skeletons lay side by side. Six heavily corroded bronze buttons with diameters of

5.kép: A Kastélyparkban előkerült középkori temetkezés

Figure 5: The medieval burials which came to light in Castle park

2.5 cm were found among the ribs of Skeleton 2, and a silver Denarius of Ferdinand the Third lay near the right hand. Although no objects were buried with Skeleton 1, the fragment of another silver coin, dated to the 17th century, was found following its removal from the grave. To the north,

nánd ezüst dénárját találtuk. Az 1. számú váz melléklet nélküli volt, de a váz felszedése után, annak helyén úgyszintén 17. századra keltezhető ezüst éremtöredéket találtunk.

A kastély főbejáratával szemben az északi oldalon, az új kerti út alapozása során egy eddig rejtett, vastag fa deszkákkal lefedett 1,4 m átmérőjű barokk, faragott kváderkövekkel kifalazott kutat találtunk. A visszabontott kútkáva faragott köveit épülettörmelékekkel együtt a kút betöltésében fedeztük fel. Feltárása nem volt mód, de a visszabontott kútkávját egy vasbeton lappal lefedve ezt a lehetőséget egy későbbi időpontra tettük át.

A 4. számú munkahely részben az erőd előterében a Szt. Flórián tér keleti oldalán és részben az onnan észak felé kivezető Landler J. út vonalában vezetett új csatornaárok nyomvonalán volt. Az építendő csatorna a castrum keleti védműveinek vonalában fut. Feltehetőleg az erőd-faltól számított 3. árok (*fossa*) vonalának a helyén. Így az új árok metszetalainak tanulmányozásával a külső védmű betöltésének rétegződésére kaphatunk új adatokat. Mivel a tér északi oldalán a csatornaárok és a római *fossa* bizonyos szöveget zár be egymással, az árok a 3. és a 2. *fossa* közé fut, ahol reményeink szerint bolygatatlan rétegeket találhatunk.

across from the Castle's main entrance, a previously unknown Baroque well with a 1.4 m diameter was discovered during foundation work on the new garden path. The well was covered with thick wooden planks and lined with carved, dressed stone. The carved fragments came to light from within the well, accompanied by rubble from other buildings. Although the well could not be excavated at this time, it was preserved for later research by covering the rim with a concrete slab.

Workplace 4 was partially located in the foreground of the Campona fort on the eastern side of St. Flórián Square and along Jenő Landler Street leading north of the square along the line of a new drain. The trench for the drain to be constructed coincided with the eastern fortification of the *castrum*. It seems that it corresponds to the location of ditch (*fossa*) 3 as counted from the fort's wall. Thus, studying the section walls of the modern trench, new data were obtained concerning the stratigraphy created during the filling process of the fortification ditch. Since the drainage trench and the Roman *fossa* formed a certain angle at the northern side of the square, construction work will proceed in the area between *fossa* 3 and *fossa* 2, where

Az aszfalt réteg és az ezt alapozó közel 40 cm vastag kőréteg alatt egységesen 35-40 cm vastag sárga agyagos planírozást, alatta pedig, a csatornaárok déli végében, bolygatatlan humuszos földet találtunk. A jelenlegi Szt. Flórián szobor közelében a csatornaárokban a marcoló kanala két nagyméretű bronzkori urnát vágott ketté. A lefedett urnák feltehetőleg egy bronzkori temető sírjainak a maradványai voltak. Az árok északi folytatásában a Landler J. utcában több kútszerű beásás feltárását regisztráltuk. Feltárásukra nem volt lehetőségünk. A kísértő leletanyagban a római mellett az újkori kerámiatöredékek, késői bolygatásra utalnak. Az erődből kivezető fő út, a *via principalis* rétegeinek a csatornaárokban nem találtunk nyomát. Ez a tény megerősíti azt a feltételezést, hogy az erődből kivezető út a védművek zónájában, a keresztirányú árkokon át, hídsszerkezeteken keresztül vezetett.

A camponai régészeti kutatás Dr. Gönz Árpád a Magyar Köztársaság Elnökének védnöksége mellett a Budafok-Tétny Budapest XXII. kerület Önkormányzata, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium, a Magyar Nemzeti Múzeum, a VAX XXII Rt., a Magyar Hírlap, a Betérő Sekrestyéhez Étterem, a Rotburger sörfőzde támogatásával valósulhatott meg.

hopefully, undisturbed strata will be available for study.

A 30-40 cm thick layer of yellow clay, showing signs of leveling, was found below the pavement and the approximately 40 cm thick stone bedding. Undisturbed, humus rich soil was encountered in the southern end of the drainage ditch. Near the present-day statue of St. Florian two large Bronze Age urns were cut open by the blade of the earth moving machine. These covered urns presumably belonged to the graves of a Bronze Age cemetery. Several spots of well-like features were also documented in the northern continuation of the trench, running into Jenő Landler Street. However, there was no possibility to excavate these spots. Modern Age pot sherds mixed with Roman Period finds in the accompanying material are indicative of recent mixing.

No traces of the stratigraphy associated with the *via principalis*, leading out of the fort, were found in the modern trench. This also supports the observation that this trench cut across perpendicular ditches and bridge structures.

Archaeological excavations at Campona were carried out under the patronage of Dr. Árpád Gönz, President of the Hungarian Republic, with support by the local govern-

Az ásatáson részt vettek: Korbuly Ildikó assisztens, Mráv Zsolt, Beszédes József régészek, Vasáros Zsolt építész, Hajdú Ádám, Lebegyev Judit, Nagy Levente, Pásztókai Szőke Judit, Szabó Ádám, Tézer Zita régészhallgatók, Kardos László, Loki Dániel, Kovács Erika ásatási technikusok, Telcs Gábor videós.

Kocsis László

ment of Budafok-Tétény (District XXII, Budapest), the Ministry of Culture and Education, the Hungarian National Museum, the VAX XXII Joint Stocks Company, the daily Magyar Hírlap, and the restaurant „Betérő Sekrestyészhez” as well as the Rotburger brewery.

Participants in the excavation included: Ildikó Korbuly assistant, Zsolt Mráv and József Beszédes archaeologists, Zsolt Vasáros architect, Ádám Hajdú, Judit Lebegyev, Levente Nagy, Judit Pásztókai Szőke, Ádám Szabó and Zita Tézer archaeology students, László Kardos, Dániel Loki and Erika Kovács excavation technicians and Gábor Telcs video operator.

László Kocsis

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai az 1998. évben

Test excavations and small scale rescue operations of the Aquincum Museum in 1998

Bp., II. ker. Szépvölgyi út 18-22.

Bp., District II, 18-22 Szépvölgyi Street

1998 folyamán, május és október között, a beruházást megelőzően tárhattuk fel a területet. A római kori beépítettség szempontjából az ásás a vártnál kevesebb eredményt hozott. Elsősorban az ún. Szépvölgyi árok különböző korból származó geológiai rétegeit figyelhettük meg, melyen a közeli települések bemosott kerámiaanyaga halmozódott fel helyenként. (1.kép) A korarómai korszak településének emlékeként egy gödör anyagát bontottunk ki, melyből jelentős mennyi-

Between May and October of 1998, this area was excavated prior to development work there. Results of these excavations turned out to be less impressive than was expected on the basis of what is known of Roman Period construction in the territory. It was chiefly geological strata of various ages in the so-called Szépvölgy Ditch that could be observed along with sporadic deposits of ceramics washed in from neighboring settlements

(Figure 1).

The find material from an excavated pit is reminiscent of the Early Roman Period. This feature yielded quantities of sherds from painted indigenous ware and early Roman

1.kép: A feltárt terület rétegvizsgálata

Figure 1: Stratigraphy in the excavated area

ségű festett bennszülött és korármiai házikerámia, valamint egy emailos berakású fibula került elő.

R. Facsády Annamária

ceramics, as well as a fibula with enamel inlay.

Annamária R. Facsády

Bp., III. ker. Kecse utca 7.

1998 november 26-tól december 18-ig leletmentést végeztünk a Harmincas Ügyvédi Iroda tulajdonában lévő területen. Telekmegosztás miatt a korábban egybefüggő (Bécsi út 64. számú) telek nyugati fele önálló egység lett, melyen a tulajdonos építkezni kíván. A mintegy 109 m²-es beépítendő felület a Kis-Kecske hegy keleti oldalán meredeken fut le a Bécsi út felé. Környezetében, korábban Topál Judit (Kecske utca 1-5.), Pölös Andrea és Patrice Bertin (Bécsi út 60.) vezetett régészeti kutatásokat, melyek során néhány középkori gödör és a Bécsi úti római temető sírjai kerültek elő. (BERTIN 1996, 40-43)

Az időjárási viszonyok miatt mintegy 20 munkanapot tudtunk dolgozni. Megállapítottuk, hogy az erősen lejtő felszín emberi megtelepülésre nem volt alkalmas, a humusztakaró alatt a hegyről legördült és természetes mélyedésekbe ágyazódott édesvízi mészkőtömbök hevertek (1.kép). A mélyedések termé-

Bp., District III, 7 Kecse Street

Rescue excavations were carried out between November 26 and December 18, 1998 on the territory owned by the Harmincas Law Offices. Because of land partitioning, the formerly contiguous western half of the plot of land (64 Bécsi Road) was turned into an independent unit which will be built on by the owner. The 109 m sq of the construction territory lies on the eastern side of Kis-Kecske hill which here slopes steeply down in the direction of Bécsi Road. During the course of archaeological work carried out here by Judit Topál (1-5 Kecse Street) as well as by Andrea Pölös and Patrice Bertin (60 Bécsi Road) a number of Medieval pits and graves from the Bécsi Road cemetery came to light. (BERTIN 1996, 40-43)

Because of the weather we were able to work there for 20 days. We could determine that the steep slope would not have been appropriate for habitations since beneath the

szetes hordalékkal töltődtek fel, amelyek csak elvértve tartalmaztak leletanyagot. Római szórvány cse-repek a terület észak-keleti negyedében fordultak elő sűrűbben, egyetlen rossz megtartású, bolygatott csontvázas sírunkat a délkeleti zónában tár-tuk fel (2.kép). Mellék-letek hiányában ez az objektum sem datálható pontosan.

Néhány jellegtelen szemégtödör arra utal, hogy a hegyoldal az újkor-ban is periférikus szerepet játszott, a

2.kép: Csontvázas sír
Figure 2. Inhumation grave

1.kép: Az ásatási terület nyugatról
Figure 1. The excavated area seen from the west

humus, blocks of limestone, carried down from the hill had buried themselves in depressions (Figure 1). The depressions were thus filled with natural accumulations in which find material was found only sporadically. Stray Roman sherds occurred in slightly higher densities in the northeastern quarter of the area. While only a single poorly preserved inhumation grave came to light in the southeastern zone (Figure 2). Because of the lack of grave goods it was not possible to date this feature.

A few insignificant refuse pits show that during the Modern Period the hillside was also peripheral. The Medieval land plot border lies closer to the east/west axis of the territory as can be seen on the basis of a Medieval pit and oven

középkori telekhatár megközelítőleg a terület észak-déli középtengelyében húzható meg, egy – a Bécsi út 60. sz. telken Pölös Andrea által feltárt – középkori gödör és egy kemence alapján. Itt, a sziklatömbök miatt földművelésre alkalmatlan területet korábban is csak a római temető széle érinthette.

Hable Tibor

Irodalom – Literature

BERTIN 1996–BERTIN P., Előzetes jelentés a Bp., III. ker. Bécsi út 60. sz. alatti leletmentésről, Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1995-ben. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 40-43

Bp., III. ker. Lajos utca 118. – Fényes Adolf utca 6-8.

A Fényes Adolf utca 6-8. telken épülő irodaház előzetes régészeti feltárásnál Aquincum katonavárosának főútja, a limesút keleti széle és az azt kétoldalt kísérő 1-3. századi épületsor homlokzati frontjának részletei kerültek napvilágra.

A Kr. u. nyolcvanas éveiben létesült a mai Flórián tér körzetében a legiótábor. Ekkor építik meg az út legkorábbi fázisát, melyet keletről

excavated by Andrea Pölös at 60 Bécsi Road. Here, this land where the rocky masses made agriculture impossible, only the edge of the Roman cemetery is affected.

Tibor Hable

118 Lajos Street, District III, Budapest

During preliminary archaeological research, preceding the construction of an office building erected at 6-8 Adolf Fényes Street, the main road of the Aquincum Military Town, the eastern edge of the limes road, and remains of the street front of AD 1st - 3rd buildings were recovered.

The legionary fortress was established around AD 80 at the today's Flórián Square. This was the time of the earliest phase of the road, together with a drainage ditch on its eastern side and a stone-paved sidewalk on the other.

The section of a short-lived building with renewed clay wall could be dated to the turn of the 1st and 2nd century. The pertinent well and economic features were observed during the course of excavations at the corner defined by Adolf Fényes Street, Tímár Street and 118-120 Lajos Street.

vizesárok, nyugatról kövezett gyalogjáró kísér.

Talán az 1/2. század fordulójára keltezhető egy rövidéletű épületrészlet, megújított agyagfallal. A hozzá tartozó kutat és gazdasági blokkot a Fényes Adolf utca – Tímár utca – Lajos utca 118-120. saroktelek régészeti feltárásán figyelhettük meg.

A 2. század elején az út szintjét megemelik, és kiszélesítik, mindkét felén kőből falazott csatornát építenek. A legkorábbi lakóházak kőalapozású, faszervezetű, agyagtéglaából épültek. Az út felé faoszlopos porticus sor húzódott.

A 2. század folyamán a házakat többször átépítik, a század második felében – korábbi visszabontott falakat is felhasználva – egyiket padlófűtéssel látják el. A keleti házsor leghátsó, udvar felőli helyiségsorában tártuk fel a konyhát, mely többféle speciális tűzhellyel volt felszerelve.

A 2/3. század fordulóján az út szintjét ismét megemelik, az utat lapkövekkel burkolják, a csatornákat megújítják, a felmenő vályogfalakat kőfalakkal helyettesítik. Az út menti porticussort hatalmas pillérek tartják, az alapozás mélységéből feltételezhető, hogy az épületre valószínűleg emeletet húzhattak.

The level of the road was raised at the beginning of the 2nd century. It was also made wider and a stone-walled drainage channel was built along both sides. The earliest houses had stone foundations with wooden superstructures filled with clay bricks. The street front was lined with porticus rows made from wooden columns.

During the 2nd century, these houses were rebuilt several times, sometimes re-using material from deconstructed walls. One of them was even equipped with floor heating. A kitchen, mustering a variety of special fireplaces, was found near the courtyard in the back of the eastern row of houses.

At the turn of the 2nd-3rd centuries, the level of the road was elevated again, and stone slabs were laid on it. The drainage ditches were also renewed, while many wattle-and-daub walls were replaced by stone structures. The porticus row lining the street was supported by large pillars. The depth of foundations lead us to hypothesize that another storey was built on top of this building.

During the course of the 3rd century, the inner spaces of buildings were reconstructed as well.

These buildings remained in use even after the Military Town as

A 3. század folyamán a belső tereket többször átépítik. Az épületek a katonaváros város funkciójának megszűnése után is használatban maradnak, a falakat csak a középkor folyamán kezdik elbontani.

Madarassy Orsolya

such ceased to function. Walls were demolished only during the Middle Ages.

Orsolya Madarassy

Corner of Kiscelli and San Marco Streets, District III, Budapest

Bp., III. ker. Kiscelli utca-San Marco utca sarok

Most nyílt lehetőség arra, hogy a tavalyi kutatást folytatva újabb régészeti feltárást végezzünk a Kiscelli és a San Marco utca sarkán. A telken a Propsz Kft. egy lakóház mélygarázsának megépítését tervezte, annak alapozási árkában, a járda szintjétől körülbelül két és fél méternyi mélységben kellett a rétegvizsnyókat meghatároznunk. Feltételeztük, hogy az építkezők római kori réteget érintenek, hiszen a korábbi ásatások adatai azt bizonyítják, hogy ebben az utcákban a római kori talajfelszín valószínűleg ugyanilyen mélységben feküdt. A telektől nyugatra, a Kiscelli és a Bécsi út sarkánál a Kr. u. I. század második felében fazekasműhely működött. A tavalyi ásatáson már megfigyelhettük, hogy ennek a műhelynek a keleti határa nem terjedt a Kiscelli út 73. számú telekig sem, ar-

In 1998 the possibility presented itself to carry out archaeological excavations at the corner of Kiscelli and San Marco Streets, continuing research begun last year. The Propsz Ltd. planned the construction of a house as well as an underground parking facility on this lot. Stratigraphic relations had to be defined in the foundation trench of this construction to a depth of approximately 2.5 m below the level of the sidewalk. We presumed that the developers would reach Roman Period levels, since data from previous excavations have shown that in this street the Roman Period top soil was probably also deposited at the same depth. West of the lot under discussion here, at the corner of Kiscelli and Bécsi Streets, a potter's workshop operated during the second half of the AD 1st century. It could already be observed during the course of last years' excavations that the eastern edge of this work-

* Kiscelli 75-79, nagy kútforrás!!

ra sem számíthattunk tehát, hogy ezen a telken még fazekasmencéket találunk. Kelet felől, a Távfűtőművek területe a 2. század elejétől egészen a 4. századig teljesen beépített volt. A Flórián téri legiótábor legkorábbi épületei a 2. század elején épültek. Mivel a tábor létesítésével egyszerre a Római Birodalomban szokás szerint a tábor körülölelő település telkeinek határait is kijelölték, feltételezzük, hogy ekkoriban telkünkön is építkeztek. Számíthattunk arra, hogy az 1. századi réteget felismerhetjük arról, hogy a közeli fazekasműhelyben készült széles peremű, dupla sávval bekarcolt agyagtálak töredékeit nagy mennyiségben megtaláljuk. A környékbeli lakók még emlékeznek arra, hogy a szemben épült ház alapozásakor csontvázas sírok kerültek elő, amelyek valószínűleg a Szőlő utcai temető nyugati parcellájához tartoztak.

A telek hosszában észak-déli irányú, 2 méter széles kutatóárkot nyitottunk. A járda szintjétől 3 méter mélységben másfél méternyi vastag sárga színű későrómai rétegben faszenet, paticsdarabokat, házikerámiát, kőomladékot találtunk. Mivel a Propsz Kft. ennél a szintnél mélyebbre nem kívánta az új épület alapozási árkat ásni, a kutatóárok két végében kisebb, 3 méternyi

shop did not extend as far as Lot 73 in Kiscelli Street, therefore we did not expect kilns to occur at the lot studied in 1998. East of this spot, the area of the present day Long-Distance Heating Works was completely built-in between the 2nd and 4th century. The earliest buildings in Flórián Square were built at the beginning of the 2nd century. Since it was a custom in the Roman Empire to mark the borders of settlements surrounding military forts at the time of their establishment, it may be hypothesized that ancient construction work also went on the lot under discussion here. It was also expected that AD 1st layers could be recognized on the basis of sherds from the broad rimmed bowls, decorated with incised double bands, manufactured in the nearby workshop. Inhabitants in the neighborhood still remembered that inhumation graves came to light when the foundations of a house were laid across the street. Those must have belonged to the western block of the so-called Szőlő Street cemetery.

A 2 m wide test trench was opened along the site in a north to south direction. Charcoal, fragments of wattle and daub, sherds from domestic ceramics and stone rubble were found in a 1.5 m thick yellow Late

hosszúságú árkokat mélyítettük tovább. Itt elértük azt a koracsászárkori barna színű réteget, amelyben megtaláltuk a közeli fazekasműhelyben készült tálak töredékeit. A kutatóárok déli végében egy hamuval és igen sok kerámiával betöltött gödröt bontottunk ki, ami egy közeli ház udvarában ásott szemétdörmör lehetett.

Bugán Adél

Bp., III. ker. Óbudai (Hajógyári)-sziget

1998 március-májusában a Budapest Főváros Önkormányzata finanszírozásával végeztünk kutatást. Célunk a hely-tartói palotaegyüttes déli lezárásának tisztázása volt. Az 1966-ban megtalált kelet-nyugati irányba futó, feltételezett zárófal folytatását és pontos irányát akartuk tisztázni. A terepadottságok miatt (használatban lévő út, parkoló) az első árkot a fal megtalálásának helyétől keletre, mintegy 65 méterre jelöltük ki. A mintegy 96 m hosszú árokban római objektumokat nem találtunk. Az árok északi, mintegy 42 méter hosszú szakaszában egy újkori betonalapozás mindent elpusztított. Ettől délre 13 méterre a kutatóárok keleti és nyugati metszetében ter-

Roman Period layer at a depth of 3 m below the surface of the modern sidewalk. Since the Propsz Ltd. did not intend to go any deeper with the foundation trench, excavation continued only on the 3 m long end sections of the test trench. Here the brown layer, dated to the early Imperial Period was reached, which also contained sherds from the aforementioned bowls manufactured in the potters' workshop. A pit full of ash and numerous sherds was opened in the southern end of the test trench. This may have been a refuse pit dug into the courtyard in a nearby house.

Adél Bugán

Óbuda Hajógyár (Shipyard) – Island, District III, Budapest

During March to May 1998, excavations were carried out with financial support from the Municipal Government of Budapest. This work was aimed at clarifying the southern edge of the Governor's Palace complex. We hoped to determine the continuation and exact direction of the presumed outer wall running east to west, found in 1966. With regard to modern surface features (road still in use, park-

mészetes árkot figyeltünk meg. Az őskori réteg megfigyelésén túl, néhány őskori cölöplyukat és gödröt sikerült dokumentálnunk.

Az első kutatóárok eredménytelensége miatt a következő szondát (egy 7 x 6 méteres felületet) nyitottunk az 1996-ban megtalált faltól keletre, majd ezt bővítettük mind keleti, mind nyugati irányban. A keresett fal derékszögben befordult északi irányban. (1.kép) Külső oldalán vörös színű vakolatot figyeltünk meg, mellőle a törmelékből sok falfestmény töredék került elő. Rábontottunk az 1996. évi kutatóárokra is, hogy megkutassuk az akkor megfigyelt íves fallal (torony?) való csatlakozást, de ezt az itt futó elektromos vezetékek miatt nem tudtuk megnézni.

A feltételezett déli zárófaltól keletre egy római épület északi és keleti falszakaszát dokumentáltuk. A falak belső (déli és keleti) oldalán színes festésű vakolat maradványát találtuk a lábazati részen. A festés mintája sajnos nem volt kivehető, sárga és piros apró foltok voltak megfigyelhetők tojáshej színű alapon. A töredezett vakolatot a restaurátorok rögzítették. A falak által határolt járószinten egy 35 cm átmérőjű oszlop lenyomatát figyeltük meg a habarcsban. Az épület kutatását kelet felé az idő rövidsége

inget), the first test trench was opened some 65 m east of the find spot of the wall. No Roman Period features came to light from this trench that was approximately 96 m long. A Modern Age concrete foundation has destroyed everything in the northern 42 m of the trench. Thirteen meters south of this destruction zone a natural ditch was observed in both the eastern and western section walls of the ditch. In addition to noting the presence of prehistoric layers, some prehistoric post holes and pits could also be documented.

Having learned from the fruitless effort of having opened the first trench, the next sounding (a surface measuring 7 by 6) was opened east of the wall found in 1966. Subsequently, this sondage was extended both towards the east and west. The wall we were looking for turned toward the north in a rectangle. (Figure 1) Red plastering was observed on its outer side. Numerous wall painting fragments were recovered from the rubble along the wall. The 1996 (trench was also extended, in order to reveal the connection between the then discovered tower (?) and the arched wall. This attempt, however, was frustrated by the discovery of a electric cable running across the area.

1.kép: A feltételezett zárófal észak felé forduló szakasza északkelet felől

Figure 1: The northbound section of the closing wall seen from the northeast

ge, újkori pillérek és aknák, valamint elektromos vezetékek akadályozták. További kutatások feladata ezen objektum rendeltetésének és kronológiai viszonyának tisztázása a feltételezett zárófallal. A régészeti leletanyagból elsősorban a számos falfestmény és stukkó töredék jelentős.

A vakolatokat és még eredeti helyükön lévő festett falrészleteket Perjés Judit konzerválta. Az őskori kutatásokat Endrődi Anna végezte. A kutatásokat figyelemmel kísérte H. Vladár Ágnes műemlékes építész. Geomorfológiai vizsgálatokat dr. Schweitzer Ferenc (MTA Földrajztudományi Kutató Intézet) végzett. A munkák során felmerült műszaki problémák megoldásában a

East of the presumed southern outer wall, the northern and eastern wall sections of a Roman Period building were documented. The remains of colorful plastering were found near the base of the inner (southern and eastern) surface of the wall. Unfortunately, the painted patterns could not be recognized, only small,

yellow and red dots could be observed on the eggshell-colored background. The fragmented plastering was conserved by restorators. The imprint of a column, measuring 35 cm in diameter, was observed in the plastering of the floor surface bordered by these walls. Further excavation of this building toward the east was limited not only by the shortage of time, but also by Modern Age pillars and shafts, as well as additional electric cables. Subsequent research will have to clarify the function of this building and its chronological relation to the hypothesized outer wall. Of the archaeological material recovered, the numerous wall painting and

Hajógyári Sziget Vagyongazdálkodó Kft
volt segítségünkre.

H. Kérdő Katalin

**Bp., III. ker. Búvár utca – Folyamőr
utca**

1998 áprilisában a régészeti vé-
dett területen, az ún. Búvár utca-Fo-
lyamőr utcai, 2-3. századi részben
feltárt, mozaikpadlókkal, falfestmé-
nyekkel ellátott nagy épület nyugati
részén kb. a régi Miklós utca vona-
lában (hrszt:18407) gázcsőárkot nyi-
tottak. Az észak-déli irányú, 50 cm
széles, 1,5 m mély gázcső-árok Bú-
vár-Meggyfa utca közti szakaszá-
nak földmunkáiról a BTM akkor
szerzett tudomást, miután már a
gázcsövek a helyükre kerültek.

A közműárak metszetei még új-
kori feltöltést mutattak, de az ismert
szintadatok alapján itt már várhatók
római emlékek. Ezen a szakaszon
viszont régészeti jelenségek, leletek
még nem kerültek elő.

Szirmai Krisztina

**Bp., III. ker. Szentendrei út – Bog-
dáni út sarok**

A volt Harisnyagyár telkén egy au-
tósza-
lon építéséhez kapcsolódóan

stucco fragments are of particular
significance.

Fragments of plastering and in
situ painted wall segments were
conserved by Judit Perjes.
Prehistoric research was directed by
Anna Endrődi. Research was moni-
tored by Ágnes H. Vladár, an archi-
tect specializing in ancient monu-
ments. Geomorphological studies
were carried out by Dr. Ferenc
Schweitzer (Geographical Research
Institute of the Hungarian Academy
of Sciences). Technical difficulties
hampering excavation work were
solved with the help of the
Shipyard Island Property
Management Ltd. (Hajógyári Sziget
Vagyongazdálkodó Kft).

Katalin H. Kérdő

**Búvár Street – Folyamőr Street,
District III, Budapest**

During April 1998, a gas pipe was
laid down approximately along the
line of old Miklós Street (Lot
Registration No. 18 407). This work
was carried out in an area under
archaeological protection west of
the so-called Búvár Street –
Folyamőr Street building, a large
partially excavated house dated to
the 2nd and 3rd century. This monu-

végeztünk szondázó jellegű kutatást. A vastag újkori feltöltésben előkerült egy korábbi – feltehetőleg múlt században is használt – követett út felülete. Az út északkelet-délnyugati irányú, mely egybevág a katonaváros diagonális útjainak irányával, s felülete hosszú használatról tanuskodik. Az út felületéről újkori és kevés számban római kori cserepek is előkerültek.

Zsidi Paula

Bp., III. ker. Szentendrei út 139.

Az Aquincumi Múzeum területén, a délkeleti kőtár rézsűjének talajcseréjéhez kapcsolódva alkalom nyílt a kőtár előterében lévő terület rendezésére. A terület nyugati fele a polgárváros ún. nagy lakóházának keleti oldalához kapcsolódó, oldalfolyosós lakóépületet foglalta magában, melyet már a múlt századi feltárások is érintettek. Miután a munka célja a terület rendezése volt, a földmunkákkal csupán a felszínhez közeli, már bolygatott, kevert réteget értük el. A munka során az épület ránc maradt legkésőbbi periódusának falkoronái kerültek ismét a felszínre, melyeken korábban nem végeztek konzerválást. A most előkerült falakat H. Vladár

ment is renoválni volt a falak freskói és mozaik padlói. A 50 cm széles és 1,5 m mély árok, mely a gázvezetéknek a déli felé futott. A munkák Búvár és Meggyfa utcák közötti szakaszán végeztek. A Budapesti Történeti Múzeum csak az utóbbi munkák után tudta meg, hogy a vezetékek már korábban lerakva voltak.

Az árok falai közötti területen a közeli kőtár feltárásaihoz hasonlóan, az előkerült római emlékek is a Modern Age rétegei között kerültek elő. A tanulmányozott szakaszban, azonban, nem találtak régészeti jelenségeket vagy leleteket.

Krisztina Szirmai

Bp., District III, the corner of Szentendrei and Bogdáni Streets

Excavations at the lot of the former Stocking Factory were carried out by opening test trenches before the construction of a car dealership. The surface of an earlier stone-paved road, presumably used until the last century, came to light in the thick Modern Age fill. This road ran to the north-east-southwest, a direction that corresponds to the orientation of the diagonal road of the Aquincum Military Town. The road surface also indicat-

Ágnes tervei alapján megerősítettük. A kelet felé teraszosan lejtő épület felszínhez közeli kevert rétegből sok, elsősorban kerámialelet került elő.

Zsidi Paula

Bp., III. ker. Zsófia utca 16.

Az aquincumi polgárváros északi városfalán kívül eső, az amfiteátrumtól keletre lévő telekről a felső törmelékes, mintegy 80 cm vastag réteget eltávolították, talajcsere céljából. Az így megtisztított területen, mielőtt még az új talajt ráhordták volna, szondázó jellegű kutatást végeztünk. A két kutatóárok alapján megállapítottuk, hogy az újkori rétegek alatt a korábbi, római kori rétegek már erősen lepusztultak, s az altalaj felett csupán 60-80 cm vastag rétegsor maradt ránk. Az egykori járószintek teljesen megsemmisültek, s csupán a földbemélyített jelenségek maradtak ránk. A terület északi irányban erősen lejtett, ami azt támasztja alá, hogy a szondázás során előkerült falkiszedés, illetve gerendanyom, valamint az azt kísérő árok ugyanazon a kiemelkedésen helyezkedett el, amelyre a közeli amfiteátrumot is helyezték. (1. kép) A fa-szerkezetű épület északkeleti

ed long use. Modern Age and, sporadically, Roman Period sherds were found on this road.

Paula Zsidi

Bp., District III, 139 Szentendrei Street

The renewal of soil on the slope near the southeastern lapidarium within the area of the Aquincum Museum offered an opportunity for landscaping in front of the lapidarium itself. The western part of this area included a building with a side corridor adjacent to the eastern side of the so-called „Large Habitation” in the Civil Town, already impacted by excavations in the last century (BpR 1898). Since the aim of this work was landscaping, it extended only to the mixed and disturbed layers close to the modern day surface. During the course of excavations, the top wall foundations (representing the latest period) were brought to light again, which had not been conserved at the time of previous excavations. The wall remains thus encountered were stabilized following plans by Ágnes Vladár. The mixed top layers of the building, located on top

1. kép Az 1. árok rétegviszonyai
Figure 1. Stratigraphy in the trench 1

sarkaként értelmezhető jelenségsor, topográfiai összefüggései alapján, feltehetőleg az amfiteátrumhoz, vagy a gladiátor laktanyához tartozó, azt kiszolgáló épületek egyikéhez tartozhatott. Miután az egykori járószint alatti rétegekben dolgoztunk, leletanyag alig került innen elő.

Zsidi Paula

of a terrace slanted toward the east, yielded numerous finds, especially ceramic sherds.

Paula Zsidi

Bp., District III, 16 Zsófia Street

Within the framework of soil revitalization, the approximately 80 cm thick layer of rubble was removed from the lot located east of the amphitheater, outside the northern wall of the Aquincum Civil Town. Excavations had been carried out here in the form of test trenches before new soil was spread over the surface. With the help of two test trenches, it could be established that the Roman Period layers under the Modern Age strata had already been heavily destroyed, with only a 60 to 80 cm thick stratigraphy surviving above the subsoil. The original walking surfaces were destroyed and only subterranean phenomena were available for the purposes of study. The surface inclined strongly toward the north, as is shown by the fact that imprints of removed walls as well as those of timber and the accompanying ditch were all located at the same elevation as the nearby amphitheater. (Figure 1) A series of

settlement phenomena may possibly be interpreted as the northeastern corner of the building with a wooden frame. On the basis of its topographic characteristics, it may be hypothesized that these remains belonged either to the amphitheater or to one of the service buildings associated with the gladiators' barracks. Since we had the opportunity to investigate only the layers below the former walking surface, hardly any artifacts were brought to light here.

Paula Zsidi

Az 1998. évi feltárások közreműködői

Antoni Judit (BTM, Aquincumi Múzeum) – szerződéses régész
Balásy Ágnes – természettudományi vizsgálat
Babos Károly (ELTE) – növényhatározás
Bakos Margit (BTM középkori osztály) – fotó
Belényessy Károly (ELTE) – egyetemi hallgató
Benda Judit (BTM középkori osztály) – rajz
Bertin Patrice (BTM, Aquincumi Múzeum) – szerződéses ásatásvezető régész
Bíró Szilvia (ELTE) – egyetemi hallgató
Bugán Adél (BTM, Aquincumi Múzeum) – szerződéses régész
Buzás Zsuzsa (BTM, Restaurátor Osztály) – restaurátor
Czidó Anna – restaurálás, előkészítés
Csernus Erzsébet (BTM) – grafikus, rajzoló
Dohme, Isabelle (Universitát, Bern) – egyetemi hallgató
Füleky György (Gödöllő, Agrártudományi Egyetem) – talajtan
Gabler Szilvia (BTM, Aquincumi Múzeum) – restaurátor
Gabler Szilvia (BTM, Restaurátor Osztály) – restaurátor
Gergely Balázs (ELTE) – egyetemi hallgató
Gyuricza Anna (BTM) – középkori régész
Hable Tibor (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
Havas Zoltán (BTM, Aquincumi Múzeum) – szerződéses ásatási technikus
Hegyi Ferenc (BTM) – fotós
Hofmann József (ELTE) – egyetemi hallgató
Horváth Tünde (MNM) – ásatási technikus
Horváth Zoltán (BTM, Aquincumi Múzeum) – videófelvétel
Kafka Károly (JPTE) – egyetemi hallgató
Kárpáti Zoltán (BTM) – középkori régész
Kaszab-Olschevsky, Tünde (Bonn, Univer-sitát) – egyetemi hallgató

Working teams of the 1998 excavations

Judit Antoni – archaeologist (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
Ágnes Balásy – scientific analysis
Dr. Károly Babos – wood identification (xylotomy) (Department of Plant Anatomy)
Margit Bakos (Budapest History Museum) – photo
Károly Belényessy – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
Judit Benda – drawing (Budapest History Museum)
Patrice Bertin – archaeologist (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
Szilvia, Bíró – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
Adél Bugán – archaeologist (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
Zsuzsa Buzás – restorator (Budapest History Museum, Restoration Department)
Anna Czidó – preparing for the restoration
Erzsébet Csernus – graphics, drawing (Budapest History Museum)
Isabelle Dohme – student (Universitat, Bern)
György Füleky – pedological investigations (University of Agricultural Sciences, Gödöllő)
Szilvia Gabler – restorator (Budapest History Museum, Restoration Department)
Balázs Gergely – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
Anna Gyuricza – archaeologist (Medieval Archaeology Department, Budapest History Museum)
Tibor Hable – archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
Zoltán Havas – excavation technician (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
Ferenc Hegyi – photo (Budapest History Museum)

- H. Kérdő Katalin (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Komjáthy Péter (BTM) – fotós
 Kovács Gabriella (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus
 Kovács Tibor (BTM, Aquincumi Múzeum) – rajzoló, geodézia
 Láng Orsolya (ELTE) – egyetemi hallgató
 Lassányi Gábor (ELTE) – egyetemi hallgató
 Lészko Ildikó (BTM, Restaurátor Osztály) – restaurátor
 Madarassy Orsolya (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Málik Éva (BTM, Aquincumi Múzeum) – rajzoló
 Markó András (ELTE) – egyetemi hallgató
 Márton András (ELTE) – egyetemi hallgató
 Márton Péter – természettudományos vizsgálat
 Perjés Judit (BTM) – restaurátor
 Prander Péter (BTM) – őskoros régész
 Pusztai Sándor (ELTE) – geofizikai felmérés
 R. Facsády Annamária (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Reményi László (ELTE) – egyetemi hallgató
 Schweitzer Ferenc (MTA, Földrajztudományi Kutató Intézet) – geomorfológia
 Szanyi Brigitta (ELTE) – egyetemi hallgató
 Szentirmai Katalin (BTM, Aquincumi Múzeum) – videófelvétel
 Szirmai Krisztina (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Tomayné, Lukács Anna – feldolgozás, előkészítés
 Tusa Mária (BTM, Aquincumi Múzeum) – restaurátor
 Újvári Gábor (BTM, Restaurátor Osztály) – restaurátor
 Vámos Péter (ELTE) – egyetemi hallgató
 Vándor Anárásné (BTM, Aquincumi Múzeum) – geodéta
 Viemann Zsolt (BTM) – geodéta
 Vladár Ágnes (AMRK) – műemlékes építész
 Zsidi Paula (BTM, Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető, területi felelős
 József Hofmann – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
 Tünde Horváth – excavation technician (Hungarian National Museum)
 Zoltán Horváth – video operator (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Károly Kafka – student (Janus Pannonius University)
 Zoltán Kárpáti – archaeologist (Medieval Archaeology Department, Budapest History Museum)
 Tünde, Kaszab-Olschewsky – student (Universität, Bonn)
 Katalin, H. Kérdő – archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Péter Komjáthy – photo (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Gabriella Kovács – excavation technician (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Tibor Kovács – drawing, geodesy (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Orsolya Láng – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
 Gábor Lassányi – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
 Ildikó Lészko – restorator (Budapest History Museum, Restoration Department)
 Orsolya Madarassy – archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 Mrs. Pál Czirkák – drawing (Aquincum Museum, Budapest History Museum)
 András Markó – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
 András Márton – student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)
 Péter Márton – geomagnetic dating (Institute of Geophysics of the Loránd Eötvös University)

Judit Perjés - restorator (Budapest History Museum)

Péter Prander - Prehistoric archaeologist (Budapest History Museum)

Sándor Pusztai - geophysical measurement (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)

Annamária R. Facsády - archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)

László Reményi - student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)

Ferenc Schweitzer - geomorphological studies (Geographical Institute of the Hungarian Academy of Sciences)

Brigitta Szanyi - student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)

Katalin Szentirmai - video operator (Aquincum Museum, Budapest History Museum)

Krisztina Szirmai - archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)

Anna Lukács, Mrs. Tomay - preparing for the restoration

Mária Tusa - restorator (Budapest History Museum, Restoration Department)

Gábor Újvári - restorator (Budapest History Museum, Restoration Department)

Péter Vámos - student (Institute of Archaeological Sciences, Loránd Eötvös University)

Mrs. András Vándor - geodesy (Aquincum Museum, Budapest History Museum)

Zsolt Viemann - geodesy (BTM Medieval Archaeology Department, Loránd Eötvös University)

Ágnes Vladár - architect (AMRK)

Paula Zsidi - archaeologist, field director (Aquincum Museum, Budapest History Museum)

Az 1998. évi feltárások megbízói és támogatói

ASPIRÁNS KFT.

Budapest, Hegedűs Gy. utca 7-9. H-1136
(Bp., III. ker. Nagyszombat utca 4.)

B. Braun Medical Kft.

Budapest, Felhévízi utca 5. H-1023
(Bp., III. ker. Szépvölgyi út 18-20-22.)

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZA-
TA FŐPOLGÁRMESTERI HIVATAL, Telepü-
lés Értékvédelmi Ügyosztály,
Bp., V. ker. Városház utca 5-7.
(Bp., III. ker. Hajógyársziget)

BUDAVÁRI ÖNKORMÁNYZAT,

Bp., Kapisztrán tér 1.
(Bp., I. ker. Corvin tér)

BUDMIL Kft.

Budapest, Lehel út 27-29. H-1134
(Bp., III. ker. Szőlőkert utca 1.)

DELTA ELECTRONIC Kft.

Budapest, Labanc utca 2. H-1037
(Bp., III. ker. Szentendrei út 39-53.)

GRAPHISOFT

R and D Számítástechnikai Fejlesztő Rt.
Budapest, Kolombusz utca 29. H-1145
(Bp., III. ker. Gázgyár, Graphisoft park)

HARMINCAS ÜGYVÉDI IRODA

Budapest, Jókai utca 27. H-1066
(Bp., III. ker. Kecse utca 7.)

INTERMANAGEMENT IRODA KFT.

Budapest, XIX. Ady Endre utca 28.
(Bp., III. ker. Farkastorki út)

Employers and patrons of the 1998 excavations

NIIF – Nemzeti Információs Infrastruktúra
Program

NKA – Nemzeti Kulturális Alap

NKÖM – Nemzeti Kulturális Örökség Mi-
nisztériuma

Bp., VI. ker. Szalag utca
(Bp., III. ker. Vályog utca 14.)

ORSZÁGOS MŰEMLÉKVÉDELMI HIVATAL

Budapest, Táncsics M. utca 1. H-1014
(Bp., III. ker. Dugovics Titusz tér 13-17.)

PROFORM Rt.

Budapest, Galagonya utca 5. H-1036
(Bp., III. ker. Bokor utca 21.)

PROPSZT KFT.

Budapest, Zápor utca 4. H-1034
(Bp., III. ker. Tímár utca 21.)

REVITAL Építésszervezési és Vállalkozási
Rt.

Budapest, Király utca 20. H-1061
(Bp., III. ker. Bécsi út 25.-Lajos utca 26.)

SBI Hungary Kft.

Budapest, Lisznyai utca 15. H-1016

Soltész István

Budapest, Rozália utca 2/b. H-1031
(Bp., III. ker. Zsófia utca 16.)

Vámosiné Ádám Éva, BERTÉP Vállalkozás

Budapest, Lajos utca 154-156. H-1036
(Bp., III. ker. Vályog utca 14.)

Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1998-ban megjelent publikációi

Publications by the employees of the Aquincum Museum in 1998

(Összeállította: Schwarz Katalin és Hanny Erzsébet)

(Compiled by Katalin Schwarz and Erzsébet Hanny)

Aquincumi Füzetek = Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 1997 / szerk. Zsidi Paula ; ford. Alice M. Choyke ; rajz Málik Éva, Vándor Andrásné, Patrice Bertin, Kovács Tibor ; fotók Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc. – Budapest : Budapesti Történeti Múzeum, 1998.

Aquincumi Nostrum – The Roman Town in a Modern City : Proceedings of the International Colloquium held on the occasion of the 100th Anniversary of the Aquincum Museum 1994 Budapest / ed. by Margit Németh. – Budapest : Pro Aquincum Foundation, 1998.

BERTIN, Patrice

- Előzetes jelentés a Bécsi út 44. sz. alatt végzett leletmentésről = Preliminary report on the rescue excavations carried out at Bécsi Street 44.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 40-47.
- HABLE Tibor: Gazdag nő sírja a Szalag utcában = The grave of a wealthy Roman woman on Szalag Street.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 19-24.

BUGÁN, Adél

- MADARASSY Orsolya: Fazekasműhely nyoma az aquincumi katonaváros délnyugati részében = Traces of a pottery workshop in the southwestern section of the Aquincum Military Town.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 55-60.

CHOYKE M., Alice

- The Animal Bone Material from the Ladik Street (appendix).
In: Communicationes Archaeologicae Hungariae. – (1997. [1998]), p. 148-152.
- Archeometria az Aquincumi Múzeumban = Archeometry at the Aquincum Museum.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 13-18.
- The manufacturing continuum.
In: Anthropozoologica. – 25-26. sz. (1998), p. 65-72.

- BARTOSIEWICZ László: Osteological analysis of bone tools: a preliminary case Study from the Swiss Neolithic.
In: Acta Archaeologica ASH. (1997[1998]), p. 227-259.

CSONTOS, Katalin

- Az első székesfővárosi múzeum.
In: Tanulmányok Budapest Múltjából. (1998), p. 123-126.

HABE, Tibor

- Előzetes jelentés egy kelta (eraviskusz) telep és római kori temető feltárásáról a vízivárosi katonai tábornok dűlre = Preliminary report on the excavations at Celtic (Eraviscus) settlement and a Roman Period cemetery south of the Roman military fort in the Víziváros. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. - Aquincumi füzetek. - Bp.: BTM, 1998. p. 13-18.
- BERTIN Patrice: Gazdag nő sírja a Szalag utcában = The grave of a wealthy Roman woman on Szalag Street.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. - Aquincumi füzetek. - Bp.: BTM, 1998. p. 19-24.
- HORVÁTH Attila - RINGER Árpád - VÉGH András: „Visszamerengni mit ér...?” A Corvin téri ásatás, múltunk megismereésének páratlan lehetősége. Magyar Múzeumok 4. évf. 3. sz. (1998), p. 13-14.

KÉRDŐ, Katalin, H.

- Die Erforschung des claudischen Auxiliarkastells und seiner Umgebung in Budapest - Víziváros als typischen Beispiel der stadarchäologischen Forschung.
In: The Roman Town in a Modern City. - Aquincum Nostrum, Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 246-258.
- Mit rejt a Hajógyári sziget ?
In: Magyar Múzeumok. 4.évf. 3. sz. (1998), p. 11-12.
- Registratur des Fundmaterials der neuen Freilegungen in der Víziváros.
In: The Roman Town in a Modern City. - Aquincum Nostrum, Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 259-263.

KURUCZ, Katalin, L.

- Közönségkapcsolat Aquincumban egykor és napjainkban.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 48-49.
- Museumpädagogik im Museum Aquincum.
In: The Roman Town in a Modern City. - Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 270-272.

MADARASSY, Orsolya

- Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. = A new discovery buildings in the southeastern region of the Aquincum Military Town.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. - Aquincumi füzetek. - Bp.: BTM, 1998. p. 48-52.

- Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében = Recent research in the western section of the Aquincum Military Town.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 61-64.
- BUGÁN Adél: Fazekasműhely nyoma az aquincumi katonaváros délnyugati részében = Traces of a pottery workshop in the southwestern section of the Aquincum Military Town.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 55-60.

MÁRITY, Erzsébet †

- Environmental Changes in Budaöjlak in the Roman Period.
In: The Roman Town in a Modern City. [Budapest, 1994.] – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 239-245.

NÉMETH, Margit

- Lapidarium Aquincense – Az aquincumi feliratok gyűjtésének történetéből.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 28-29.
- Probleme der Stadtarchäologie in Forschungs- und Präsentationsprogramm des Legionslagers und Canabae von Aquincum.
In: The Roman Town in a Modern City. – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 230-234.

PÓCZY, Klára

- Crucial Stages in Aquincums Development in the Century following the Founding of the Museum.
In: The Roman Town in a Modern City. – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 219-222.
- Emlékek, műtárgyak, műemlékek az aquincumi-kutatás 500 évéből.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 26-28.

SZENTIRMAI, Katalin

- Problems in Urban Archaeology in light of the Registry at the Aquincum Museum.
In: The Roman Town in a Modern City. – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 264-269.
- ZSIDI Paula: Régészeti örökségvédelem – új eszközök.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 6-7.

SZIRMAI, Krisztina

- Adlocutio Aquincumban = Adlocutio in Aquincum.
In: Communicationes Archaeologicae Hungariae. (1997. [1998]), p. 155-162.
- Mozaikpadlós római palota Óbudán.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 10-11.
- Plans and Facts concerning the Barrack-blocs of the Aquincum Legionary Fortress.
In: The Roman Town in a Modern City. – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquinco Foundation. 1998. p. 235-238.

ZSIDI, Paula

- Antik emlékek az óbudai városképben.
In: Óbuda-Békásmegyer egyedi tájértékei. Helytörténeti konferencia. Bp. 1998. p. 13-18.
- Aquincum – Budapest's Roman period Predecessor.
In: Excursion Guide 31st International Symposium on Archaeometry. – Bp.: Archaeolingua. 1998. p. 5-16.
- The Aquincum Museum and the Protection of the Roman Period Archaeological Heritage of the Capital (1989-94).
In: The Roman Town in a Modern City. – Aquincum Nostrum. Bp., Pro Aquincum Foundation. 1998. p. 223-229.
- Bevezető az 1997. évi régészeti feltárásokhoz = Introduction to the 1997 excavation report.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 7-17.
- Grabumauerungen am nördlichen Rand der Canabae von Aquincum. (Budapest, III. Ladi Str.)
In: Communicationes Archaeologicae Hungariae. – (1997. [1998]), p. 109-147.
- Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében = Research in the southern outskirts of the Aquincum Civil Town.
In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 72-78.
- Római kori védműrendszer nyomai az aquincumi katonavárostól északra = Remains of the Roman fortification system north of the Aquincum Military Town. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben. – Aquincumi füzetek. – Bp.: BTM, 1998. p. 65-71.
- Aquincum all'epoca dell'imperatore Triano.
In: Traiano ai Confini dell'Impero. Szerk.: Grigore Arbore Popescu. Electa, Milano. 1998. p. 92-95.
- SZENTIRMAI Katalin: Régészeti örökségvédelem – új eszközök.
In: Magyar Múzeumok. 4. évf. 3. sz. (1998), p. 6-7.

